

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Μετέχουσες Σπουδάστριες:

Γκόγκου Δέσποινα

Κανέλλου Παναγιώτα

Παπαδοπούλου Αγγελική

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:

Κα Γεωργοπούλου Αγλαία

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Πτυχιακή για την λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία²
από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού
Ιδρύματος (ΤΕΙ) Πάτρας.

Πάτρα, Σεπτέμβριος 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1735A

Η Επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας:

Αγλαΐα Γεωργοπούλου

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός

Ελένη Σκούρα

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Γεωργία Ζαφειροπούλου

Καθηγήτρια Εφαρμογών

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε θερμά την υπεύθυνη καθηγήτρια, Κα Γεωργοπούλου Αγλαΐα, για την πολύτιμη συμβολή της στην διεκπεραίωση της μελέτης αυτής.

Επίσης, ευχαριστούμε όλους τους ειδικούς, που μας δέχθηκαν πρόθυμα και μας βοήθησαν με τις πολύτιμες συμβουλές τους και ιδιαίτερα τον Κο Ευστάθιο Δημητρόπουλο, τον Κο Γιώργο Πιντέρη και την Κα Κατερίνα Κολιοπούλου.

Τέλος, ευχαριστούμε τους γονείς μας για την ηθική και χρηματική τους υποστήριξη σ' όλη τη διάρκεια της μελέτης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Το πρόβλημα	3
Σκοπός της μελέτης	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II 15

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	7
-----------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	9
A. Η οικογένεια-Ιστορική Αναδρομή	9
1. Εννοιολογικός προσδιορισμός	9
2. Είδη	11
3. Χαρακτηριστικά	14
B. Λειτουργίες της οικογένειας και ρόλοι	15
Γ. Θεωρίες για την οικογένεια	23
1. Θεωρία Morgan και Engles	25
2. Θεωρία του Durkheim και του Mauss	25
3. Θεωρία του Glaude Levi Strauss	26
4. Θεωρία του Germain Tillion	28
5. Θεωρία του Talcott Parsons	28
Δ. Εξέλιξη-Διαμόρφωση της οικογένειας στη σύγχρονη βιομηχανική-αστεακή κοινωνία	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

A. Η φύση των ανθρώπινων προβλημάτων	37
B. Μορφές, αιτίες και συνέπειες προβλημάτων	39
1. Εκλογή συντρόφου	39
2. Η επικοινωνία	41
3. Παρέμβαση συγγενών στη ζωή του ζευγαριού	43
4. Ζήλια-Απιστία	46
5. Συζυγική βία	53
6. Κακοποίηση των παιδιών	56
7. Σεξουαλική Συμπεριφορά	58
8. Οικονομικές δυσκολίες	60
9. Προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών	61
10. Ο χωρισμός-Διαζύγιο	66
11. Μονογονεϊκές οικογένειες	72
12. Η σύγχρονη οικογένεια έκθετη στην κοινωνική απομόνωση	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ	80
1. Έννοια της συμβουλευτικής	80
2. Σκοποί-αντικείμενο-περιεχόμενο της συμβουλευτικής.	82
3. Παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάπτυξη της συμβουλευτικής	85
4. Πού εφαρμόζεται η συμβουλευτική γενικά και ειδικά στη χώρα μας	88

VI

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	91
A. Εισαγωγή-Σε ποιούς απευθύνεται	91
B. Σκοποί-προβλήματα-ανάγκες	92
Γ. Τεχνικές και μέσα που προσφέρονται	96
Δ. Δυσκολίες στην εφαρμογή-Αποτελεσματικότητα .	99
E. Ειδικές εφαρμογές της συμβουλευτικής οικογένειας και προτάσεις κατά τομέα σε προληπτική και θεραπευτική βάση	101
1. Προγαμιαία Συμβουλευτική	101
2. Σωστή επικοινωνία σαν προϋπόθεση για καλές σχέσεις	107
3. Συμβουλευτική για καλύτερες σχέσεις ζευγαριού-συγγενών	111
4. Ζήλια-Απιστία και ανάγκη για συμβουλευτική	114
5. Συζυγική βία και ανάγκη παρέμβασης . . .	121
6. Συμβουλευτική σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών	125
7. Σεξουαλική συμπεριφορά και συμβουλευτική ζευγαριού	130
8. Σωστοί τρόποι χειρισμού των παιδιών . . .	135
9. Συμβουλευτική διαζυγίου	140
10. Οικογενειακός προγραμματισμός	147
11. Μονογονεϊκές οικογένειες και ανάγκη συμβουλευτικής	153
ΣΤ. Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝ. ΕΡΓΑΣΙΑ . . .	159
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	166
Βιβλιογραφία	172

VII

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζεται σύντομα η ιστορική εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας απ' τα πρώτα στάδια της εμφάνισής της μέχρι τη σύγχρονη αστεακή-βιομηχανική κοινωνία. Στην προσπάθειά μας να δώσουμε μία πιο σφαιρική εικόνα της οικογένειας και της σπουδαιότητάς της για την διαίωνιση του ανθρώπινου είδους προσπαθήσαμε ν' αναφέρουμε τις πιο σημαντικές θεωρίες γνωστών παλαιών και σύγχρονων κοινωνιολόγων.

Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στις μορφές, τις αιτίες και τις συνέπειες των πιο συχνών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια. Μερικά απ' τα προβλήματα αυτά είναι: η εκλογή συντρόφου, η επικοινωνία, η παρέμβαση των συγγενών στη ζωή του ζευγαριού, η ζήλεια και η απιστία, η συζυγική βία, η κακοποίηση των παιδιών, η σεξουαλική συμπεριφορά, οι οικονομικές δυσκολίες, τα προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών, το διαζύγιο, οι μονογονεϊκές οικογένειες, το πρόβλημα της κοινωνικής απομόνωσης της σύγχρονης οικογένειας κ.λ.π.

Από αυτά τα προβλήματα λοιπόν προκύπτει η αναγκαιότητα της Συμβουλευτικής ως μέσο αντιμετώπισης πολλών δυσλειτουργιών που παρουσιάζονται σε όλα τα επίπεδα ζωής των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται, η έννοια, οι σκοποί, το αντικείμενο και το περιεχόμενο της Συμβουλευτικής, οι παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάπτυξή της καθώς και οι χώροι όπου εφαρμόζεται.

VIII

Ιδιαίτερη έμφαση δίνουμε στη Συμβουλευτική οικογένειας, τους σκοπούς και τις ανάγκες που εξυπηρετεί, τις τεχνικές και τα μέσα που χρησιμοποιεί καθώς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει στην εφαρμογή της.

Και συνεχίζουμε υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα της Συμβουλευτικής οικογένειας σε προληπτική και θεραπευτική βάση, ξεκινώντας απ' τα προβλήματα που έχουμε ήδη εντοπίσει.

Τέλος, επισημαίνουμε τη σπουδαιότητα του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στη Συμβουλευτική οικογένειας και καταλήγουμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, δίνοντας παράλληλα και τις δικές μας προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Εισαγωγή

Η οικογένεια είναι ένας ζωντανός οργανισμός που μεταβάλλεται και διαφοροποιείται. Δια μέσου των αιώνων υπέστη αλλαγές, που άλλοτε προηγήθηκαν και άλλοτε ακολούθησαν τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και ηθικές μεταβολές της ανθρωπότητας. Όμως η ιστορία απέδειξε ότι οι αλλαγές στον οικογενειακό χώρο ακολούθησαν έναν αργό ρυθμό, πιο αργό από τις αλλαγές των κοινωνιών στους διάφορους τομείς. Αυτό δεν είναι παράδοξο, η οικογένεια είναι ένας φυσικός οργανισμός και ακολουθώντας τους νόμους της φύσης, δεν αντέχει σε απότομους και επικίνδυνους κραδασμούς, γιατί "Natura aliam non facit" (η φύση άλματα δεν κάνει).

Η οικογένεια, συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση, πρέπει να είναι ικανή να είναι πηγή χαράς και δημιουργίας για τον άνθρωπο. Οι αλλαγές στον οικογενειακό χώρο, όταν γίνονται με σύνεση και προσοχή, δεν θα πρέπει να μας τρομάζουν.

Ίσως είναι αυτές οι αλλαγές στον οικογενειακό χώρο η αιτία, που τον τελευταίο καιρό ακούμε τόσο συχνά ότι η οικογένεια περνάει κρίση. Όμως είναι πραγματικά η οικογένεια αυτή που περνάει κρίση ή μήπως είναι οι μεγάλες ανθρώπινες αξίες, που κλονίζονται στην εποχή μας και που κινδυνεύουν να συμπαρασύρουν προαιώνιους θεσμούς όπως η

οικογένεια;

Αναμφισβήτητα, σήμερα ο άνθρωπος περιεπλάκη σ' ένα φαύλο κύκλο μέσα στις βιομηχανικές και στις καταναλωτικές κοινωνίες. Σαν άτομο είναι στο σύνολό του χωρίς γαλήνη (απαραίτητο στοιχείο για την ευτυχία του), είναι πονεμένος, εκνευρισμένος, ανήσυχος. Το βλέπει κανείς καθαρά όπου κι αν βρεθεί. Πόλεμοι, κύματα βίας, πολιτική ακαταστασία, παγκόσμια ειρήνη που κρέμεται από μία κλωστή, αβεβαιότητα για το αύριο, καρδιοχτύπια για το σήμερα, που μας παραλύουν και μας απογοητεύουν. Αξίες, όπως η ισότητα, η ισονομία, η υπευθυνότητα, ο σεβασμός και η αγάπη, έχουν έντονα τα στοιχεία του μαρασμού σε σημείο, που να μην διεκδικούν πλέον την επαφή τους με την ανθρώπινη ψυχή.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι και η οικογένεια του καιρού μας παρουσιάζει ορισμένες αδυναμίες, που στην εποχή μας εμφανίζονται πιο έντονες και πιο επικίνδυνες. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το γυναικείο φύλο εξακολουθεί και σήμερα να θεωρείται ως ένα βαθμό "δεύτερο". Οι κοινωνίες, τα έθνη και τα άτομα, έχουν υποχρέωση να εντοπίσουν τα λάθη και να τα διορθώσουν.

Όμως για να μπορέσει η οικογένεια ν' αποβεί πηγή εξέλιξης στα μέλη της και στην κοινωνία, θα πρέπει να στηριχθεί στην ευελιξία της οργάνωσής της, στον υψηλό βαθμό επικοινωνίας των μελών της,

στον περιορισμό, στο ελάχιστο, των αντιθέσεων ανάμεσα στα δύο φύλα και στην εξασφάλιση της εξέλιξής τους με ισότητα και ισονομία.

Όλα σχεδόν τα καλά και τα κακά, ξεκινούν από αυτό το κοινωνικό κύτταρο που λέγεται οικογένεια. Και όσο την αγνοούμε ή την υποτιμούμε, τόσο θα πληρώνουμε βαρύ το κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό και πολιτικό τίμημα. Είναι αυτός ο σπουδαίος ρόλος που παίζει η οικογένεια στη ζωή μας που επιβάλλει στις σύγχρονες κοινωνίες να την διαπαιδαγωγήσουν, να την βοηθήσουν για να μπορέσει κι αυτή με τη σειρά της να κρατήσει τις κοινωνίες και τα έθνη.

Το Πρόβλημα

Καθώς η κοινωνία μας γίνεται πιο σύνθετη και αποκτά πολυπλοκότερη οργάνωση, είναι φανερό πως η οικογένεια είναι από τους θεσμούς που δέχονται τις περισσότερες αλλαγές και επιδράσεις. Μαζί όμως με την εξέλιξη και την πρόοδο αναπόφευκτα παρουσιάζονται πολλά και σύνθετα προβλήματα στη δομή και στη λειτουργία της σύγχρονης οικογένειας. Οι σχέσεις και οι δεσμοί μεταξύ των μελών της οικογένειας έχουν γίνει περισσότερο ευαίσθητες και εύθραστες από άλλοτε.

Η εφαρμογή της συμβουλευτικής οικογένειας μέσω της Κοινωνικής Εργασίας και άλλων επιστημών, είναι

γεγονός εδώ και πολλά χρόνια σε πολλές χώρες και ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Δυστυχώς στη χώρα μας λόγω της έλλειψης συστηματικής εκπαίδευσης σ' αυτό το αντικείμενο, του περιορισμένου αριθμού κοινωνικών λειτουργών στις κοινωνικές υπηρεσίες και της ως εκ τούτου πλημελούς οργάνωσής τους, η εφαρμογή της Συμβουλευτικής οικογένειας είναι υποτυπώδης αν όχι ανύπαρκτη. Έτσι, χιλιάδες οικογενειακών περιπτώσεων αγνοούνται ή τίθενται γραφειοκρατικά στο περιθώριο, χωρίς ουσιαστική φροντίδα. Αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού είναι η διαιώνιση και ο πολλαπλασιασμός προβληματικών καταστάσεων οικογενειακής δυσλειτουργίας με ανυπολόγιστες αρνητικές επιπτώσεις τόσο στα μέλη της οικογένειας όσο και στο κοινωνικό σύνολο γενικότερα. Προβλήματα όπως κακοποιημένων παιδιών, οικογενειών σε κρίση για διάφορους λόγους, χωρίς συστηματική πρόληψη, καταστολή και θεραπεία, δεν αντιμετωπίζονται.

Για ν' αποφευχθούν, επομένως, αυξημένες κοινωνικοψυχολογικές διαταραχές, τόσο στο επίπεδο των ατόμων όσο και στο επίπεδο ολόκληρης της κοινωνίας, είναι σκόπιμο να υιοθετηθεί τόσο απ' το κράτος όσο και από άλλες επιστημονικές και κοινωνικοπολιτιστικές οργανώσεις και ομάδες μία ενεργητική και δυναμική κοινωνική πολιτική

προσφοράς κοινωνικών υπηρεσιών, σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο στην οποία σοβαρό τμήμα θα αποτελέσουν και δραστηριότητες διαφώτισης και συμβουλευτικής εργασίας. Η άσκηση τέτοιας δυναμικής κοινωνικής πολιτικής θα βοηθούσε, ώστε η διαδικασία του εκσυγχρονισμού να γίνεται όσο το δυνατό πιο ανώδυνα και ομαλά και θα περιόριζε τις συγκρούσεις και τα συνακόλουθα προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής.

Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της πτυχιακής αυτής είναι:

- α) Να δώσουμε μία πρώτη εικόνα των αλλαγών που έχουν επέλθει στην οικογένεια, στα χαρακτηριστικά και στις λειτουργίες της.
- β) Να εντοπίσουμε τις αιτίες και τις συνέπειες των πιο σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια.
- γ) Να μελετήσουμε την έννοια, τους σκοπούς, το αντικείμενο και το περιεχόμενο της Συμβουλευτικής, τους παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάπτυξή της καθώς και τους χώρους όπου εφαρμόζεται.
- δ) Να μελετήσουμε ειδικά τη Συμβουλευτική οικογένειας, τους σκοπούς και τις ανάγκες που εξυπηρετεί, τις τεχνικές και τα μέσα που χρησιμοποιεί καθώς και τις δυσκολίες που

αντιμετωπίζει στην εφαρμογή της.

- ε) Να υπογραμμίσουμε την αναγκαιότητα της Συμβουλευτικής οικογένειας σε προληπτική και θεραπευτική βάση, ξεκινώντας απ' τα προβλήματα που έχουμε ήδη εντοπίσει.
- στ) Να επισημάνουμε τη σπουδαιότητα του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στη Συμβουλευτική οικογένειας δίνοντας τις προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Μεθοδολογία

Το θέμα της παρούσης μελέτης ερευνήθηκε βιβλιογραφικά.

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζονται οι αλλαγές που έχουν επέλθει στη σύγχρονη οικογένεια και τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στη συμβουλευτική γενικά, στους χώρους όπου εφαρμόζεται και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Κατόπιν, γίνεται ειδική αναφορά στη συμβουλευτική οικογένειας και στην εφαρμογή της σε προληπτική και θεραπευτική βάση. Τέλος, δίνουμε τις προτάσεις μας και επισημαίνουμε τη σπουδαιότητα του ρόλου του Κοινωνικού Λειτουργού στη συμβουλευτική οικογένειας.

Η συλλογή της βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε από διάφορες βιβλιοθήκες και από προσωπικές συναντήσεις.

Η αναζήτηση των βιβλίων έγινε από τις παρακάτω βιβλιοθήκες:

- Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)
- Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ)
- Ίδρυμα Ανωτέρας Σχολής Κοινωνικής Εργασίας (ΙΑΚΕ)
- Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιά
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Πατρών

Οι συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα ήταν με αρμόδιους από τις παρακάτω υπηρεσίες:

- Δήμος Αθηναίων
- Οργανισμός Νεολαίας και Άθλησης (ΟΝΑ)
- Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Πειραιά
- Μονάδα οικογενειακής θεραπείας Ψ.Ν.Α.
- Συμβουλευτικός σταθμός Δήμου Κερατσινίου.

Επίσης, συναντηθήκαμε με τον Κο Ευστ. Δημητρόπουλο, ο οποίος είναι καθηγητής στην παιδαγωγική σχολή της ΣΕΛΕΤΕ και συγγραφέας του βιβλίου "Συμβουλευτική και Συμβουλευτική ψυχολογία" και με τον Κο Γ.Πιντέρη, Ψυχολόγο και συγγραφέα πολλών γνωστών βιβλίων.

Κατά τη διάρκεια της συλλογής των στοιχείων συναντήσαμε ορισμένα προβλήματα.

Το βασικότερο, ήταν οι περιορισμένες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στη χώρα μας σχετικά με το θέμα. Αυτό, είχε σαν αποτέλεσμα, η ανεύρεση της βιβλιογραφίας να είναι αρκετά δύσκολη.

Επίσης, δεν έχουν δημοσιευθεί αρκετά άρθρα σχετικά με το θέμα σε περιοδικά.

Τέλος, αγοράσαμε κάποια βιβλία που ήταν απαραίτητα για τη συγγραφή της μελέτης μας, αλλά δεν υπήρχαν στις βιβλιοθήκες καθώς ήταν πολύ καινούργιες εκδόσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η Οικογένεια-Ιστορική Αναδρομή

1. Εννοιολογικός προσδιορισμός

Η οικογένεια και η συγγένεια αποτελούν τους σημαντικότερους κοινωνικούς θεσμούς. Ανεξάρτητα από τις μορφές με τις οποίες εμφανίζονται κάθε φορά, τους συναντάμε σε όλες ανεξαιρέτα τις κοινωνίες, πράγμα που δείχνει, πέρα από κάθε αμφιβολία, ότι αποτελούν μία από τις κύριες μορφές οργάνωσης της συλλογικής ζωής του ανθρώπου.

Οι κοινωνιολόγοι αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες για να μας δώσουν τον ορισμό της οικογένειας, γιατί ο θεσμός αυτός συνδιάζεται με τα σταθερά βιολογικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου και τα απρόβλεπτα και συχνά μεταβλητά πολιτιστικά του στοιχεία.

Ο R. Maclver (1948), προσπαθώντας να προσδιορίσει τον όρο "οικογένεια", τη θεωρεί σαν μία ομάδα που χαρακτηρίζεται από μία ετερόφυλη σχέση, καθορισμένη και διαρκή, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προβλέπει την τεκνοποιία και την ανατροφή των παιδιών. Είναι προφανές ότι ο Maclver δίνοντας αυτόν τον ορισμό στην οικογένεια, ρίχνει όλο το βάρος στην κοινωνική σημασία των βιολογικών

λειτουργιών του ανθρώπου, αδιαφορώντας για τις πολιτιστικές προεκτάσεις οι οποίες είναι αναπόσπαστα δεμένες με την οικογένεια. Όμως, παρ' όλο ότι ο ορισμός του Maclver βασίζεται κυρίως στο βιολογικό στοιχείο του ανθρώπου, διαφαίνεται ότι στην έννοια της οικογένειας υπάρχει έντονα το στοιχείο "θεσμοποίηση", λόγω των σταθερών της κοινωνικών προεκτάσεων.

Κατά τον R.H.Lowie (1953) η οικογένεια είναι μία μικρή κοινωνική μονάδα με κύριο χαρακτηριστικό το γάμο, δηλ. μία μορφή ετερόφυλλων σχέσεων, παραδεκτών από την κοινωνία. Ο Lowie δίνει ιδιαίτερη σημασία στο πολιτιστικό φαινόμενο του γάμου. Οι L.Beall και H.Hoiger θεωρούν την οικογένεια σαν μία κοινωνική ομαδοποίηση, δηλ. σαν μία κοινωνική ομάδα της οποίας τα μέλη είναι ενωμένα με συγγενικούς δεσμούς. Κατά συνέπεια, για τον εννοιολογικό προσδιορισμό του όρου "οικογένεια", πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν, από το ένα μέρος οι βιολογικές και πολιτιστικές όψεις της οικογένειας και από το άλλο τα θεσμικά και προσωπικά της γνωρίσματα. (Μαντζιαφού-Κανελλοπούλου, 1979, σελ. 13-14).

Έτσι, μπορούμε να πούμε, ότι η οικογένεια είναι μία θεσμοποιημένη βιοκοινωνική ομάδα, που απαρτίζεται από ενηλίκους -απ' αυτούς δύο τουλάχιστον δεν είναι συγγενείς εξ' αίματος, είναι

ετερόφυλοι και έχουν συζευχθεί- και από παιδιά, κατιόντες των εγγάμων ενηλίκων, και που ελάχιστες λειτουργίες της είναι η ικανοποίηση και ο έλεγχος του θυμικού, συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών σχέσεων, και μία κοινωνικοπολιτιστική κατάσταση, για τη δημιουργία, την ανατροφή και την κοινωνικοποίηση των κατιόντων.

2. Είδη:

Η οικογένεια αποτελώντας ένα ζωντανό και φυσικό οργανισμό υπέστη βαθιές και χαρακτηριστικές αλλαγές στη δομή και τη μορφή της, ακολουθώντας τις πολιτιστικές, τις κοινωνικές και τις οικονομικές αλλαγές στην πορεία της ανθρωπότητας.

Υπήρξε πολυγαμική, στηριγμένη άλλοτε στην πολυανδρία και άλλοτε στην πολυγυνία. Υπήρξε μητριαρχική, πατριαρχική και εκτεταμένη, φθάνοντας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες για να πάρει την επικρατούσα μορφή της νόμιμης μονογαμικής, πατροτοπιικής, πατρονυμικής και πυρηνικής οικογένειας, ενώ τείνει να πάρει διαστάσεις της λεγόμενης οικογένειας διπλής καριέρας και της οικογένειας με την "ανοιχτή οικογενειακή ζωή".

Τα διάφορα είδη οικογένειας μπορούμε να τα κατατάξουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις μονογαμικές και τις πολυγαμικές.

Μονογαμικές είναι οι οικογένειες που ως πυρήνα τους έχουν ένα ζεύγος συζύγων. Κυριότερος τύπος

μονογαμικής οικογένειας είναι η **συζυγική οικογένεια**, την οποία αποτελούν το ζευγάρι των συζύγων και τα ενήλικα παιδιά τους. Ο Τζωρτζ Μάρντοκ, που εξέτασε τις μορφές οικογενειακής οργάνωσης σε 250 κοινωνίες, συμπεραίνει ότι η συζυγική οικογένεια είναι ο βασικός και ο πιο διαδεδομένος οικογενειακός τύπος. Στη μονογαμική ανήκει και η **εκτεταμένη οικογένεια** που περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές. Η εκτεταμένη οικογένεια μπορεί να έχει ως πυρήνα της μια συζυγική οικογένεια και στενούς συγγενείς των συζύγων, όπως επιζώντες γονείς, αδελφούς, τέκνα προαποβιωσάντων αδελφών, μπορεί όμως να αποτελείται και από περισσότερες αυτοτελείς αλλά συγγενικές οικογένειες, όπως συζυγική οικογένεια γονέων και συζυγικές οικογένειες τέκνων.

Η **πολυγαμική** οικογένεια αποτελείται από δύο ή περισσότερες παράλληλες οικογένειες που συνδέονται μεταξύ τους με πολλαπλούς γάμους του ενός τουλάχιστον από τους συζύγους. Υπάρχουν τριών ειδών πολυγαμικές οικογένειες: η ομαδογαμία, η πολυανδρία και η πολυγυνία.

Κατά τον Μάρντοκ, η **ομαδογαμία**, παρά την εξέχουσα θέση που κατείχε στην παλαιότερη θεωρία, δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι είναι, ή ήταν, σε κάποια κοινωνία η επικρατέστερη μορφή γάμου.

Η **πολυανδρία** είναι η ένωση, με περισσότερους

γάμους, μιας γυναίκας, με δύο ή περισσότερους άνδρες. Κατά τον Μάρντοκ, η πολυανδρική οικογένεια εμφανίζεται τόσο σπάνια ώστε μπορεί να θεωρηθεί ως εθνολογικό παράδοξο.

Ο συνηθέστερος τύπος πολυγαμικής οικογένειας είναι η *πολυγυνία*, δηλ. η με παράλληλους γάμους ένωση ενός άνδρα με δύο ή περισσότερες γυναίκες.

Στη θεωρία αναφέρεται, με αύξουσα συχνότητα τα τελευταία χρόνια, ως ιδιαίτερος τύπος η *μονογονεϊκή* οικογένεια. Η *μονογονεϊκή* οικογένεια περιλαμβάνει έναν ενήλικα και τα ανήλικα τέκνα του και μπορεί να είναι μητροκεντρική ή πατροκεντρική ανάλογα με το ποιος από τους δύο γονείς αποτελεί τον αρχηγό της οικογένειας. Οι μονογονεϊκές οικογένειες προέρχονται από γάμους που λύθηκαν με το θάνατο του άλλου συζύγου ή με διαζύγιο, από γάμους που δεν λύθηκαν τυπικά αλλά οι σύζυγοι έχουν χωρίσει, και από γονείς εκτός γάμου παιδιών.

Μία άλλη μορφή είναι η *χωλή* οικογένεια, που εμφανίζεται άλλοτε ως μονογονεϊκή και άλλοτε ως μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Το χαρακτηριστικό του τύπου αυτού είναι η μακρά απουσία του ενός από τους συζύγους-γονείς, χωρίς αυτό να δηλώνει διάσπαση της συναισθηματικής ενότητας και της λειτουργίας της οικογένειας. Οι οικογένειες των ναυτικών, των εμπόρων που περιοδεύουν κλπ., ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. (Τσαούσης, σελ. 441-443).

3. Χαρακτηριστικά

Σήμερα είναι γενικά παραδεκτό, ότι όλες οι μορφές της οικογένειας έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως ο γαμήλιος δεσμός μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων, που όμως ανάμεσά τους πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον δύο ετερόφυλλοι. Πρέπει, ακόμα, να υπάρχει μία αναγνωρισμένη από την κοινωνία σχέση αίματος, πραγματική ή πλασματική, που να θεμελιώνει μία μορφή συγγένειας. Πρέπει, ακόμα, να υπάρχει μία μορφή κοινής κατοικίας και να επιτελείται μία σειρά από προσωπικές και κοινωνικές λειτουργίες.

Ακόμη, την οικογένεια σαν θεσμό την χαρακτηρίζει και η λειτουργική ενότητα. Το χαρακτηριστικό της οικογένειας είναι η συμβίωση της "ενηρμοσμένης ανισότητας". Ο πατέρας, η μητέρα και τα παιδιά, ανάλογα με τη λειτουργική τους θέση στην οικογένεια και την ηλικία τους, έχουν μία μοναδική σχέση ο ένας με τον άλλον και οι δύο μαζί προς το σύνολο της οικογένειας.

B. Λειτουργίες της οικογένειας και ρόλοι.

Η συζυγική οικογενειακή μονάδα αποτελεί καθολικό κοινωνικό φαινόμενο. Η καθολικότητα της συζυγικής οικογένειας μπορεί να εξηγηθεί αφ' ενός μεν από τις λειτουργίες που επιτελεί και που καλύπτουν βασικές ανάγκες, αφ' ετέρου δε από τη δυσκολία με την οποία μπορεί να εξασφαλιστεί η επιτέλεση των λειτουργιών αυτών από άλλες κοινωνικές ομάδες.

Στην οικογένεια, ή στις σχέσεις που τη συγκροτούν, βλέπουμε έτσι να συγκεντρώνονται τέσσερις θεμελιώδεις για την κοινωνική ζωή του ανθρώπου λειτουργίες: η σεξουαλική, η οικονομική, η αναπαραγωγική και η εκπαιδευτική.

Τις λειτουργίες της οικογένειας μπορούμε να τις διακρίνουμε σε κοινωνικές και ψυχολογικές.

Ο Kingsley Davis διέκρινε τέσσερα είδη κοινωνικών λειτουργιών: την αναπαραγωγή, τη συντήρηση (των ανηλίκων τέκνων), την ένταξη και την κοινωνικοποίηση. Απ' αυτές, οι δύο πρώτες και η τέταρτη είναι οι σπουδαιότερες. Η ένταξη, με την έννοια της απονομής μιας θέσης στο σύστημα των επαγγελμάτων ή στην κοινωνική ιεραρχία, δεν είναι από τις λειτουργίες που συναντιούνται παντού. Παρατηρείται σε αυστηρά στρωματωμένες κοινωνίες. Δεν παρατηρείται όμως πάντα, ούτε σε σημαντική

έκταση, στις βιομηχανικές κοινωνίες.

Οι ψυχολογικές λειτουργίες συνίστανται κατά κύριο λόγο στην ικανοποίηση των σεξουαλικών αναγκών των συζύγων και την ανάγκη για στοργή και ασφάλεια των συζύγων και των παιδιών. Συχνά, η οικογένεια επιτελούσε και άλλες λειτουργίες. Σύμφωνα με το Μάρντοκ, η οικογένεια μπορεί να αποτελεί πρωτογενή μονάδα εγγείου ιδιοκτησίας, εκδίκησης ή ψυχαγωγία. Η κοινωνική θέση μπορεί να εξαρτάται περισσότερο από τη θέση στην οικογένεια, παρά από τα ατομικά επιτεύματα κ.ο.κ.

Η οικογένεια επιτελεί επίσης οικονομικές λειτουργίες, γιατί με τον καταμερισμό της εργασίας αναπτύσσεται η οικονομική συνεργασία των φύλων και επομένως διαμορφώνεται μία μικρή οικονομική μονάδα. Η οικονομική συνεργασία ενδυναμώνει ακόμα και τους δεσμούς μεταξύ γονέων και παιδιών και μεταξύ αδελφών.

Τέλος, βασικές λειτουργίες της οικογένειας είναι και οι λειτουργίες που οδηγούν στην κοινωνικοποίηση των μελών και κυρίως των παιδιών με την εμπέδωση και τη μεταβίβαση αξιών, με τη δημιουργία προτύπων, με τη διαμόρφωση ρόλων, που τελικά θα κληθούν να παίξουν τα μέλη της στην κοινωνία.

Είναι εύκολο να καταλάβει κανείς, ότι οι λειτουργίες που επιτελεί η οικογένεια δεν αφορούν

αυτή και μόνο αποκλειστικά, αλλά έχουν άμεσες επιπτώσεις και προεκτάσεις στο κοινωνικό σύνολο, ανάλογα με τη μορφή και τον τύπο των οικογενειών.

Συνοψίζοντας, η οικογένεια επιτελεί τους παρακάτω σκοπούς:

- 1) διασφαλίζει την επιβίωση του είδους και
- 2) κοινωνικοποιεί τον άνθρωπο.

Ειδικότερα, οι κοινωνικοί σκοποί που εξυπηρετούνται από την οικογένεια είναι:

- α) Η παροχή τροφής, στέγης και άλλων υλικών αγαθών, για τη διατήρηση της ζωής και προστασίας από εξωτερικούς κινδύνους.
- β) Η διασφάλιση του κοινωνικού δεσμού σαν βασική προϋπόθεση για τη διατήρηση των συναισθηματικών δεσμών μέσα στην οικογένεια.
- γ) Η ευκαιρία για ανάπτυξη προσωπικής ταυτότητας, σε συνδιασμό με την οικογενειακή ταυτότητα.
- δ) Ο σχηματισμός σεξουαλικών ρόλων, ο οποίος προετοιμάζει το άτομο για σεξουαλική ωρίμανση και αυτοεκπλήρωση.
- ε) Η εκπαίδευση για την εσωτερίκευση των κοινωνικών ρόλων και την παραδοχή κοινωνικής ευθύνης.
- στ) Η καλλιέργεια μαθήσεως και η προώθηση για ατομική δημιουργικότητα και πρωτοβουλία.

Ο σχηματισμός της οικογένειας λοιπόν καθορίζει ξεκάθαρα τους τύπους συμπεριφοράς που απαιτούνται

από τους ρόλους του συζύγου, του πατέρα, της μητέρας, του παιδιού. Η οικογένεια διαπλάθει το είδος των ανθρώπων που χρειάζεται για να εκπληρώσει τις λειτουργίες της και σ' αυτή τη διαδικασία, κάθε μέλος συμβιβάζει τον προηγούμενο ρόλο του με τις παρούσες προσδοκίες για νέους ρόλους. Αυτή είναι μιά συνεχής διαδικασία, διότι η ψυχολογική ταυτότητα της οικογένειας αλλάζει με τον χρόνο. Και μέσα στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, κάθε μέλος, είτε συμβιβάζεται ή μέσα σε όρια, αλλάζει τις προσδοκίες των άλλων για την ανάληψη των δικών του ρόλων. (Μαντζιαφού-Κανελλοπούλου, 1986, σελ. 39-40).

Ο ρόλος που παίζουν μέσα στην οικογένεια οι σύζυγοι είναι αξιόλογος και έχει κοινωνικές προεκτάσεις, είτε αναφέρεται στη δομή της οικογένειας είτε στις σχέσεις των συζύγων μεταξύ τους ή στις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους.

Ο Wolfe (1961) ήταν από τους πρώτους επιστήμονες που μίλησε για "εξουσίες" των συζύγων στην οικογένεια. Οι αντιλήψεις μιας κοινωνίας διαμορφώνουν τελικά το βαθμό "εξουσίας" των συζύγων, δεδομένου ότι καθορίζουν τη θέση του άνδρα και της γυναίκας-συζύγου στην κοινωνία. Έχει παρατηρηθεί, ότι όσο χαμηλότερο είναι το βιοτικό και κοινωνικό επίπεδο μιας κοινωνίας, τόσο μικρότερη είναι η συμμετοχή της γυναίκας στην

ενεργό οικονομία μιας χώρας (μεγάλη απασχόλησή της στο σπίτι, κακές συνθήκες διαβίωσης, λόγω έλλειψης μέσων και μεγάλος αριθμός παιδιών). Όσο η γυναίκα εισέρχεται στον επαγγελματικό στίβο, όσο αποκτά μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία, όσο το πνευματικό της επίπεδο ανέρχεται, τόσο διαφοροποιούνται οι "εξουσίες" των συζύγων στην οικογένεια. Εξάλλου, η διατάραξη μιας ισορροπίας δυνάμεων των "εξουσιών" των συζύγων στην οικογένεια είναι πολλές φορές καταστρεπτική για τα μέλη της. Η έντονη π.χ. κυριαρχία του ενός εκ των δύο συζύγων στην οικογένεια, πολλές φορές, οδηγεί στην διατάραξη της απρόσκοπτης και ισορροπημένης πορείας των μελών της και κυρίως των παιδιών στην ωριμότητα. Το αγόρι, που ανατρέφεται κάτω από μιά αυταρχική μητέρα, μπορεί να γίνει αναποφάσιστο και εξαρτημένο, που θα μισήσει το άλλο φύλο και που θα είναι ανίκανο να δημιουργήσει μία σωστή δική του οικογένεια. Ο βαθμός "εξουσίας" του συζύγου από την άλλη μεριά χαράζει βαθειά την ψυχή του κοριτσιού και μπορεί να το γεμίσει φοβίες ή αδικαιολόγητες υπεροχές προς το άλλο φύλο. Οι εκάστοτε κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις έχουν συνάρτηση και επιπτώσεις και στη διαμόρφωση των "εξουσιών" και των σχέσεων των γονέων προς τα παιδιά τους.

Κατά την Κανελλοπούλου (1979), η οικογένεια

μεταφέρει στα παιδιά και τους νέους κοινωνικές αξίες, χάρις στους ρόλους που οι γονείς παίζουν μέσα σ' αυτήν. Διάφορες έρευνες απέδειξαν ότι η διανομή των ρόλων των γονέων μέσα στην οικογένεια έχει άμεση συνέπεια στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και ότι η ύπαρξη ενός αυταρχικού πατέρα δυσκολεύει αυτή την ολοκλήρωση. Αυτό αποδείχθη στις Η.Π.Α., όπου οι ειδικοί συμπεραίνουν ότι, για ν' αναπτυχθεί καλύτερα η προσωπικότητα του αγοριού, πρέπει ν' ανεβεί το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας.

Μία μητέρα μ' ένα πνευματικό επίπεδο προηγμένο ξέρει ν' αναπτύξει στον κατάλληλο χρόνο το αίσθημα της εμπιστοσύνης στο παιδί της και να το βοηθήσει ν' αναπτύξει την αυτοκυριαρχία του.

Τα ολοένα αυξανόμενα δικαιώματα των νέων (αντιλήψεις των συγχρόνων κοινωνιών, περί των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων του ατόμου ανάλογα με την ηλικία του) και η προσπάθεια των γονέων να κρατήσουν τα "κεκτημένα" δικαιώματά τους και τις "εξουσίες" στα παιδιά του, οδηγούν πολλές φορές στην σύγκρουση γονέων και παιδιών. Η σύγκρουση αυτή, που είναι ως ένα βαθμό φυσιολογική λόγω της έλλειψης του συγχρονισμού στη βιολογική, πνευματική και ψυχολογική ωριμότητα δύο γενεών, γονέων-παιδιών, γίνεται ακόμα πιο μεγάλη στις βιομηχανικές κοινωνίες, όπου είναι πιο έκδηλη η

οικονομική ανεξαρτησία και βρίσκει δυνατούς "συνηγόρους" τις σύγχρονες κοινωνικές αντιλήψεις, περί ισότητας μεταξύ ηλικιών και φύλων, την μεγαλύτερη σεξουαλική ελευθερία και την εξασθένησή της, υπό στενή έννοια, εννοουμένης "τιμής" στις συντηρητικές παραδοσιακές κοινωνίες.

Ειδικότερα, η ελληνική οικογένεια θεωρείται παραδοσιακή στο μέτρο που υπερισχύουν τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της: η άκαμπτη κατανομή των ρόλων σύμφωνα με το φύλο και την ηλικία, ο περιορισμός των γυναικείων και (ως ένα βαθμό) των παιδικών δραστηριοτήτων στον παιδικό χώρο, το γεγονός της ανυπαρξιάς στα πλαίσια του χώρου αυτού της έννοιας του ισότιμου ρόλου. Θεωρείται, επίσης, παραδοσιακή στο μέτρο που μεταβιβάζει στα παιδιά την έννοια της διχοτόμησης του κόσμου με βάση δύο κριτήρια: α) το φύλο, σύμφωνα με το οποίο ο κόσμος διχοτομείται σε ανώτερους άνδρες και κατώτερες γυναίκες (μία διχοτόμηση που αφ' ενός οδηγεί στη διάκριση ανδρικών και γυναικείων εργασιών, σπουδών, συμπεριφοράς, ηθικής και αφ' ετέρου, συμπληρώνει τη διχοτόμηση του χώρου σε δημόσιο-εμπορευματικό-ανδρικό και σε ιδιωτικό-μη εμπορευματικό-γυναικείο) και β) τη διάκριση του "εμείς" από τους "άλλους", σύμφωνα με το οποίο ο κόσμος διχοτομείται στους "καλούς" εμείς και τους "κακούς" άλλους.

Σύμφωνα με τη Μουσούρου (1984), σήμερα οι

συνθήκες ταχύρρυθμου κοινωνικού μετασχηματισμού που χαρακτηρίζουν την ελληνική κοινωνία (όπως και την ελληνική οικογένεια) επιτείνουν την αμφισβήτηση των παραδοσιακών κοινωνικών αξιών: οι ρόλοι παύουν, έτσι, να ερμηνεύονται σύμφωνα με τη λογική των αξιών αυτών και ερμηνεύονται σύμφωνα με τη λογική της αμφισβήτησής τους. Ένα πλήθος από αρχές που στην παραδοσιακή κοινωνία θεωρούνται ως δεδομένες, απaráβατες και αναλλοίωτες καταγγέλλονται ως "μύθοι". Η αμφισβήτηση των παραδοσιακών ρόλων δε σημαίνει ότι αυτοί έχουν πάψει να διαδραματίζονται -ακόμα και από εκείνους που τους αμφισβητούν. Σημαίνει, όμως, πως, έχουν ήδη συντελεστεί αλλαγές στην κοινωνική πραγματικότητα, στα πλαίσια της οποίας οι ρόλοι αυτοί διαμορφώθηκαν.

Τα κύρια στοιχεία που προσδιορίζουν τη δομή της ελληνικής οικογένειας (δηλ. τους ρόλους των μελών της) -κυρίως των συζύγων- και τις μεταξύ τους σχέσεις) είναι τέσσερα:

- α) Το κατά πόσο το ζευγάρι έχει παιδιά και τί ηλικίας είναι αυτά
- β) Το εκπαιδευτικό επίπεδο του ζευγαριού,
- γ) Η επαγγελματική απασχόληση της συζύγου και
- δ) Η διαφορά εισοδήματος ανάμεσα στο ζευγάρι.

Γ. Θεωρίες για την Οικογένεια

Η οικογένεια είναι ένα φαινόμενο ιστορικό και οφείλουμε να το κρίνουμε σαν ένα καθολικό κοινωνικό φαινόμενο, αναπόσπαστα δεμένο με ολόκληρη την κοινωνία. Βέβαια από ιστορικής πλευράς δεν μπορούμε να μιλάμε για την οικογένεια γενικά και αόριστα, παρά μόνο για τύπους και μορφές οικογενειών το ίδιο πολυάριθμες όπως οι θρησκείες και οι κοινωνικές τάξεις, στο εσωτερικό της παγκόσμιας κοινωνίας.

Αυτή η κοινωνιολογική πολυμέρεια της οικογένειας υποχρέωσε τους συγγραφείς να ξεκινήσουν τις μελέτες τους από μία ταξινόμηση των οικογενειών, αρχίζοντας από τις μορφές της οικογένειας στην αρχαία εποχή, όπως η προϊστορική οικογένεια, η οικογένεια της Παλαιάς Διαθήκης, η οικογένεια της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής περιόδου, η οικογένεια της αρχαίας Αιγύπτου, φθάνοντας σιγά-σιγά στους τύπους και τις μορφές της σύγχρονης οικογένειας κυρίως στις εξελιγμένες βιομηχανικές κοινωνίες.

Η οικογένεια αποτέλεσε το αντικείμενο ειδικής επιστημονικής μελέτης όταν συγγραφείς του 19^{ου} αι., όπως ο Morgan, ο Engels και ο Bachofen, είδαν την οικογένεια σαν ένα θεσμό κοινωνικοιστορικό, της οποίας η δομή και η λειτουργία είναι στενά δεμένες

με το βαθμό εξέλιξης της παγκόσμιας κοινωνίας.

Η Αμερική ήταν αυτή που ανέπτυξε και τελειοποίησε, κατά τρόπο εκπληκτικό, την εμπειρική κοινωνιολογία της οικογένειας από το 1930 και μετά.

Τα τελευταία χρόνια, οι εμπειρικοί κοινωνιολόγοι ανακάλυψαν καινούργιες μεθόδους έρευνας της οικογένειας, χρησιμοποιώντας κυρίως την εμπειρική παρατήρηση. Μετά από μακροχρόνιες έρευνες απέδειξαν ότι υπάρχει ασφαλώς μία σχέση ανάμεσα στην κοινωνική αλλαγή και στην εξέλιξη της οικογένειας, όμως η εξέλιξη της οικογένειας προχωράει με ρυθμό μικρότερο απ' το ρυθμό της κοινωνικής αλλαγής.

Οι θεωρίες για την οικογένεια, που κατά καιρούς διατυπώθηκαν από διάφορους κοινωνιολόγους, θα μπορούσαν να καταταγούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις παλαιές και τις σύγχρονες θεωρίες. Στις πρώτες, κατατάσσονται οι θεωρίες των Morgan-Engels και η θεωρία των Durkheim-Mauss. Στις σύγχρονες θεωρίες ανήκουν η θεωρία του Levi-strauss, η θεωρία του Germain Tillion και η θεωρία του Talcott Parsons, αναφερόμενοι στη σύγχρονη αμερικανική οικογένεια.

1. Θεωρία Morgan και Engels

Ο Μοργαν (1887) υπήρξε ο πρώτος που υπογράμμισε την επίδραση της κοινωνίας στη μορφή και στη δομή της οικογένειας. Για τον Morgan, η οικογένεια μεταβάλλεται συνεχώς και αλλάζει μορφές, ακολουθώντας, ως ένα βαθμό, την εξέλιξη της τεχνολογίας και της οικονομίας. Τα βασικά στάδια, από τα οποία πέρασε η οικογένεια, όπως τα είδε ο Morgan, ξαναμελετήθηκαν απ' τον Engles στο κλασικό του έργο "οι ρίζες της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους".(1948).

Κατά τον Engels, πρώτα υπήρξε η ομαίμακτη συζυγική οικογένεια όπου το ζευγάρι αποτελείτο από τον αδελφό και την αδελφή, ενώ αποκλειόταν ο γάμος μεταξύ γονέων και παιδιών. Ακολούθησε η μορφή όπου απαγορεύθηκαν οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των αδελφών και τέλος, δημιουργήθηκε η συνδυασμένη οικογένεια, όπου ο άνδρας ζει με μία γυναίκα, έστω κι αν η πολυγαμία και η απιστία αποτελούσαν δικαιώματά του. Αυτή η μορφή της οικογένειας είναι και η ρίζα της μονογαμίας του σύγχρονου κόσμου.

2. Θεωρία του Durkheim και του Mauss

Για τον Durkheim, η οικογένεια δεν είναι το φυσικό σύνολο γονέων και παιδιών, αλλά ένας θεσμός

κοινωνικός, συνέπεια ορισμένων κοινωνικών αιτιών. Η σύγχρονη οικογένεια είναι το αποτέλεσμα της αυξανόμενης "συστολής" της παλιάς οικογένειας, μιας συστολής που τη δημιούργησε η εξέλιξη της οικογένειας δια μέσου των αιώνων.

Ο Marcel Mauss, δέχεται, ότι η συζυγική οικογένεια υπήρξε σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες. Ο άνθρωπος ήξερε απ' την πρώτη εμφάνισή του στη γη ποιός ήταν ο πραγματικός του πατέρας και ποιά η πραγματική του μητέρα. Δεν έχει σημασία αν η συζυγική οικογένεια ήταν αναγνωρισμένη ή όχι απ' το δίκαιο των διαφόρων κοινωνιών. Η συζυγική οικογένεια υπήρξε και τότε, που το δίκαιο των αρχαίων κοινωνιών αναγνώριζε αποκλειστικά και μόνο την "εκτεταμένη" οικογένεια.

3. Θεωρία του Claude Levi Strauss

Σε όλο το έργο του Levi Strauss τονίζεται η βασική σημασία του περιορισμού της αιμομιξίας και η σημασία του γάμου, μέσα από τις παρατηρήσεις που έκανε σε κοινωνίες εξωγαμικές, αποτελούμενες από πληθυσμούς με μικρή γεννητικότητα που ζούσαν σε απέραντες εκτάσεις.

Ο περιορισμός της αιμομιξίας υπήρξε η πρώτη θεμελιακή πράξη της οργανωμένης κοινωνίας. Στην πραγματικότητα, πρόκειται περισσότερο για μία

λογική συνέπεια παρά για μία χρονολογική εξέλιξη, γιατί ο περιορισμός της αιμομιξίας δεν κατόρθωσε να επιτευχθεί παρά μόνο όταν ο πρωτόγονος άνθρωπος ξεχώρισε τέσσερις ομάδες προσώπων και τρεις τύπους οικογενειακών σχέσεων. Για να υπάρχει μία συγγενική δομή πρέπει, κατά τον Strauss, να εκδηλωθούν τρεις τύποι οικογενειακών σχέσεων: σχέσεις ομαιμίας, σχέσεις αγχειστείας και σχέσεις γονέων με τα παιδιά τους. Έτσι, το σύνολο της συγγένειας αποτελείται από τέσσερα βασικά πρόσωπα: τον σύζυγο, τη σύζυγο, το γιο και τον αδελφό της μητέρας.

Ο γάμος για τον Levi Strauss είναι η χαρακτηριστικότερη μορφή επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο ομάδες ανδρών. Η σχέση που δημιουργεί τον γάμο δεν είναι υπόθεση ενός άνδρα και μιας γυναίκας όπως είναι σήμερα. Είναι υπόθεση δύο ομάδων ανδρών, δεδομένου ότι η γυναίκα ήταν στις αρχαίες κοινωνίες αντικείμενο ανταλλαγής. Μόνο οι άνδρες ήταν "εκχωρητές γυναικών". Κατά συνέπεια ο γάμος, στις αρχαίες κοινωνίες μέσα στους κύκλους αμοιβαιότητας είχε σαν σκοπό την επιβίωση των αρχαίων κοινωνιών για να εξασφαλίσει την ισορροπία δυνάμεων ανάμεσά τους.

4. Θεωρία του *Germain Tillion*

Όταν οι κοινωνίες άρχισαν να αναπτύσσονται άφησαν σιγά-σιγά την εξωγαμία για να υιοθετήσουν την ενδογαμία. Εντοπίζοντας το πέρασμα απ' την εξωγαμία στην ενδογαμία, μέσα στις ατελείωτες αλλαγές της ανθρώπινης κοινωνίας, ο *Germain Tillion* συνέδεσε την κοινωνιολογία με την ιστορία της ανθρωπότητας. Ο *Tillion* (1969) διακρίνει δύο κατηγορίες κοινωνιών: τις εξωγαμικές και τις ενδογαμικές. Τις πρώτες τις απαντάμε στους λεγόμενους άγριους λαούς, με πολύ μικρή γεννητικότητα, διάσπαρτοι και απομακρυσμένοι ο ένας απ' τον άλλον. Οι δεύτερες απαντώνται σε πληθυσμούς απόγονους ιστορικών κοινωνιών, που αναπτύχθηκαν κυρίως γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου.

Η εξωγαμία χαρακτηρίζει κοινωνίες που ζούσαν από το κυνήγι, το ψάρεμα και την καρποσυλλογή. Χρησιμοποιούσαν τα κορίτσια τους για τη διατήρηση της κυνηγετικής τους εδαφικής ακεραιότητας εφαρμόζοντας συστηματικά την εξωγαμία για τη δημιουργία συγγενικών σχέσεων με τις γειτονικές κοινότητες.

Επίσης, εφάρμοζαν μία πολιτική δημογραφικού ελέγχου με σκοπό την αριθμητική σταθεροποίηση των μελών τους.

Οι ενδογαμικές κοινωνίες εμφανίστηκαν όταν άρχισε η τεράστια οικονομική αλλαγή της ανθρωπότητας με την ανακάλυψη της γεωργίας, την εξημέρωση των άγριων ζώων, την αναπαραγωγή των κατοικιδίων ζώων και την ανακάλυψη των πρώτων μεταφορικών μέσων. Τα παιδιά ήταν ιδιαίτερα επιθυμητά, καθώς υπήρχε επάρκεια για τη διατροφή πολλών παιδιών αλλά κυρίως για να καλλιεργήσουν και να προστατέψουν τα αγροτικά τους σύνορα.

5.Θεωρία του *Talkott Parsons*

Η οικογένεια κατά τον Parsons (1955) δεν είναι μία μικρή ομάδα αποκλεισμένη και απομονωμένη από τις άλλες ομάδες, πολύ περισσότερο δεν είναι κοινωνικό σύστημα ανεξάρτητο από την υπόλοιπη κοινωνία.

Η οικογένεια είναι ένα υποσύστημα στενά δεμένο με όλα τα άλλα υποσυστήματα και με ολόκληρο το κοινωνικό σύστημα.

Η θεωρία του Parsons για την οικογένεια διακρίνεται σε τρεις τομείς: τη θεωρία για τις λειτουργίες της οικογένειας, τη θεωρία για τη δομή της αμερικανικής οικογένειας και τέλος για τους ρόλους των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια.

Ο Parsons υποστηρίζει ότι η νόμιμη συζυγική οικογένεια, θεμελιωμένη στην οριζόντια κατανομή της εργασίας στα δύο φύλα, είναι η οικογένεια που ταιριάζει περισσότερο στη σημερινή βιομηχανοποιημένη κοινωνία. Κατά τον Parsons, οι ρόλοι των συζύγων στην οικογένεια πρέπει να είναι σαφώς χωρισμένοι σε ανδρικούς και γυναικείους. Η θεωρία του αν και έχει στηριχθεί στην παρατήρηση της αμερικανικής οικογένειας, είναι πολύ διαδεδομένη και θα μπορούσε να πει κανείς ότι στις γενικές της γραμμές αφορά και τη σύγχρονη ευρωπαϊκή οικογένεια, παρόλο που έχει αποδειχθεί σε πολλά σημεία λανθασμένη. (Κανελλοπούλου, 1986).

Δ. Εξέλιξη-Διαμόρφωση της Οικογένειας στη σύγχρονη Βιομηχανική-Αστεακή Κοινωνία.

Οι μεταβολές που επήλθαν στον θεσμό της οικογένειας στους τελευταίους δύο ή τρεις αιώνες ήταν πολλές και ποικίλες σε περιεχόμενο. Οι κυριότεροι συντελεστές τους ήταν ίσως δύο. Η άνοδος της αστικής τάξης, που επέβαλε ένα νέο τρόπο ζωής, και οι κοινωνικές συνθήκες που αναπτύχθηκαν στις βιομηχανικές πόλεις και τη σύγχρονη κοινωνία.

Όμως η αλλαγή της οικογένειας άρχισε πολύ πριν από τη βιομηχανική επανάσταση. Εμπνεύστηκε και επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις ατομιστικές θεωρίες. Ο ατομικισμός ενήργησε αργά, αλλά συνετέλεσε στην εξασθένηση όλων των κοινωνικών σχέσεων, επομένως και των οικογενειακών.

Συγκρίνοντας την οικογένεια στη σύγχρονη αστεακή-βιομηχανική κοινωνία και σε άλλες ιστορικές ή σύγχρονες παραδοσιακές κοινωνίες, οδηγούμαστε σε μία πρώτη διαπίστωση. Όσο πιο απλή είναι η κοινωνική οργάνωση τόσο περισσότερες και ποικίλες οι ανάγκες που καλύπτει η οικογένεια, τόσο εντονότερος ο χαρακτήρας της ως πολύσκοπος θεσμός. Όσο η κοινωνία γίνεται πιο σύνθετη και αποκτά περιπλοκότερη οργάνωση, διάφορες βασικές λειτουργίες της οικογένειας αποδεδμεύονται και

αυτονομούνται, έτσι που ως ιδιαίτεροι πια σκοποί να επιτελούνται από νέους εξειδικευμένους θεσμούς.

Σύμφωνα με τον Τσαούση, μία από τις πιο σημαντικές σύγχρονες εξελίξεις είναι ο περιορισμός της λειτουργίας της οικογένειας ως παραγωγικής μονάδας. Τα μέλη της προσφέρουν την εργασία τους μεμονωμένα έξω από τον κοινό οίκο και κερδίζουν ατομικό ο καθένας τους εισόδημα. Ακόμα και ως μονάδα κατανάλωσης η οικογένεια έχει περιοριστεί, αφού σε σημαντικό ποσοστό τα μέλη της αυτονομούν όχι μόνο την παραγωγική τους ικανότητα αλλά και την ατομική καταναλωτική τους συμπεριφορά.

Η σύγχρονη οικογένεια έχει χάσει ένα μεγάλο μέρος των λειτουργιών της κοινωνικοποίησης και της αμοιβαίας αγωγής και προστασίας των μελών της. Τις λειτουργίες αυτές τις έχουν αναλάβει το σχολείο και οι διάφοροι πολιτικοί και προνοιακοί θεσμοί του σύγχρονου κράτους. Στις σημερινές βιομηχανικές αστεακές κοινωνίες το άτομο τείνει να είναι όλο και περισσότερο φορέας ατομικών δικαιωμάτων, που στρέφονται άμεσα προς το ευρύ και απρόσωπο κοινωνικό σύνολο και του εξασφαλίζουν τη βασική κάλυψή του απέναντι στις κύριες ανάγκες του και τους σημαντικότερους κινδύνους της ζωής του. Η οικογένεια χάνει ένα μεγάλο μέρος λειτουργιών και δραστηριοτήτων που αποτελούσαν βασικό στοιχείο έμπρακτης έκφρασης και συνεχούς βεβαίωσης της

κοινωνικής συνοχής. Οι κυριότερες λειτουργίες στρέφονται πλέον γύρω από την κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών των προσώπων που την αποτελούν, γεγονός που κάνει τις σχέσεις τους αμεσότερες, εντονότερες, αλλά και περισσότερο ευαίσθητες και εύθραστες.

Στις τελευταίες δεκαετίες, σημειώθηκαν ορισμένες εξελίξεις που επηρέασαν αποφασιστικά το θεσμό της οικογένειας στις βιομηχανικές-αστιακές κοινωνίες. Η πρώτη είναι η μεγάλη διάδοση της ατομικής επιλογής των συζύγων από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους, σε σημείο που να μπορεί βάσιμα να θεωρηθεί ως ο επικρατέστερος σήμερα τρόπος σχηματισμού νέων οικογενειών. Η διάδοση του θεσμού της ατομικής επιλογής των συζύγων συνδέεται με τη μεγάλη γεωγραφική, επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα που παρατηρείται στις σύγχρονες κοινωνίες και στην αντίληψη ότι ο γάμος και η οικογένεια αποτελούν έκφραση και παγίωση της ατομικής του κάθε συζύγου ευτυχίας. Το έθιμο των έγγαμων γιών, να κατοικούν στο σπίτι των γονέων εξαφανίζεται. Τα κορίτσια, όταν τελειώσουν τις σπουδές και την επαγγελματική τους κατάρτιση, φεύγουν από το πατρικό τους σπίτι, όταν πρόκειται να εργαστούν. Τα ζευγάρια προτιμούν να μένουν μόνα. Η αναγκαστική κινητικότητα των εργατικών χεριών έκοψε, ως ένα βαθμό, τους δεσμούς και την

εξάρτηση των ζευγαριών από την οικογένεια των γονέων. Η οικογένεια θεμελιώνεται έτσι σ' ένα συναισθηματικό δεσμό και διαρκεί όσο ο δεσμός αυτός παραμένει ενεργός.

Μία δεύτερη σημαντική εξέλιξη είναι η αποδέσμευση της γενετήσιας σχέσης από τη μητρότητα χάρη στα σύγχρονα μέσα αντισύλληψης και ελέγχου των γεννήσεων.

Η εξέλιξη αυτή είχε πολλαπλά αποτελέσματα. Καθιστά δυνατή την ελεγχόμενη αναπαραγωγή του ζευγαριού, απελευθερώνει τις προσωπικές τους σχέσεις και υπογραμμίζει τον συναισθηματικό δεσμό που τους ενώνει, ή, αντίθετα, την ανυπαρξία του.

Τρίτο σημαντικό γεγονός αποτελούν οι δημογραφικές εξελίξεις που σημειώθηκαν τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Η ραγδαία μείωση της θνησιμότητας είχε ως αποτέλεσμα την παράταση της διάρκειας ζωής με συνακόλουθη συνέπεια το διπλασιασμό της διάρκειας του γάμου.

Στη διάρκεια του μεσοπολέμου ένας γάμος δεν διαρκούσε πάνω από είκοσι χρόνια, κατά μέσο όρο. Σήμερα ξεπερνά τα σαράντα. Παράλληλα, στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρήθηκε σημαντικός περιορισμός της αναπαραγωγικής δραστηριότητας της γυναίκας με την μείωση του αριθμού των παιδιών και την τεχνογονία στα πρώτα μόνο χρόνια του γάμου. Οι

εξελίξεις αυτές τείνουν να προσδώσουν στη σύγχρονη οικογένεια έναν έντονο χαρακτήρα συντροφικότητας, κυρίως χάρη στη διαφορετική διάρκεια και ένταση των ρόλων της συζύγου. Παλαιότερα η μικρή διάρκεια του γάμου και η παρατεταμένη αναπαραγωγική δραστηριότητα των συζύγων είχε ως αποτέλεσμα ο ρόλος της μητέρας να καλύπτει όλη τη διάρκεια της έγγαμης ζωής της γυναίκας και να επεκτείνεται και σε σημαντικό μέρος της χηρείας της. Σήμερα ο μητρικός ρόλος καταλαμβάνει μέρος μόνο της δραστηριότητας της γυναίκας στην οικογένεια που δημιούργησε με τον σύζυγό της. Αντίθετα ο ρόλος της ως συζύγου διατηρείται ενεργός όσα χρόνια διαρκεί ο γάμος και εντείνεται από τη στιγμή που τα παιδιά θα εγκαταλείψουν την οικογενειακή εστία.

Η αυξανόμενη (μέχρι την πρόσφατη μείωσή της από την ανεργία) συχνότητα εξωοικιακής απασχόλησης της συζύγου και η διάδοση των αρχών της ισότητας των δύο φύλων οδήγησαν στην ολοένα και συχνότερη συμμετοχή του άνδρα στις καθημερινές απασχολήσεις του σπιτιού. Σε αντίθεση με τις παλαιότερες μορφές οικογενειακής οργάνωσης και ζωής, όπου οι ρόλοι των συζύγων ήταν ξεχωριστοί, όπως ξεχωριστή ήταν και η ψυχαγωγία τους, στη σύγχρονη οικογένεια οι ρόλοι και η ψυχαγωγία γίνονται όλο και περισσότερο κοινοί και για τους δύο συζύγους. Τον νέο αυτό τύπο οικογένειας οι Γιανγκ και Ουίλμοτ

ονόμασαν **συμμετρική οικογένεια.**__(Τσαούση, σελ. 453).

Κατά την Κανελλοπούλου (1986) οι επιστήμονες της εποχής μας προτείνουν, την τελευταία μορφή της οικογένεια, που λέγεται "**οικογένεια με ανοικτή οικογενειακή ζωή**" σε αντιδιαστολή με την οικογένεια με την "**κλειστή οικογενειακή ζωή**", ή την οικογένεια που δεν υπόκειται σε κανέναν έλεγχο.

Σ' αυτό τον τελευταίο τύπο οικογένειας, κάθε μέλος της αντιμετωπίζει τα άλλα μέλη με σεβασμό και με αξιοπρέπεια. Οι σύζυγοι δεν προσπαθούν ν' αλλοτριωθούν, δεν προσπαθούν να πληγώσουν ο ένας τον άλλον. Όλα τα μέλη καταβάλλουν προσπάθειες, ώστε ο καθένας μέσα στην οικογένεια να μην αισθάνεται απομονωμένος, να μην αισθάνεται παραγκωνισμένος. Κανένας δεν προσπαθεί να κυριαρχήσει πάνω στους άλλους.

Τα μέλη αυτού του τύπου της οικογένειας, που λέγεται "**οικογένεια με ανοικτή οικογενειακή ζωή**", αναγνωρίζουν ελευθερίες μεταξύ τους, αλλά τόσες όσες ακριβώς μπορούν να συμβιβάζονται με το γενικό συμφέρον και με το καλό της οικογένειας.

Σκοπός αυτής της μορφής οικογένειας είναι μέσα στα όρια του δυνατού, η ανάπτυξη των γονέων και των παιδιών με τη βασική αρχή, ότι κάθε άτομο έχει τη δική του αξία, τη δική του προσφορά, αλλά και

τις δικές του αδυναμίες, μέσα στην οικογένεια. Στην πιο σωστή της μορφή, η ζωή της οικογένειας του τύπου αυτού είναι προϊόν ευσυνειδησίας, ευαισθησίας, υπευθυνότητας, ανοχής και πλήρους επικοινωνίας των μελών της.

Οι οικογενειακές σχέσεις δεν πολώνονται, δεν ρυθμίζονται από το ποιος βγάζει τα πιο πολλά, ποιος είναι ο πιο δυνατός, ποιος είναι ο γερός και ποιος είναι ο άρρωστος. Οι αρμοδιότητες και οι εργασίες είναι κατανεμημένες ανάλογα με τις δυνατότητες των μελών, ανάλογα με τις ανάγκες της οικογένειας και ανάλογα με τα συναισθήματα, που έχει το κάθε μέλος της οικογένειας. Έτσι η οικογένεια προσπαθεί να στηριχθεί στην ισότητα και στην ισοτιμία.

Η οικογένεια αυτού του τύπου θα μπορούσε να θεωρηθεί ιδανική, αφού αποτελεί έναν περίγυρο παιδείας, μια πηγή ενδιαφέροντος, μία πηγή αγάπης για τα μέλη της και τον καλύτερο χώρο για την ανάπτυξη, την εξέλιξη, τη διαμόρφωση και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του παιδιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Προβλήματα στην οικογένεια

A. Η φύση των ανθρώπινων προβλημάτων

Αμέτρητα είναι τα προβλήματα που θ' αντιμετωπίσουμε στην οικογένεια. Αφιερώνουμε ολόκληρη τη ζωή μας για να υπερπηδήσουμε τα εμπόδια. Και ο γάμος έχει το πλεονέκτημα ότι φέρνει κοντά δύο ανθρώπους για αμοιβαία βοήθεια στον αγώνα ύπαρξης.

Και παρ' όλο ότι ο γάμος μας βοηθά ν' ανταποκριθούμε στα καθήκοντα της ζωής -είναι και ο ίδιος ένα καθήκον, το οποίο πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε. Στον έγγαμο βίο συναντούμε όχι μόνο τα γενικά προβλήματα της ζωής αλλά και τα ειδικά, που αναφύονται από το γάμο- μπορούμε δε να θεωρήσουμε αυτά τα προβλήματα το κριτήριο της ικανότητάς μας να τα λύνουμε. Τα συζυγικά μας προβλήματα είναι δοκιμασία της δυνατότητας να ζήσουμε στενά συνδεδεμένοι μ' έναν άλλον άνθρωπο.

Αυτές οι απόψεις μας υποδηλώνουν τη σχέση κάθε προβλήματος με τα διάφορα επίπεδα της προσωπικότητας και της ζωής μας. Το πραγματικό περιεχόμενο ενός προβλήματος παρουσιάζεται πρώτα στο επιφανειακό επίπεδο. Κάτι μας ανησυχεί. Αυτό

το υποκειμενικό αίσθημα φαίνεται να δημιουργείται από κάποια ειδική και συγκεκριμένη κατάσταση. Οι οικονομικές, κοινωνικές, επαγγελματικές ή σεξουαλικές συγκρούσεις φαινομενικά χρειάζονται ειδικές προσπάθειες. Αν αυτές οι προσπάθειες δε λύσουν το πρόβλημα επακολουθεί η δυσαρέσκεια και η απογοήτευση.

Κάθε εποικοδομητική συζήτηση των προβλημάτων που δημιούργησαν δυσαρέσκεια και προστριβή πρέπει να φανερώσει ψυχολογικά λάθη που προκάλεσαν τα προβλήματα ή εμποδίζουν την ικανοποιητική λύση τους. Η ανάλυση συγκεκριμένων προβλημάτων φανερώνει μία όμοια βασική διαφορά μεταξύ της μορφής ενός προβλήματος και των δυνάμεων που το αποτελούν.

Κάτω από την επιφάνεια ενός προβλήματος βρίσκεται η έκφραση προσωπικών και κοινωνικών δυνάμεων. Η λύση των συγκρούσεων απαιτεί κατανόηση των υποκειμένων γεγονότων, συνθηκών και προσωπικοτήτων που παίζουν ρόλο σ'αυτές.

B. Μορφές, αιτίες και συνέπειες προβλημάτων.

1. Εκλογή συντρόφου

Σύμφωνα με τον Ντράϊκορς (1974) το πώς διαλέγουμε το σύντροφό μας είναι αποφασιστικό κριτήριο των αντιλήψεών μας για τον έρωτα και το γάμο. Τη στιγμή της διαλογής μπαίνουν σε ενέργεια όλες οι περασμένες σκέψεις, αναμονές, φόβοι.

Η εκλογή ακατάλληλου συντρόφου είναι το πρώτο βήμα για τη συζυγική ασυμφωνία ή το τελευταίο για μία κακή αντιμετώπιση του άλλου φύλου. Πολλοί δεν κάνουν κανένα βήμα. Να διαλέξω ή να μη διαλέξω. Αυτή είναι η ερώτηση που τους βασανίζει αιώνια.

Η εκλογή δεν είναι μόνο πολύ σημαντική, αλλά έχει και μεγάλη σημασία, τόσο ψυχολογική όσο και επιστημονική. Όμοια με τη λάμψη της αστραπής, φωτίζει ξαφνικά την εικόνα και ρίχνει το εκτυφλωτικό της φως στις δυνάμεις που δημιούργησαν τον κεραυνό. Η σύγκριση με την αστραπή εξηγεί καλύτερα τη διαδικασία της εκλογής.

Οι μυστικοί στόχοι και προσδοκίες του κάθε ανθρώπου τον οδηγούν σαν πυξίδα. Άθελά του ανταποκρίνεται σ' αυτά μόνο τα ερεθίσματα που ταιριάζουν στα σχέδιά του και αναγνωρίζει αυτές μόνο τις ευκαιρίες που επιβεβαιώνουν τις προσδοκίες του.

Η εκλογή συντρόφου δεν είναι ποτέ τυχαία. Είναι βαθειές οι προσωπικές απαιτήσεις που επηρεάζουν την τελειωτική απόφαση και όσο απίστευτο και αν φαίνεται, ο καθένας μας δέχεται από το σύντροφό του, ακριβώς την μεταχείριση που υποσυνείδητα περίμενε από την αρχή. Όταν παραδεχόμαστε έναν άνθρωπο σαν το σωστό μας σύντροφο, είναι επειδή μας ικανοποιεί απαιτήσεις που δεν είναι συμβατικές ούτε θέμα κοινής λογικής.

Ένα στοιχείο που συχνά επηρεάζει την εκλογή ενός ανθρώπου ~~που~~ είναι η ομοιότητά του με άλλα πρόσωπα που αγαπήσαμε στο παρελθόν. Η ομοιότητα μπορεί να βρίσκεται σε σωματικά χαρακτηριστικά ή κινήσεις ή πιο σημαντικό, σε σημεία του χαρακτήρα που μας υπόσχονται την επανάληψη μιας ήδη γνωστής σχέσης. Προηγούμενες εμπειρίες με πρόσωπα του άλλου φύλου επηρεάζουν τη στάση μας, στην πρώτη μας συνάντηση, με κάθε νέα γνωριμία. Όσο πιο έντονες ήταν αυτές οι πρώτες εμπειρίες, τόσο βαθύτερα επηρεάζουν, ό,τι αφορά τη νέα σχέση.

Οι κλίσεις και προτιμήσεις μας είναι τα συνειδητά ελατήρια που μας σπρώχνουν να ερωτευθούμε έναν ορισμένο σύντροφο. Εκφράζουν όμως ενδόμυχες αιτιολογήσεις που κανείς δεν τις έχει συνειδητοποιήσει. Η όλη ενέργεια της διαλογής και επιλογής συντρόφου βασίζεται σε βαθύτερες ψυχολογικές εργασίες που δε τις φθάνει η

αυτοανάλυση και η αυτοεξέταση. Ενώ ο καθένας μας ξέρει και αισθάνεται τί θέλει, αναγνωρίζοντας τις επιθυμίες και τις ανάγκες του, δε γνωρίζει τους πραγματικούς του στόχους και προθέσεις ειδικά όταν αυτές δε συμφωνούν με τον κοινό νου και εναντιώνονται στις κοινωνικές συνθήκες και λογικές απαιτήσεις ενός ορισμένου τρόπου ζωής.

Ένας καλά κοινωνικά προσαρμοσμένος άνθρωπος, με θάρρος, αυτοπεποίθηση και πίστη στο μέλλον του και στην ευτυχία του, θα διαλέξει με τη διαίσθησή του το σύντροφο που θα του δώσει ευτυχία και αρμονική ένωση. Ο απογοητευμένος και απαισιόδοξος άνθρωπος παρ' όλο που επιθυμεί την αγάπη, τη στοργή και το γάμο εξαιτίας αυτής της απαισιοδοξίας οδηγείται λανθασμένα. Ή δεν θ' αναγνωρίσει την καλή τύχη ή θα την αποφύγει καθώς δεν ταιριάζει με τον τρόπο που σκέφτεται. Η εσωτερική αμυντική του στάση τον παρακινεί να αναπτύξει μία ποικιλία στάσεων και πράξεων, που προκαλούν και συγχρόνως δικαιολογούν σεξουαλικές και συζυγικές δυσκολίες και απώθηση.

2. Η επικοινωνία

Έχουμε προσέξει ότι με ορισμένους ανθρώπους μπορούμε να συνεννοηθούμε εύκολα, με άλλους πιο δύσκολα. Άλλοι συμβαίνει να μας παρεξηγούν συχνά.

Άλλους, ενώ θέλουμε να τους πλησιάσουμε αυτοί με τη στάση τους, σχεδόν, δεν μας το επιτρέπουν. Άλλοτε ο ένας συνομιλητής ακούει με δυσαρέσκεια ή δεν προσέχει αυτά που του λέει ο άλλος. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις διακόπτεται η ροή της επικοινωνίας και μπαίνει σε κίνδυνο η σχέση ανάμεσα στους δύο συνομιλητές.

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1989), πολλά είναι τα ζευγάρια, οι γονείς και οι έφηβοι που παραπονιούνται για έλλειψη επικοινωνίας. Η πλήρης έλλειψη επικοινωνίας όμως είναι αδύνατη, γιατί αυτή η μη ανταπόκριση, η αδιάφορη ή αρνητική ανταπόκριση μεταδίδει κάποιο καλυμμένο, υπόγειο μήνυμα.

Η επικοινωνία είναι βασική και πολύ λεπτή λειτουργία. Επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Η "έλλειψη" επικοινωνίας παίζει θεμελιακό ρόλο στις ανθρώπινες σχέσεις και αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα του σύγχρονου τρόπου ζωής.

Από την ώρα που έρχεται ο άνθρωπος στον κόσμο, η επικοινωνία είναι ο σημαντικότερος παράγοντας, που καθορίζει την επιβίωσή του, τη συναισθηματική και πνευματική του εξέλιξη και τη δημιουργία μιας ζεστής, εγκάρδιας ή στενόκαρδης ατμόσφαιρας. Η επικοινωνία καθορίζει την παραγωγικότητα του ανθρώπου, το νόημα της ζωής του και τον τρόπο που συνδέεται μαζί τους. Αποτελεί το σημαντικότερο

στοιχείο για την ανάπτυξη, την πορεία και την εξέλιξη κάθε σχέσης και ιδιαίτερα κάθε στενής σχέσης, όπως αυτής του γάμου, του δεσμού, τις γονεϊκές και φιλικές σχέσεις.

Η επικοινωνία μετράει την αυτοεκτίμηση δύο ατόμων και συνάμα έχει τη δύναμη ν' αλλάξει τη στάθμη της αυτοεκτίμησης και των δύο. Η αυτοεκτίμησή μας, η εικόνα που έχουμε σχηματίσει για τον εαυτό μας, παρεμβαίνει σε κάθε είδους επικοινωνία, που έχουμε με τ' άλλα άτομα και δίνουμε την αντίστοιχη ερμηνεία στα μηνύματα που δεχόμαστε.

3. Παρέμβαση συγγενών στη ζωή του ζευγαριού

Μία από τις πιο επικίνδυνες και όμως σχεδόν παγκόσμια απειλή της συζυγικής αρμονίας είναι τα πεθερικά. Όχι πως το πρόβλημα αυτό παρουσιάζει περισσότερη δυσκολία στο χειρισμό του από κάθε άλλο, αλλά στην περίπτωση αυτή ο πειρασμός είναι μεγάλος να κατηγορηθεί ο σύντροφος και το σόϊ του για τις προστριβές.

Η Κανελλοπούλου (1986) αναφέρει ότι, στη χώρα μας, οι ισχυροί οικογενειακοί δεσμοί δίνουν άλλη διάσταση σ' αυτή την πολυμέρεια του ζευγαριού. Το ζευγάρι της σημερινής οικογένειας πρέπει να τοποθετήσει τα αισθήματά του, έτσι που η

οικογένεια η δική του να είναι πάνω και πριν από τις πατρικές οικογένειες. Η δομή και η λειτουργία της παλιάς εκτεταμένης οικογένειας, στη χώρα μας, και οι ιδιότυπες οικογενειακές μας σχέσεις, αφήνουν ακόμα πολλά περιθώρια παρεμβάσεων των "γύρω" από το συζυγικό πυρήνα προσώπων. Έτσι όμως, με τις συνεχείς παρεμβάσεις των τρίτων, η ωριμότητα του νεαρού Έλληνα αργεί να ολοκληρωθεί. Και όσο ο νέος αργεί να ωριμάσει, τόσο δημιουργούνται προβλήματα στη δική του οικογένεια. Μπορεί να είναι ανίκανος να αναλάβει τις ευθύνες του γάμου του, πράγμα που τον στρέφει αναγκαστικά στους γονείς. Η νέα Ελληνίδα, όταν είναι ανώριμη για γάμο, θα εκμεταλλευτεί τις ισχυρές οικογενειακές σχέσεις στη χώρα μας. Στις πρώτες δυσκολίες θα τρέξει στη μητέρα της.

Έχοντας βιώσει και οι δύο σύζυγοι τις στενές οικογενειακές σχέσεις, πολλές φορές, έχουν την τάση να κατηγορεί ο ένας το σόϊ του άλλου. Η εξάρτηση των συζύγων της σημερινής πυρηνικής οικογένειας από τους γονείς και η αδυναμία πολλών ζευγαριών ν' αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την επέμβαση των γονέων, έχουν φέρει στο προσκήνιο στη χώρα μας το "σύμπλεγμα της κακιάς πεθεράς". Είναι αλήθεια, ότι οι πεθεροί και οι πεθερές είναι και αυτοί άνθρωποι με αδυναμίες και μπορεί ανάμεσα σ' αυτούς να βρεθούν εγωϊστές, απαιτητικοί, ζηλόφθονες

και μοχθηροί. Υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος αριθμός γονέων, που δεν μπορεί να συμφιλιωθεί με την ιδέα της φυγής και της ανεξαρτησίας των παιδιών τους.

Η αρνητική λειτουργία των στενών οικογενειακών σχέσεων στη χώρα μας, είναι εντονότερη στο πυρηνικό ζευγάρι ακόμα και από το γεγονός, ότι τα ζευγάρια στη χώρα μας δεν εγκαθίστανται όλα σε ξεχωριστό, δικό τους σπίτι. Βέβαια δεν έχει ερευνηθεί το πρόβλημα της συγκατοίκησης των γενεών, αλλά είναι βέβαιο, ότι το ζευγάρι της πυρηνικής οικογένειας, στην αρχή τουλάχιστον της έγγαμης ζωής του, έχει ανάγκη απ' το δικό του ξεχωριστό σπίτι. Έχει ανάγκη από χώρο δικό του, να διδασθεί από τα σφάλματά του. Αν η συγκατοίκηση με τους γονείς είναι εντελώς αναγκαία, τότε χρειάζεται μεγάλη προσοχή και από τις δύο πλευρές, για να μπορέσει να βρεθεί ή χρυσή τομή. Εάν αυτό δεν επιτευχθεί, μία τέτοια συμβίωση φέρνει αναπόφευκτα τη σύγκρουση με τους εξ αγχιστείας συγγενείς, ύβρεις προς τους πεθερούς και τις πεθερές, ξυλοδαρμούς, άρνηση φιλοξενίας, απαγόρευση των συζύγων να επισκέπτεται ο άλλος σύζυγος ή να διατηρεί σχέσεις μ' αυτούς, μη τήρηση του οφειλόμενου σεβασμού, κακή συμπεριφορά, διαβολή των συγγενών εξ' αγχιστείας στον έναν εκ των συζύγων, παρέμβασή τους στα του οίκου του ζευγαριού, εξευτελισμούς στους άλλους συζύγους.

Αυτή η αψυχολόγητη παρέμβαση των γονέων στα ζευγάρια, είναι ένας λόγος απ' τους λεγόμενους κοινωνικούς λόγους διαζυγίου στη χώρα μας. Έτσι το καθεστώς του συνδέσμου και της αλληλοεξάρτησης των γονέων και των παιδιών στην χώρα μας αποτελεί μία κοινωνιολογική εξήγηση της διάλυσης των γάμων, όταν οι σύζυγοι δεν κατορθώνουν ν'ακολουθήσουν τη "μέση οδό" και να καταλάβουν, ότι δεν είναι υπεύθυνοι οι γονείς και τα πεθερικά, αλλά το σύστημα μέσα στο οποίο ζουν.

Σήμερα, είναι αλήθεια, καταβάλλεται κάθε προσπάθεια να απομακρυνθούμε από τις προκαταλήψεις. Να ξεχάσουμε τα παλιά μας πρότυπα-μύθους. Όμως ακόμα και σήμερα, οι προκαταλήψεις αυτές, που είναι έντονες στην επαρχία εξακολουθούν να υπάρχουν και στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Όμως έτσι διαιωνίζουμε στερότυπα τον πολιτισμό μας, δηλ. την εχθρότητα προς τα πεθερικά και αποδυναμώνουμε στην ουσία το ισχυρό μας προνόμιο, τις στενές μας οικογενειακές σχέσεις, γιατί τις αφήνουμε να ενεργήσουν αρνητικά.

4. Ζήλεια-Απιστία

Το γεγονός ότι η ζήλεια είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με την εκλαϊκευμένη αντίληψη του ρόλου του σεξ, δείχνει πόσο το όλο θέμα χρειάζεται

διερεύνηση. Η έννοια και η σημασία που δίνουμε στην πίστη και στην κυριότητα, συχνά διαταράζουν τη συντροφικότητα των συζύγων και φέρνουν στην επιφάνεια προσωπικά προβλήματα, που απειλούν την κατανόηση και την αρμονία. Η ζήλεια δεν εκφράζει μόνο τον ανταγωνισμό ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα, ανάμεσα σε δύο άντρες, ή δύο γυναίκες, αλλά τον αυξάνει.

Η μελέτη του θέματος παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες να ανακαλύψουμε τις βάσεις πολλών συγκρούσεων στο γάμο, καθώς και τη διαφορά μεταξύ λογικού και ψυχολογικού περιεχομένου.

Αιτίες της ζήλειας

Όσο δυνατότερα και πειστικότερα είναι τα συναισθήματά μας, για το δίκιο μας και για το άδικο του άλλου, τόσο δυσκολότερα μπορούμε να παραδεχτούμε την ψυχολογική εξήγηση της ζήλειας μας. Η ζήλεια μπορεί να έχει διαφορετικές έννοιες, αυτό εξαρτάται απ' τις αιτίες από τις οποίες προέρχεται.

Αυτές σύμφωνα με τον Ντραϊκορς (1974) συνήθως είναι οι ακόλουθες:

- α) Η αμφιβολία για τον εαυτό μας.** Εφόσον έχουμε εμπιστοσύνη στις ικανότητες, στην επιρροή και στη γοητεία μας δεν μπορεί ποτέ να ζηλέψουμε. Όταν φτάσουμε να ρωτάμε τον εαυτό μας εάν

είναι αρκετό αυτό που προσφέρουμε, τότε αρχίζουμε να ζηλεύουμε. Φοβόμαστε ότι κάποιος άλλος θα προσφέρει περισσότερα, ζηλεύουμε, προκαλώντας καυγάδες και απογοητεύσεις, που με την σειρά τους μας δημιουργούν περισσότερη αβεβαιότητα, ως προς τη θέση μας στη ζωή του άλλου. Κι όσο μεγαλώνει το αίσθημα της αδυναμίας μας, τόσο μεγαλώνει η προκλητική μας ζήλεια, η οποία μας κάνει επιθετικούς και εχθρικούς ενώ ξέρουμε πολύ καλά πως θα έπρεπε να φερθούμε.

Η έλλειψη θάρρους εμποδίζει την αναγνώριση. Εφόσον υπάρχει ο φόβος ότι είμαστε ανίκανοι να κάνουμε κάτι καλύτερο, έχουμε ανάγκη μια συγκίνηση σαν αναπλήρωση. Και παράδοξα, η ζήλεια μας εμποδίζει να είμαστε καλοί, όταν γνωρίζουμε ότι δεν είμαστε αρκετά καλοί.

β) Προσέλκυση προσοχής και απόκτηση δύναμης.

Άτομα που δεν είναι βέβαια εάν έχουν αρκετή εκτίμηση και αγάπη, συνεχώς ζητούν αποδείξεις στοργής. Και η ζήλεια εξυπηρετεί καλά τον σκοπό τους. Αυτή η συνεχής απαίτηση προσοχής, είναι συχνά τυραννική, ειδικά όταν η αρχική αξίωση απεριόριστης προσοχής δεν ικανοποιείται πλήρως. Το συναίσθημα παραμέλησης που ακολουθεί, οδηγεί σε εντονότερες αξιώσεις. Με πρόφαση τον έρωτα, δεσμεύει κάθε βήμα του συντρόφου και αντιδρά

έντονα, εάν ο υπό επιτήρηση, δεν τηρήσει αυστηρά τους κανόνες που του έχουν επιβληθεί.

γ) **Αναζητώντας εκδίκηση.** Αφού αυτός ο εντατικός πόλεμος που γίνεται τυραννία και ξεσπάει σε παράπονα, δεν εξασφαλίζει υπεροχή και δύναμη παρά μόνο αντίδραση και επανάσταση στον αντίπαλο, φθάνουμε στη φάση της ανοιχτής πλέον εχθρότητας. Η ζήλεια χρησιμεύει σαν φοβερό όπλο εκδίκησης. Με πρόσχημα τον έξαλλο θυμό ξεστομίζονται και οι χειρότερες προσβολές που χτυπούν ανελέητα τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του θύματος.

δ) **Η πρόκληση ζήλειας στον σύντροφο.** Συχνά προκαλούμε τη ζήλεια χωρίς να το συνειδητοποιούμε. Κρατώντας το σύντροφό μας μετέωρο, με το να μην εκδηλωνόμαστε πιθανόν του δημιουργούμε ένα αίσθημα ανασφάλειας και αδυναμίας. Πολλές φορές άτομα προκαλούν τη ζήλεια στο σύντροφο για να κερδίσουν ή να ξανακερδίσουν την προσοχή του. Άλλες φορές την προκαλούμε για να βρούμε αιτία για μία διαμάχη ή άλλο σκοπό που ούτε μέσα μας δεχόμαστε.

Απιστία

Η αβεβαιότητα για τη φύση της πίστης δημιουργεί σύγχυση στο πρόβλημα της αφοσίωσης. Αμφισβητείται τότε αρχίζει η μοιχεία. Ένα βλέμμα με σημασία ή

μία θερμή χειραψία για πολλούς σημαίνει ξεπέραςμα των ορίων της καλής συμπεριφοράς. Κι άλλους δεν τους ενοχλεί ένα φιλί ή ένα παθητικό αγκάλιασμα. Εάν σ' αυτά συμπεριλάβουμε όνειρα και σκέψεις μας, τότε θα μείνουν πολύ λίγα απ' τα ιδεώδη μας. Η διαφορά μεταξύ "το πνεύμα πρόθυμον αλλά η σάρξ ασθενής" είναι έκφραση της πάλης που γίνεται μέσα μας. Μήπως αυτό σημαίνει ότι πρέπει να νικήσουμε την ανθρώπινη φύση μας για να μείνουμε πιστοί; Πολλοί το νομίζουν.

Αιτίες της απιστίας

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1989), στην εποχή μας το εξωσυζυγικό σεξ δεν αποτελεί πια αντρικό προνόμιο· επεκτείνεται με αρκετή συχνότητα και στα δύο φύλα. Στη σύγχρονη κοινωνία ο θεσμός του γάμου δοκιμάζεται με δυνατούς κλυδωνισμούς. Υπάρχει μεγάλο ποσοστό εξωσυζυγικού σεξ, που καταλήγει ή όχι στο χωρισμό ή το διαζύγιο. Τώρα πια η λέξη μοιχεία έχει αντικατασταθεί από μία άλλη, πολύ ελαστικότερη, την απιστία. Τί είναι αυτό που σπρώχνει στην απιστία παντρεμένους ή ανύπαντρους συντρόφους; Πόσο φοβερό είναι το θέμα της απιστίας για την επιβίωση, τον κλονισμό ή τη διακοπή μιας σχέσης; Τί είναι αυτό που κρατάει με το ένα πόδι έξω και το άλλο μέσα στο δεσμό ή γάμο; Υπάρχουν πολλοί λόγοι, που σπρώχνουν ένα άτομο στην

απιστία. Μερικοί είναι ιδιαίτεροι, προσωπικοί, άλλοι όμως, όπως τους έχουν καταγράψει ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι είναι αρκετά γενικοί.

Ο γάμος βάζει αμέσως δύο, ως τότε ελεύθερους ανθρώπους, σ' ένα κανάλι με αρκετά στενά περάσματα: ευθύνη για την ευτυχία και την ευημερία συντρόφου, οικονομικά προβλήματα, δημιουργία σπιτικού, σχέσεις με συγγενείς, παιδιά, κοινωνικές υποχρεώσεις. Αν πέρα από την οικογενειακή και κοινωνική πίεση υπάρξει και καταπίεση του συζύγου-συντρόφου, τότε το άλλο μέλος του ζευγαριού νιώθει ανασφάλεια, απόρριψη, πίεση. Απογοητευμένο καθώς είναι αρχίζει ν' αναζητά την κατανόηση, παραδοχή και ασφάλεια που του λείπει, αναζητά την αγάπη, ελεύθερη επικοινωνία και σεξουαλική ηδονή σε μία νέα σχέση. Καταφεύγει στη διπλή ζωή. Σε άλλους γάμους υπάρχει μονομερής ή διπλή εξωσυζυγική δραστηριότητα με σιωπηρή ανοχή του ενός ή και των δύο συντρόφων. Πρόκειται γι' αμοιβαίο συμβιβασμό και σιωπηρή συναίνεση. Ουσιαστικά εδώ έχουμε συμβίωση συνεταίρων.

Τέλος, πολλά ανασφαλή άτομα, ναρκισσιστικά, εγωιστικά άτομα που αμφιβάλλουν για τον εαυτό τους, για τον ανδρισμό ή τη θηλυκότητά τους, χρησιμοποιούν το εξωσυζυγικό ή πολυγαμικό σεξ σαν απόδειξη της αξίας τους, της ελκυστικότητάς τους, της ικανότητάς τους για κατάκτηση. Πρόκειται για

κυνηγούς, που βραχυπρόθεσμα καθησυχάζουν τις αμφιβολίες για την αξία τους, αλλά αυτό το αίσθημα ασφάλειας όλο τους ξεφεύγει, γιατί το σεξ δεν αποτελεί πανάκεια.

Η εχθρότητα, ο φόβος και η αντίσταση εμποδίζουν μία τέλεια αφοσίωση και παράδοση. Ένας κόσμος όπου οι άνθρωποι δυσκολεύονται να φθάσουν στη στενή συνεργασία, στο θάρρος και στο συναίσθημα ότι "ανήκουν" σε κάποιον.

Η ευαισθησία μας στον πειρασμό δημιουργείται από την απογοήτευση, τους καυγάδες και τον ανταγωνισμό που είναι τόσο συχνά στον γάμο. Η επιθυμία ποικιλίας δεν γίνεται τυχαία, αλλά συνδέεται με κάποια συζυγική διαμάχη. Κανένα άτομο απόλυτα ικανοποιημένο απ' το γάμο του δεν κοιτάζει αλλού. Σχεδόν όλοι μας έχουμε αισθανθεί σε στιγμές που είμαστε αποθαρυμμένοι και ταλαιπωρημένοι, χωρίς ικανότητα για αγάπη, την επιθυμία αλλαγής.

Ειδικά όταν γερνάμε η επιθυμία άλλης εμπειρίας είναι η ανάγκη να αποδείξουμε, ότι μπορούμε ακόμη να κατακτήσουμε και να νικήσουμε. Η νομική έκφραση αυτού του πόθου είναι το διαζύγιο που μας δίνει ευκαιρίες για διαφορετικές σεξουαλικές εμπειρίες, χωρίς ανοικτή παραβίαση του θεσμού της μονογαμίας. (Ντράϊκορς, 1974, σελ. 118-119).

5. Συζυγική βία

Όταν αναφερόμαστε στην συζυγική βία εννοούμε τις διαταραγμένες σχέσεις των συζύγων που εκδηλώνονται με βίαιη ή μη βίαιη κακοποίηση αμοτέρων και κατά κύριο λόγο της συζύγου. Οι βίαιες αυτές καταστάσεις δεν είναι απλές υποθέσεις ή σποραδικά συμβάντα που διαβάζουμε στον ημερήσιο τύπο ή που ακούμε και βλέπουμε στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση, αλλά συχνές πραγματικότητες πιστοποιημένες από εκτεταμένες εμπειρικές έρευνες που έχουν γίνει τόσο στη Ευρώπη όσο και στις Η.Π.Α. Οι έρευνες αυτές έχουν επισημάνει την τεράστια έκταση του προβλήματος αυτού στις διάφορες μορφές του και τις καταλυτικές, καταστροφικές επιπτώσεις που έχει την όλη λειτουργικότητα των ατόμων-μελών της οικογένειας και στη διατήρηση της ακεραιότητάς της σαν το πιο βασικό κύτταρο της κοινωνικής δομής. Η βία μεταξύ των συζύγων έχει τα δικά της δυναμικά χαρακτηριστικά και η κατανόησή τους είναι το πιο βασικό βήμα πριν από κάθε είδους παρέμβαση.

Θα ήταν σκόπιμο να γίνει αναφορά σε ορισμένους μύθους σε σχέση με τη συζυγική κακοποίηση. Ο πρώτος μύθος, λέει, ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό του πληθυσμού υφίσταται βία και κακοποίηση. Παλιά και νεότερα στατιστικά στοιχεία πιστοποιούν ακριβώς το

αντίθετο.

Ο δεύτερος μύθος λέει, ότι η κακοποίηση είναι απλώς μία στιγμιαία απώλεια ελέγχου. Έχει όμως πιστοποιηθεί ότι η κακοποίηση διαρκεί επί ώρες και πολλές φορές είναι σχεδιασμένη.

Ο τρίτος μύθος, λέει, ότι οι κακοποιημένες γυναίκες κατά κανόνα είναι μαζοχίστριες, δηλαδή, τους αρέσει η βία. Πολλές όμως γυναίκες δεν έχουν εναλλακτικές λύσεις, ελπίζουν ότι ο σύζυγος θα αλλάξει και υπομένουν για να έχουν τα παιδιά πατέρα

Ο τέταρτος μύθος, λέει, ότι η συζυγική κακοποίηση δεν προξενεί σοβαρό τραυματισμό και ότι είναι απλώς ένα χάδι αγάπης. Πολλές όμως γυναίκες σαν αποτέλεσμα της κακοποίησης βρίσκουν το θάνατο.

Ο πέμπτος μύθος λέει, ότι η χρήση αλκοόλ προξενεί την κακοποίηση. Πολλοί όμως άντρες κακοποιούν και όταν πίνουν και όταν δεν πίνουν. Και στην πραγματικότητα πίνουν για να πουν ότι δεν είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους και τη συμπεριφορά τους.

Ο έκτος μύθος λέει, ότι είναι εύκολο για μία κακοποιημένη γυναίκα να αφήσει το σύζυγό της. Συνήθως όμως είναι πολύ δύσκολο ιδιαίτερα όταν υπάρχουν παιδιά και οικονομική εξάρτηση (Μουζακίτης, 1990).

Στη βία μεταξύ των συζύγων διακρίνουμε τρεις

μορφές κακοποίησης:

- 1) τη σωματική κακοποίηση
- 2) τη ψυχολογική κακοποίηση
- 3) τη σεξουαλική κακοποίηση

Η σωματική κακοποίηση, αναφέρεται στη βίαιη συμπεριφορά των συζύγων που έχει σαν αποτέλεσμα την παραβίαση της σωματικής ακεραιότητας και που φαίνεται με τραυματισμούς μικρής ή μεγάλης έκτασης που μπορούν να οδηγήσουν στον θάνατο.

Η ψυχολογική κακοποίηση, αναφέρεται στη δημιουργία ενός τέτοιου κλίματος στην επικοινωνία μεταξύ των συζύγων και στο περιβάλλον τους όπου ο σύζυγος ή η σύζυγος αισθάνεται απόρριψη και ανασφάλεια και ότι τα επιτεύγματά τους δεν είναι σεβαστά ούτε αναγνωρίζονται.

Η σεξουαλική κακοποίηση, αναφέρεται στη βίαιη επιβολή σεξουαλικών πράξεων παρά την αντίθετη στάση ενός εκ των συζύγων και κατά κύριο λόγο της γυναίκας. Η μορφή αυτή κακοποίησης παρότι θεωρείται πολύ σοβαρή από πολλούς ειδικούς πάνω στο θέμα της οικογενειακής βίας, δεν έχει διερευνηθεί λόγω των προβλημάτων που αναφύονται ως προς τον ορισμό του τί είναι σεξουαλική κακοποίηση μέσα στις συζυγικές σχέσεις.

6. Κακοποίηση των παιδιών

Η κακή μεταχείριση των παιδιών δεν είναι καινούργιο φαινόμενο. Όπως φαίνεται και στη λογοτεχνία πολλών κοινωνιών, υπάρχει από τότε που υπάρχουν και οι άνθρωποι. Το παιδί ήταν -και εξακολουθεί να είναι- ιδιοκτησία των γονέων του, οι οποίοι μπορούσαν να το υποβάλλουν σε αυστηρές τιμωρίες, να το αναγκάζουν να δουλεύει εξαντλητικά, να το εκμεταλλεύονται, ακόμα και να το θανατώνουν. Για πολλούς αιώνες η κακή μεταχείριση των παιδιών δικαιωνόταν από την πεποίθηση ότι η αυστηρή σωματική πειθαρχία ήταν απαραίτητη για να επιβληθεί η πειθαρχία, να διατηρηθεί το γονεϊκό κοινωνικό κύρος, ή να μεταδοθούν εκπαιδευτικές και ηθικές αρχές. "Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο", ένα ρητό που υποστηρίζεται σαν ιδέα και από τη Βίβλο, αποτέλεσε για πολλούς την κατευθυντήρια αρχή στη φροντίδα των παιδιών.

Παρά το γεγονός ότι οι κοινωνίες, με την πρόοδο του πολιτισμού και με την καθιέρωση νόμων που προστατεύουν τα παιδιά από τους ίδιους τους γονείς τους και από άλλους, έχουν αλλάξει, η κακή μεταχείριση και η κακοποίηση των παιδιών συνεχίζεται. Τα τραυματίζουν σοβαρά, τα καίνε, τα μαχαιρώνουν, τα παραμορφώνουν εσκεμμένα και τα

βιάζουν.

Η σωματική κακοποίηση ορίζεται από τον Dr. H. Kemp ως "μία κλινική κατάσταση μικρών παιδιών που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση από ένα γονέα, φυσικό ή μη.

Το είδος της κακοποίησης στο οποίο έχει πιο πρόσφατα στραφεί η προσοχή των ειδικών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του κοινού, είναι η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών. Ο Αλέξανδρος Ζαφείρης, μελετητής της σεξουαλικής κακομεταχείρισης των παιδιών, κάνει την παρακάτω διαφοροποίηση:

- 1) **σεξουαλική κακομεταχείριση:** Κάθε μορφή σεξουαλικής δραστηριότητας, όπου το άτομο εξαναγκάζεται στο ρόλο του θύματος.
- 2) **αιμομιξία:** αναφέρεται σε οποιαδήποτε σεξουαλική δραστηριότητα ανάμεσα στο παιδί και ένα φυσικό γονιό, πατριό-μητριά, συγγενή ή κηδεμόνα.
- 3) **σεξουαλική κακοποίηση:** Αναφέρεται στη ξαφνική σεξουαλική επίθεση από τον πατέρα, πατριό, συγγενή ή και άλλον ενήλικο, άγνωστο στο παιδί.
- 4) **σεξουαλική εκμετάλλευση του παιδιού:** Αναφέρεται στην εκπόρνευση του παιδιού, στη χρησιμοποίησή του για την παραγωγή πορνογραφικού υλικού ή και σε άλλες μορφές εκμετάλλευσης από τους γονείς, συγγενείς, ή άλλους ενήλικους που δεν έχουν συγγένεια μαζί του.

5) *σεξουαλική εμπλοκή μεταξύ αδελφών*: Αναφέρεται σε οποιαδήποτε σεξουαλική σχέση ανάμεσα σε αδέρφια, είτε αμφιθαλή είτε ετεροθαλή.

Η ψυχολογική κακοποίηση χωρίζεται στη συναισθηματική παραμέληση και τη συναισθηματική κακοποίηση. Η πρώτη, αναφέρεται στις γονεϊκές παραλήψεις στη φροντίδα του παιδιού, δηλαδή στην ανικανότητα του γονέα να παρέχει στο παιδί ερεθίσματα, μέσω της φροντίδας, της σταθερότητας και της ασφάλειας που είναι απαραίτητες για τη νοητική, κοινωνική και ψυχολογική του εξέλιξη.

Η δεύτερη, αναφέρεται στην εκτέλεση γονεϊκών πράξεων που φανερά ερεθίζουν το παιδί ζημιώνοντας τη νοητική, κοινωνική, ή ψυχολογική του εξέλιξη, με αποτέλεσμα να αποακτά αρνητική εικόνα του εαυτού του ή να εμφανίζει διαταραγμένη συμπεριφορά. (Μουζακίτης, 1990).

7. Σεξουαλική συμπεριφορά

Η σεξουαλική αρμονία θεωρείται θεμελιώδες στοιχείο στην κατανόηση του γάμου, αφού ο γάμος είναι ο νόμιμος θεσμός που παρέχει σεξουαλική ικανοποίηση. Παραδόξως η αμοιβαία σεξουαλική ικανοποίηση είναι μάλλον εξαίρεση παρά κανόνας στους σημερινούς γάμους.

Η Χουρδάκη (1989) αναφέρει ότι το σεξ δεν είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα ξεκομμένη απ' την άλλη μας ζωή, απ' όλη μας την προσωπικότητα είναι ένα μέρος της, μια πλευρά της. Εκφράζει κι αυτό τις ιδέες μας, τις πεποιθήσεις μας για τον άνθρωπο και για το άλλο φύλο, για τη ζωή, για τον εαυτό μας. Εκφράζει την πίστη μας και το σεβασμό μας για τον άνθρωπο ή την έλλειψή τους, τους φόβους και την αισιοδοξία μας. Αισθανόμαστε πολύ ωραία, όταν συναντάμε τον ερωτικό μας σύντροφο, μετά από ψυχολογική προετοιμασία σ' ένα χώρο κατάλληλο και απρόσιτο σε ενοχλήσεις. Αυτά όμως δεν συμβαίνουν πάντα. Είναι πολύ διαφορετικά στην καθημερινή ζωή. Εκεί αντιμετωπίζουμε προβλήματα και υποχρεώσεις της καθημερινότητας, της κοινωνικής και οικογενειακής ζωής. Οι οικονομικές υποχρεώσεις, οι ατέλειωτες δουλειές, οι υπερβολικές φιλοδοξίες, ο αγώνας για καταξίωση, πολλές φορές μας κλέβουν αρκετή απ' τη διάθεση για σεξ. Άτυχες προηγούμενες ερωτικές εμπειρίες, κακές σχέσεις με τον γονιό του αντίθετου ή και του ίδιου φύλου, εγωκεντρικές τάσεις, μεγάλες πνευματικές διαφορές, συνεχείς γκρίνιες, έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό μας, όλα αυτά, μπορεί να κλονίσουν μία σχέση, ιδίως αν δεν κουβεντιάζουμε ανοιχτά και με εμπιστοσύνη ό,τι μας σιγοτρώνει.

Έλλειψη σεξουαλικού ενδιαφέροντος αδυναμία

σεξουαλικής διέγερσης, ποικιλία στις σεξουαλικές απαιτήσεις, ακατάλληλη σεξουαλική τακτική, σεξουαλική απέχθεια και αποστροφή, όλα αυτά, δεν είναι οι αιτίες για εκείνο που λέμε "σεξουαλική ασυμφωνία" αλλά οι συνέπειες προσωπικών συγκρούσεων. Αντικατοπτρίζουν τις ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ συζύγων και αυτές οι τοποθετήσεις τους επηρεάζουν τη σεξουαλική τους συμπεριφορά. (Ντράϊκορς, 1974, σελ. 144).

Το σεξ τελικά, ενώ ξεκίνησε σαν βιολογική λειτουργία για τον άνθρωπο, έγινε μαζί και ψυχική διεργασία. Δεν είναι δυνατό να νιώσεις αυτή τη χαρά, που μπορεί να σου προσφέρει το σεξ, αν μισείς, περιφρονείς, υποπτεύεσαι το σύντροφό σου ή κρατάς στεγανά κομμάτια του εαυτού σου.

8. Οικονομικές δυσκολίες

Συχνά, κατηγορούμε τις οικονομικές δυσκολίες για την καταστροφή της συζυγικής αρμονίας. "Όταν η φτώχεια μπαίνει από την πόρτα, η αγάπη φεύγει απ' το παράθυρο". Ακούγεται λογικό. Αλλά είναι αληθινό; Και σε εποχή ευημερίας δεν είναι η οικονομική άνεση που αυξάνει τον αριθμό των διαζυγίων.

Η δυστυχία μπορεί να φέρει δύο ανθρώπους πολύ κοντά όπως μπορεί και να διαλύσει το συζυγικό

δεσμό τους. Η οικονομική κρίση ένωσε βαθύτερα γάμους και διέλυσε άλλους. Κάθε είδος δυσκολίας είναι μία δοκιμασία για το θάρρος και την ειλικρίνεια των συντρόφων. Κάτω από πραγματικά δύσκολες συνθήκες πολλές προστριβές που συχνά καταστρέφουν την αμοιβαία κατανόηση εξαφανίζονται. Γιατί η πραγματική καταστροφή δεν αφήνει περιθώριο για την αναμέτρηση του προσωπικού γοήτρου.

Δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς, ότι οι οικονομικές δυσχέρειες πολύ συχνά είναι οι αιτίες για την κατάρρευση ενός γάμου. Ίσως τα θεμέλια μιας τέτοιας ένωσης να μην ήταν ποτέ αρκετά πλατιά για ν' αντέξουν οποιαδήποτε πίεση ή ήταν κιόλας τόσο ετοιμόρροπα από άλλες προστριβές, ώστε το παραμικρό πρόσθετο βάρος συμπλήρωσε την καταστροφή. (Napier, 1995, σελ. 128).

9. Προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών.

Ο Ντράϊκορς (1979) αναφέρει ότι τα κυριότερα προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών είναι τα εξής:

Το παραχάϊδεμα του παιδιού

Το πιο σοβαρό εμπόδιο στην ανάπτυξη του παιδιού είναι η στάση των γονιών και η τεχνική που αποκαλούμε "παραχάϊδεμα". Δεν είναι εύκολο να δώσουμε έναν ξεκάθαρο ορισμό σχετικά με το τι

εννοούμε όταν λέμε "κακομαθημένο", παραχαϊδεμένο παιδί. Η ίδια η λέξη μιλάει για μία κακή μέθοδο προσαρμογής του παιδιού στη ζωή. Αντί να το εκπαιδεύσουμε για να αντιμετωπίζει τις ευθύνες της ζωής, το "κακομαθαίνουμε", του στερούμε τα καθήκοντά του, το καθιστούμε ανίκανο να τα εκτελέσει.

Στη βάση αυτής της διαδικασίας βρίσκεται, στις πιο πολλές περιπτώσεις η καλών προθέσεων επιθυμία να απαλλάξουμε το παιδί από κάποιες δυσάρεστες εμπειρίες -μία επιθυμία κοινή στους γονείς που αγωνιούν, που ασχολούνται υπερβολικά, που είναι έντονα προσκολλημένοι στα παιδιά τους. Η προσπάθεια να προφυλάξουμε το παιδί από δυσάρεστες εμπειρίες γενικά οδηγεί σε μά διάρρηξη της τάξης και του κανονικού ρυθμού που είναι πράγματα τόσο βασικά για μία αρμονική ζωή.

Η έλλειψη αγάπης

Οι γονείς που πραγματικά αντιπαθούν τα παιδιά τους αποτελούν εξαίρεση. Τα παιδιά που οι γονείς δεν ήθελαν τη γέννησή τους συχνά μεγαλώνουν χωρίς αγάπη.

Η αίσθηση ότι δεν το αγαπούν μπορεί να εμποδίσει απόλυτα το παιδί απ' το να προσαρμοστεί μέσα στην κοινωνία. Το στερεί απ' τα δικαιώματά του, και προκαλεί ακραία εχθρότητα και

περιφρόνηση. Χωρίς αγάπη κανένα παιδί δεν προετοιμάζεται σωστά για να προσαρμοστεί στον περίγυρο και να δεχτεί τον κώδικα συμπεριφοράς. Επιφανειακά, μπορεί να προσαρμοστεί, αλλά μέσα του θα είναι πάντα ένας ξένος. Η κοινωνική του αίσθηση θα έχει ατροφήσει.

Υπερβολική αφοσίωση

Το παιδί χρειάζεται αγάπη και ψυχική ζεστασιά για να αναπτυχθεί αλλά και η υπερβολική αφοσίωση και τρυφερότητα μπορεί να το βλάψει. Μία υπερφορτισμένη ατμόσφαιρα στο σπίτι αποτελεί λαθεμένη προετοιμασία για τις κανονικές συνθήκες ζωής. Πολλά άτομα σπαταλούν τη ζωή τους σε αναζήτηση του έρωτα και της τρυφερότητας που κάποτε βρήκαν απ' τη μητέρα τους, και έτσι δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στη σκληρή απογοήτευση που τους προκαλούν οι συνάνθρωποί τους.

Η υπερβολική αφοσίωση επίσης, μπορεί να οδηγήσει το παιδί στο συμπέρασμα ότι σκοπός της ζωής είναι να κερδίζει την αφοσίωση των άλλων με μόνη την ύπαρξή του, μάλλον, παρά να αποκτά την αναγνώριση των άλλων με χειροπιαστά επιτεύγματα.

Δρακόντεια αυστηρότητα

Αυτή η τακτική, αυξάνει μία αίσθηση, που υπάρχει ήδη σε κάθε παιδί ότι είναι αβοήθητο και

αδύναμο πράγμα που το κάνει να συνειδητοποιεί ακόμα πιο επίμονα αυτή την αδυναμία και την εξάρτησή του. Δεν θεωρεί πια φίλους τους γονείς του, και δεν είναι φίλος τους. Μέσα του επαναστατεί εναντίον τους, και δε χάνει ευκαιρία να δείξει την αδιαφορία ή την κακή του διάθεση. Η πολιτική της αυστηρότητας αν ακολουθηθεί συστηματικά, μπορεί να μην επιτρέψει την εκδήλωση μιας ανοιχτής αντίθεσης, αλλά τις κρυφές πράξεις εχθρότητας τις αντιλαμβάνονται πολύ εύκολα και οι δύο πλευρές.

Η ταπείνωση

Πολλοί γονείς πιστεύουν ότι μπορούν να καταστείλουν την αντίσταση του παιδιού τους και να το κάνουν να κόψει ορισμένες κακές του συνήθειες ή να διορθώσει σφάλματά του, με την ταπείνωση. Το αποτέλεσμα τέτοιων πρακτικών είναι εύκολο να το μαντέψουμε. Στην καλύτερη περίπτωση το παιδί συνηθίζει να νιώθει ταπεινωμένο. Εκτελεί αυτοματικά αυτό που του ζητούν να κάνει, ενώ σιωπηλές κατηγορίες και απειλές συνοδεύουν τα υποτακτικά του λόγια και τις πράξεις της ταπείνωσής του. Έτσι, το εκπαιδεύουμε στην ψευτο-ευλάβεια και στην υποκρισία. Η αξία αυτής της εξωτερικά καλής συμπεριφοράς είναι πάρα πολύ αμφίβολη.

Η σωματική τιμωρία

Η συνήθεια του ξύλου ήταν για αρκετό καιρό διεθνώς αναγνωρισμένη και σωστή μέθοδος ανατροφής παιδιών και ακόμη και σήμερα είναι παραδεκτή απ' τους περισσότερους γονείς. Ακόμη κι αυτοί που λογικά αναγνωρίζουν, ότι το ξύλο σημαίνει ταπείνωση και παραβίαση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, καταφεύγουν στην τεχνική αυτή για να διατηρήσουν τη δική τους ανωτερότητα και δικαιολογούνται αναφερόμενοι στις "μη ελεγχόμενες" συγκινήσεις και τα "ταλαιπωρημένα τους νεύρα".

Η συνήθεια του ξύλου είναι ένα από τα πιο ισχυρά εμπόδια στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής, ειρηνικής και συνεργατικής ατμόσφαιρα μέσα στην οικογένεια, ένα απομεινάρι των εποχών που είχαν φτηνή αντίληψη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ένας πατέρας που έτρωγε ξύλο παιδί, έχει την τάση να δέρνει τα παιδιά του. Ξεχνά τελείως την ταπείνωση που είχε υποστεί παιδί, το μίσος και την αντίδραση που μεγάλωναν κάτω απ' το πατρικό χέρι ή βέργα. Οι γονείς δοκιμάζουν να μιμηθούν τις πράξεις των γονιών τους ξεχνώντας τί είχαν υποφέρει οι ίδιοι σαν παιδιά από τις αδεξιότητές τους. Απαιτούν παραδοχή και υπακοή μόνο και μόνο γιατί είναι γονείς. Κι όσο προσπαθούν να επιβάλλουν τη θελησή τους στα παιδιά τους, τόσο

λιγότερο πετυχαίνουν να κερδίσουν τη συνεργασία τους και το αίσθημα απογοήτευσης μεγαλώνει.

10. Ο χωρισμός-Διαζύγιο

Πολλές φορές η συμβίωση δύο ανθρώπων είναι δύσκολη και ο γάμος δεν μπορεί να επιτελέσει τον προορισμό του, που είναι η ευτυχία μέσα από την συντροφικότητα.

Όπως είναι φυσικό, με το πέρασμα του χρόνου, δημιουργούνται, τότε στη μία πλευρά και τότε στην άλλη, κάποιες διαψεύσεις, κάποιες απογοητεύσεις. Σ' αυτό συντελούν οι διαφορετικές προσδοκίες, οι διαφορετικοί χαρακτήρες, τα διαφορετικά παιδικά βιώματα του κάθε συντρόφου. Πολλές φορές, τα διάφορα οικονομικά, κοινωνικά και επαγγελματικά προβλήματα, που προκύπτουν, από άλλους αντιμετωπίζονται πιο αισιόδοξα, σαν προβλήματα που ξεπερνιούνται, ενώ σε άλλους μπορεί να δημιουργήσουν ασυνεννοησία, παρεξηγήσεις και έλλειψη επικοινωνίας. Αν αυτή η κατάσταση παραταθεί, η σχέση κλονίζεται, αρχίζει να γίνεται δυσλειτουργική και τότε είναι δυνατόν ο ένας ή και οι δύο σύντροφοι να αισθάνονται παγιδευμένοι σ' ένα αδιέξοδο και να βιώνουν το γάμο σα δεσμά, από τα οποία θέλουν να ξεφύγουν. Οι σύντροφοι πια βρίσκονται στο λεγόμενο συναισθηματικό διαζύγιο.

(Χουρδάκη, 1989, σελ. 105).

Το συναισθηματικό διαζύγιο είναι μία μορφή συζυγικής συμβίωσης, αρκετά συχνή στην εποχή μας, που δεν καταλήγει πάντα σε νομικό διαζύγιο για διάφορους λόγους, όπως οικονομικούς ή κοινωνικούς ή γιατί πολλοί γονείς θεωρούν το διαζύγιο επιζήμιο για τα παιδιά τους.

Η προσπάθεια των δύο συντρόφων να διατηρήσουν τυπικά ένα γάμο, που ουσιαστικά έχει διαλυθεί, αφήνει ανοικτή την πόρτα στο άγχος, τις διαμάχες, την αντιπαλότητα, τον εγωκεντρισμό, την υποκρισία και τους εκβιασμούς. Σ' αυτές τις περιπτώσεις ο γάμος γίνεται πηγή δυστυχίας για το ζευγάρι και την οικογένεια και αιτία κοινωνικής ανωμαλίας για το σύνολο. Η ομαλή διακοπή της συμβίωσης, με στόχο τη δημιουργία σωστών προϋποθέσεων για μία καλύτερη ζωή, είναι κοινωνική πια παραδεκτή. Το νομικό διαζύγιο εδώ παρουσιάζεται σαν μία λύση, μία λύτρωση και μία ελπίδα για μία ζωή μ' αξιοπρέπεια και αυτοσεβασμό.

Η παγκόσμια συχνότητα των διαζυγίων αυξάνει, όσο πιο νεαρό είναι το ζευγάρι, με υψηλότερο σημείο αιχμής τα έξι με επτά χρόνια γάμου. Παρ' όλα αυτά αυξάνει διεθνώς η τάση να παντρεύονται οι νέοι σε μικρότερες ηλικίες.

Γιατί όμως χωρίζουν τα ζευγάρια; Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1993). Υπάρχουν πολλοί λόγοι.

1. Κοινωνικοί :

- α) Η κοινωνική και οικονομική ανεξαρτησία έδωσαν στη γυναίκα τις δυνάμεις να τολμήσει κάτι, που η γυναίκα της προηγούμενης γενιάς δεν είχε τα μέσα και το σθένος ν' αντιμετωπίσει. Η σημερινή κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη, το φεμινιστικό κίνημα και η εργασία της γυναίκας της επιτρέπουν ν' αντιμετωπίσει χωρίς παθητικότητα η καρτερία μία κακή συμβίωση.
- β) Η αστικοποίηση, η περιορισμένη ποιότητα ζωής, οι δυσκολίες της εργασίας, η ανεργία, το άγχος του πολίτη, συζύγου, γονιού και η σύγχρονη μορφή της συζυγικής οικογένειας σε συνδιασμό με τη στενότητα στέγης προωθούν τις εσωοικογενειακές συγκρούσεις, με αποτέλεσμα να διαταράσσονται οι διαπροσωπικές σχέσεις του ζευγαριού, που συχνά έτσι οδηγείται σε κρίση.

2. Ψυχολογικοί

- α) Η ψυχολογική ανωριμότητα και η έλλειψη προετοιμασίας του νέου ζευγαριού. Δυστυχώς τις περισσότερες φορές, οι άνθρωποι παίρνουν μία τόσο σοβαρή απόφαση, έχοντας άγνοια για τις δεσμεύσεις, ευθύνες και υποχρεώσεις, που δημιουργεί η συμβίωση.
- β) Η έλλειψη επικοινωνίας, διαλόγου, κοινών ιδανικών, η αίσθηση αποξένωσης και μοναξιάς

αποτελούν συνηθισμένα φαινόμενα στα ζευγάρια, που έπαψαν ν' ανανεώνονται, ν' ανταλλάσσουν απόψεις, να συζητούν μεταξύ τους και να ενδιαφέρονται ο ένας για τα προβλήματα του άλλου.

γ) Ο υπέρμετρος εγωϊσμός, που εκδηλώνεται με πεισματική άκαμπτη και πολλές φορές αυταρχική, με τάσεις επιβολής, συμπεριφορά του ενός ή και των δύο συζύγων, έχει αποδειχθεί καταστροφική για την ομαλή λειτουργία του γάμου.

δ) Τα αρνητικά συναισθήματα, όπως η έλλειψη αγάπης και κατανόησης, ανασφάλειες, ζήλια, φόβοι εγκατάλειψης και απόρριψης, δυσπιστία, επιβαρύνουν πολύ τις διαπροσωπικές σχέσεις των συζύγων, με αποτέλεσμα να τις κάνουν δυσλειτουργικές και ανίκανες να προσφέρουν μια καλύτερη ζωή και ψυχική πληρότητα στους δύο συντρόφους.

3. Η ερωτική ζωή των συζύγων.

Η μη ικανοποίηση του ενός ή και των δύο συντρόφων δημιουργεί ένταση στο ζευγάρι και προετοιμάζει το έδαφος για εξωσυζυγικές σχέσεις. Τότε, συχνά, καταφεύγουν στην απιστία και αν βρουν στη νέα σχέση τα στοιχεία που έλλειψαν από το γάμο τους, καταλήγουν στο χωρισμό.

4. Οι επεμβάσεις τρίτων

Οι φίλοι και συγγενείς, πολλές φορές, βρίσκουν το έδαφος κατάλληλο για συνεχείς επεμβάσεις, συμβουλές και καθοδήγηση και δεν αφήνουν στους νέους περιθώρια ν' αναπτύξουν σωστά μία συζυγική σχέση και να λειτουργήσουν το σπιτικό τους. Οι σύζυγοι παραμένουν παράλληλες μονάδες με υπερβολική συναισθηματική ή και οικονομική εξάρτηση από τους γονείς τους.

Το διαζύγιο και στις περιπτώσεις ακόμα που προσφέρεται σαν η μόνη και καλύτερη λύση από μία βασανιστική συμβίωση, δεν παύει να είναι μία επώδυνη εμπειρία ζωής. Δεν υπάρχει αποτυχία χωρίς ζημιές και ανθρώπινος χωρισμός χωρίς θύματα. Ώρες δύσκολες και σκληρές γεμάτες πόνο, πικρία, θυμό, οργή, μίσος, ζήλια, ενοχές, ντροπή για το παρελθόν και φόβο και αγωνία για το μέλλον.

Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται ο χωρισμός, η σχέση που υπήρχε με τον πρώην σύζυγο, ο τρόπος με τον οποίο έμαθαν να λύνουν τις συγκρούσεις και τις δύσκολες γενικά καταστάσεις μεταξύ τους, καθώς επίσης και η προσωπικότητα των γονιών φαίνεται να είναι μερικοί από τους παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο, που μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τον τρόπο επεξεργασίας και αντιμετώπισης των θεμάτων που έχουν σχέση τόσο με

τους εαυτούς τους όσο και με τα παιδιά.

Συχνά, παρατηρούμε ότι η διάθεση των γονέων αυτή την περίοδο είναι μελαγχολική και καταθλιπτική. Άλλοι γονείς αφήνονται σ' αυτή τη διάθεσή τους και ζουν μ' αυτή και άλλοι την καλύπτουν με κάποια υπεραπασχόληση είτε σε επαγγελματικό επίπεδο, είτε σε φιλικό.

Η απομάκρυνση του ενός γονιού ή η ανακοίνωση του χωρισμού φέρνει γονείς και παιδιά αντιμέτωπους με καινούργιες καταστάσεις: όλοι ζουν αλλαγές στο επίπεδο των σχέσεων, αλλαγές στη συμπεριφορά, στο χώρο, στα συναισθήματά τους.

Δεν είναι εύκολο και αυτονόητο για τα παιδιά να καταλάβουν τί συμβαίνει με τους γονείς τους, τί συμβαίνει στο επίπεδο των σχέσεων και συμπεριφορών των γονιών. Τα παιδιά μπορεί να έχουν πολλά ερωτηματικά για το τί συμβαίνει γύρω τους και για τα οποία δεν παίρνουν σαφείς απαντήσεις. Ανεξάρτητα από τις προηγούμενες καταστάσεις, όπου μπορεί να υπήρχαν συγκρούσεις, διαμάχες, συζητήσεις για διαζύγιο, τα παιδιά σχεδόν πάντα ξαφνιάζονται με την κοινοποίηση, ανακοίνωση του χωρισμού των γονιών. Αισθάνονται απειλημένα και βιώνουν την απομάκρυνση του γονιού ως απώλεια, εγκατάλειψη. Κατέρχονται από το φόβο μήπως και ο άλλος γονιός τους αφήσει και παρατηρούνται συχνά αντιδράσεις προσκόλλησης στο γονιό. Πολλές φορές τα παιδιά

γονιών, σκέφτονται μήπως δικές τους συμπεριφορές και ατέλειες, οδήγησαν τους γονείς στο να χωρίσουν, κάτι που τους κάνει να νιώθουν ένοχα. (Αντωνιάδου 1993).

11. Μονογονεϊκές οικογένειες

Και στη χώρα μας, όπως και σε όλες τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, οι μονογονεϊκές οικογένειες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) την οικογένεια του χήρου ή της χήρας, β) την οικογένεια του διαζευγμένου ή της διαζευγμένης και γ) την οικογένεια της άγαμης μητέρας ή του άγαμου πατέρα.

α) Η μονογονεϊκή οικογένεια στη χώρα μας, στην περίπτωση που αρχηγός της είναι η χήρα μητέρα παρουσιάζει πολλά προβλήματα, που οφείλονται στη δομή και τις αντιληψεις της ελληνικής κοινωνίας, στα ήθη και έθιμά μας.

Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (1986), η χήρα μητέρα, ιδιαίτερα όταν είναι νέα, είναι υποχρεωμένη να τηρήσει μία συμπεριφορά απέναντι στον κοινωνικό περίγυρο, που όμως είναι αιτία να επιταθεί το αίσθημα της μοναξιάς και η κοινωνική της απομόνωση. Κατά κανόνα, πρέπει να κλειστεί στο σπίτι της, να περιορίσει τις εξόδους της, να μη γελά, να μη νιώθει καμιά χαρά που θα μπορούσε ν' αντισταθμίσει τον πόνο της απ' το πένθος της, για

αντισταθμίσει τον πόνο της απ' το πένθος της, για ν' αποδείξει στους συγγενείς και στη συντηρητική ελληνική κοινωνία, ότι τιμά τη μνήμη του νεκρού συντρόφου της. Με την αλλαγή της "εκτεταμένης" οικογένειας σε "πυρηνική", η χήρα δεν έχει πια τις ουσιαστικές προστασίες που είχε παλαιότερα. Τώρα πια, αυτή θα είναι ο άντρας και η γυναίκα, αυτή θα είναι η μάνα και ο πατέρας.

Αντίθετα, η θέση του χήρου πατέρα είναι αρκετά διαφοροποιημένη από τη θέση της χήρας μητέρας και αντιμετωπίζεται εντελώς διαφορετικά στην ελληνική κοινωνία. Οι φίλοι και οι συγγενείς, όχι μόνο δεν θα τον παρεξηγήσουν αν βγει μαζί τους, αλλά, αντίθετα, θα τον σπρώξουν σ' αυτό. Η δημιουργία ερωτικών δεσμών του χήρου με μία άλλη γυναίκα δεν σχολιάζεται στην ελληνική κοινωνία, γεγονός που συντελεί στο γρήγορο νέο του γάμο.

β) Η διαζευγμένη Ελληνίδα και κυρίως η διαζευγμένη που ζει στα μεγάλα αστικά κέντρα, αντιμετωπίζει, μία σειρά από προβλήματα, που στην πρώτη θέση έρχονται τα προβλήματα της μοναξιάς και της απογοήτευσης και μετά τα προβλήματα της κοινωνικής αναπροσαρμογής, δηλ. της αλλαγής του κοινωνικού περιβάλλοντος και της εγκατάλειψης της διαζευγμένης από το φιλικό περιβάλλον καθώς οι φίλοι απομακρύνονται μη θέλοντας να πάρουν το μέρος του ενός ή του άλλου συζύγου.

Η διαζευγμένη υποφέρει από ενοχές και από έλλειψη αυτοεκτίμησης, νοιώθει το αίσθημα της αποτυχίας στη ζωή.

Ένας ακόμη λόγος που την εκθέτει στην κοινωνική απομόνωση είναι ότι, μετά το διαζύγιο, η επιμέλεια των παιδιών εξακολουθεί να είναι κυρίως "προνόμιο" της γυναίκας. Όταν όμως η διαζευγμένη έχει τα βάρη ανήλικων παιδιών και όταν πιέζεται κάτω από οικονομικά προβλήματα και από έλλειψη χρόνου για ανάπαυση, τότε έχει μειωμένες δυνατότητες για κοινωνικές συναναστροφές.

Για το διαζευγμένο πατέρα η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική. Ο διαζευγμένος μπορεί να υποφέρει από άλλα προβλήματα, όπως αδυναμία λειτουργίας του νοικοκυριού, ή ανατροφής των παιδιών ή από προβλήματα ψυχολογικά δεν έχει όμως προβλήματα κοινωνικά, γιατί το "στίγμα" είναι σχεδόν ανύπαρκτο για τον διαζευγμένο.

Η αυτοεκτίμησή του είναι ιδιαίτερα θωρακισμένη, ενώ η εργασία του, έξω από το σπίτι, τον προφυλάσσει αρκετά από την κοινωνική απομόνωση.

γ) Μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, η άγαμη μητέρα ήταν η νέα κοπέλα, η παραστρατημένη, που προκαλούσε τη μεγάλη ντροπή της οικογένειας. (Κανελλοπούλου 1986). Η κοινωνία έχει ευτυχώς ή δυστυχώς, μία ολόκληρη σειρά από επιπτώσεις και τιμωρίες, έσωθεν ή έξωθεν επιβαλλόμενες, γι'

αυτούς που δεν θέλουν να την υπακούσουν. Και οι άγαμες μητέρες, ευρισκόμενες σε ευρεία αντίθεση με το κοινωνικό κατεστημένο, δέχονται αναμφισβήτητα αυτές τις έσωθεν ή έξωθεν κυρώσεις, εμφανιζόμενες είτε με το αίσθημα της ντροπής ή της ενοχής, ή μένοντας στο περιθώριο αυτής της κοινωνίας που οι ίδιες την καταφρόνησαν.

Η κατάσταση της άγαμης μητρότητας θέτει την άγαμη μητέρα στο περιθώριο της κοινωνίας από πολλές πλευρές: μη νομιμοποίηση του ζευγαριού, απόρριψη του πατέρα, αστική κατάσταση του παιδιού όχι ομαλή. Ενώ σε κοινωνίες συντηρητικές και παραδοσιακές η ιδιότητα του εξώγαμου και της άγαμης μητέρας πετάγονται σαν λάσπη στο πρόσωπό τους, γιατί υπάρχει έντονα ακόμη το κοινωνικό στίγμα.

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε στο μαιευτήριο "Άλεξάνδρα", οι άγαμες μητέρες στη χώρα μας, στην πλειονότητά τους, είναι εγκατεστημένες στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Αθήνα, με μόνο τους στήριγμα τους συγγενείς ή τον πατέρα του παιδιού, με κύριο χαρακτηριστικό το ανεπάγγελτο και την έλλειψη εισοδήματος, την έλλειψη ή χαμηλές γραμματικές γνώσεις, με το νεαρό της ηλικίας τους, με προέλευση οικογενειακή πολλές φορές παθολογική, με προσωπικότητα πολλές φορές μειωμένη, οι άγαμες μητέρες στη χώρα μας έχουν όλες τις προϋποθέσεις

κοινωνικό τους περίγυρο.

12. Η σύγχρονη οικογένεια έκθετη στην κοινωνική απομόνωση

Στις τελευταίες δεκαετίες, οι μεγάλες διεργασίες στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτικό μας χώρο, μεταμόρφωσαν τις δομές της ελληνικής κοινωνίας. Ξαφνικά, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, χωρίς καλά-καλά να το καταλάβουμε περάσαμε από την αγροτική στη βιομηχανική δομή της κοινωνίας μας.

Για να μπορέσει η σύγχρονη ελληνική οικογένεια να προσαρμοστεί σ' αυτές τις απότομες και ραγδαίες αλλαγές, υποχρεώθηκε να τις αφομοιώσει βίαια και τις περισσότερες φορές χωρίς να τις έχει συνειδητοποιήσει.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με τις νέες ανακατατάξεις σ' όλους τους ελληνικούς χώρους, με το μεγάλο, δυσανάλογο για τη χώρα μας, ρεύμα της εσωτερικής μετανάστευσης, η ελληνική οικογένεια, πρέπει ν' αναθεωρήσει πολλές από τις "αξίες" της, να δεχτεί και να διαμορφώσει με άλλο τρόπο τους ρόλους των μελών της, να ανεχθεί "απολιθώματα" παλιού τρόπου ζωής και νοοτροπίας, να απορρίψει παλιές συνήθειες, ν' αρνηθεί βιώματά της, που δεν ταιριάζουν στην εποχή μας, ν' αντικαταστήσει

παλιές δομές και μορφές με νέες, ν'αποδεχτεί και αφομοιώσει νέους κανόνες, που της είναι άγνωστοι.

Στις παλιές εποχές, ο αργός ρυθμός των αλλαγών έδινε τη δυνατότητα να ξεθωριάσουν απαλά-απαλά αναχρονιστικές θέσεις και νοοτροπίες και ν'αφομοιωθούν ομαλότερα οι νέοι θεσμοί.

Οι προτεραιότητες της παλιάς ελληνικής οικογένειας ήταν ξεκάθαρες και οι αξίες της συμπορευόμενες και δεδομένες. Κατανομή των ρόλων σαφής. Εργασία κατανεμημένη, υποχρεωτική αλληλεξάρτηση, αναγκαία πειθαρχία και υπακοή. Επιβίωση και προστασία των μελών δεδομένα.

Όμως στην εποχή μας, ο κοινός στόχος της οικογένειας έχει διαφοροποιηθεί. Η επιβίωσή της δεν είναι αποκλειστικά υποχρέωση των μελών της. είναι πρωταρχική υποχρέωση του κράτους. Την εργασία, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών της, και αν δεν τα καθορίζει, όμως τα "περιγράφει" η πολιτεία.

Η "πυρηνική" όμως αυτή οικογένεια που απότομα, βίαια και ραγδαία δημιουργήθηκε από το "σπάσιμο" της παλιάς "εκτεταμένης οικογένειας" όταν εγκαθίσταται στα μεγάλα αστικά κέντρα μπορεί να νιώθει πελαγωμένη, χαμένη, φοβισμένη για το μέλλον της στο νέο της περιβάλλον. Το ζευγάρι της πυρηνικής οικογένειας απομονωμένο, ξεκομμένο από

τις ρίζες του, περνάει κρίσεις και η μεγαλύτερη κρίση του φαίνεται να είναι η σύγκριση στον τρόπο ζωής του, τα βιώματά του και τις αξίες του. Μπορεί να αντιδρά ασυνείδητα ή ενσυνείδητα. Συγχίζεται, αγωνία, φοβάται. Και όταν κανείς φοβάται, η πρώτη του αντίδραση είναι ν' αποτραβηχτεί από το κοινωνικό του περιβάλλον, να κλειστεί στον εαυτό του, γιατί αυτόν εμπιστεύεται περισσότερο. (Δημοπούλου, 1987).

.....

Καθώς είναι συχνά δύσκολο, ν' αντιμετωπίσουμε τα πολλαπλά προβλήματα της συμβίωσης, να καταλάβουμε τον εαυτό μας και το σύντροφό μας, παρουσιάζεται η ανάγκη να συμβουλευθούμε κάποιον που είναι μορφωμένος ειδικά για να μας βοηθήσει στην αμοιβαία μας προσαρμογή.

Έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας τεχνικές για την κατανόηση της ανθρώπινης φύσης και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Για μία σημαντική κατανόηση των καθημερινών προβλημάτων του ανθρώπου και ακόμη όπου χρειάζεται μία βαθύτερη κατανόηση των ανθρώπινων προβλημάτων, η προσέγγιση του ειδικού είναι χρήσιμη και κάποιες φορές απαραίτητη.

Σε όλες τις περιπτώσεις, όπου υπάρχει συγκινησιακή διαταραχή, απογοήτευση και αποτυχία, που οδηγούν σε βαθύτερες διαταραχές ολόκληρης της προσωπικότητας και την εγκατάσταση διαφόρων

συγκινησιακών και νευρικών συμπτωμάτων, είναι απαραίτητη η συμβουλή του ειδικού. Άνδρες και γυναίκες στην ειλικρινή τους επιθυμία να ξεπεράσουν επικίνδυνες καταστάσεις, στην προσπάθειά τους να διορθώσουν και να υπερνικήσουν υπάρχουσες δυσκολίες, ζητούν την βοήθεια που μπορεί να τους δώσει, αυτό που ονομάζουμε "συμβουλευτική γάμου ή οικογένειας".

Όλα αυτά είναι σύγχρονα με την εξέλιξη της πνευματικής και κοινωνικής υγιεινής, της κοινωνικής πρόνοιας και της οικογενειακής περίθαλψης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V^ο

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

1. Έννοια της συμβουλευτικής.

Ένα από τα κύρια προβλήματα της συμβουλευτικής σχετίζεται με τον ορισμό της. Όλοι φαίνεται ότι κατανοούν τι είναι η συμβουλευτική, αλλά όταν επιχειρούν να δώσουν έναν ορισμό της τα πράγματα γίνονται δύσκολα. Ιδιαίτερα στις χώρες που δεν έχουν παράδοση στον τομέα αυτόν, όπως συμβαίνει με τη δική μας, η κατάσταση γίνεται πιο συγκεχυμένη, αφού μπορεί να υπάρχει σημαντική διάσταση μεταξύ αντίληψης της έννοιας και του περιεχομένου της συμβουλευτικής, από τη μια μεριά, και αυτών που εμφανίζονται να γίνονται πράξη συμβουλευτικής, από την άλλη.

Ο Patterson (1967) επιχειρήσει να τονίσει μερικές λειτουργίες, που κατά τη γνώμη του δεν είναι συμβουλευτική. Μεταξύ αυτών διακρίνονται ιδιαίτερα τα παρακάτω:

- α) Δεν είναι "Συμβουλευτική" η απλή παροχή πληροφοριών. Αυτό είναι απλή "Πληροφόρηση".
- β) Δεν είναι "Συμβουλευτική" το να δίνονται απλώς συμβουλές, χωρίς το ίδιο το άτομο να πρωταγωνιστεί ή έστω να μετέχει ενεργά στην αναζήτηση λύσης στο πρόβλημά του.
- γ) Δεν είναι "Συμβουλευτική" η οποιαδήποτε διαδικασία που αποσκοπεί στο να επηρεάσει προδιαθέσεις και

στάσεις του ατόμου μέσω διαδικασιών πειθούς, απειλής, επιβολής κ.λ.π.

δ) Δεν είναι "Συμβουλευτική" η κάθε διαδικασία που απλώς αποβλέπει μόνο στην επιλογή ατόμων (για τοποθέτηση σε εργασία, σε ομάδες κ.λ.π.).

ε) Δεν είναι "Συμβουλευτική" μια οποιαδήποτε απλή συνέντευξη, παρότι η συνέντευξη ως μέσο ή τεχνική είναι βασικό στοιχείο της συμβουλευτικής σχέσης.

Η Συμβουλευτική θα μπορούσε να οριστεί πάνω σε τρεις άξονες αναφοράς, οι οποίοι σχετίζονται με: i) τη λειτουργία της και τη μορφή της, ii) τον επιστημονικό της χαρακτήρα και iii) το σκοπό της.

Σχετικά με τον πρώτο άξονα, η συμβουλευτική έχει οριστεί ως "η διαδικασία εκείνη κατά την οποία, είτε κατά τρόπο ομαδικό, είτε κατά τρόπο ατομικό, ένας ειδικός, που υπό ορισμένες προϋποθέσεις λέγεται σύμβουλος, συνεξετάζει με ένα άτομο (ή κάποια άτομα) θέματα ή προβλήματα που απασχολούν το άτομο (ή τα άτομα) και διευκολύνει τη λύση τους".

Σχετικά με το δεύτερο άξονα, η συμβουλευτική είναι μια επιστημονική περιοχή. Δεν αποτελεί βέβαια ακόμη από μόνη της ξεχωριστή επιστήμη, είναι όμως ένας ευδιάκριτος επιστημονικός χώρος, που επεκτείνεται δυναμικά και εξελίσσεται διαρκώς. Σχετικά με τον τρίτο άξονα, η συμβουλευτική είναι ακόμα μία μέθοδος προσέγγισης και παρέμβασης βοήθειας, ένα μέσο για εξασφάλιση αυτής της βοήθειας, προς το άτομο που αντιμετωπίζει η προσπάθεια να προλάβει κάποιο πρόβλημα. (Δημητρόπουλος, 1993, σελ. 16-17).

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι την έννοια της συμβουλευτικής την κατανοεί κανείς όχι μέσα από ορισμούς, αλλά κυρίως μέσα από την μελέτη της θεωρίας και πράξης

της, της φιλοσοφίας και ιδεολογία της, του περιεχομένου και των σκοπών της.

2. Σκοποί-αντικείμενο-περιεχόμενο της συμβουλευτικής.

Οι λειτουργίες της συμβουλευτικής απευθύνονται κατά κύριο λόγο στα υγιή άτομα, τα οποία αναζητούν λύσεις και διεξόδους αναφορικά με προβλήματα, κυρίως εξελικτικής μορφής. Από την κεντρική αυτή τοποθέτηση πηγάζουν και οι γενικοί σκοποί της, η διατύπωση των οποίων διαφοροποιείται σημαντικά ανά σχολή αλλά και ανά θεωρία.

Οι Krumboltz και Thoresen (1969) υποστηρίζουν ότι όταν καταρτίζονται οι σκοποί της συμβουλευτικής θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τρία κριτήρια: α)ο σκοπός πρέπει να είναι επιθυμητός από το άτομο, β)ο σύμβουλος πρέπει να είναι πρόθυμος να βοηθήσει στην υλοποίηση του σκοπού, και γ)πρέπει να είναι εύκολο να διαπιστωθεί αν υλοποιήθηκαν οι σκοποί ή όχι.

Ο Byrne (1963) προτείνει να θεωρούνται οι σκοποί της συμβουλευτικής σε τρεις άξονες διάρκειας: ως άμεσοι (βραχυπρόθεσμοι), ως ενδιάμεσοι (μεσοπρόθεσμοι), και ως τελικοί (που μπορεί να είναι μακροπρόθεσμοι). Και οι τρεις αυτές κατηγορίες σκοπών είναι σημαντικές, αφού το άτομο μπορεί να το ενδιαφέρουν τα άμεσα αποτελέσματα της προσπάθειάς τους, αλλά κάποτε ο μακροπρόθεσμος τελικός σκοπός μπορεί να είναι πιο σημαντικός.

Οι σκοποί πρέπει να ορίζονται με βάση τις ανάγκες και

τις επιδιώξεις του ατόμου και όχι με άξονα τις επιθυμίες του συμβούλου η οποιουδήποτε άλλου.

Όπως σημειώνει η Tyler (1969) υπάρχουν δύο τάσεις, στις προσπάθειες ορισμού των σκοπών της συμβουλευτικής. Στη μία τάση ανήκουν εκείνοι οι οποίοι δίνουν έμφαση στην άποψη ότι η συμβουλευτική αποβλέπει στο να διευκολύνει τη λήψη συνετών αποφάσεων, στο να βοηθήσει το άτομο να μάθει να πραγματοποιεί και να επιτύχει συνετές επιλογές. Σύμφωνα με την άλλη τάση, κεντρικός σκοπός της συμβουλευτικής είναι να διευκολύνει το άτομο να επιτύχει σωστή προσαρμογή και να εξασφαλίσει, να διατηρήσει ή να προαγάγει την ψυχική του υγεία. Κατά μια γενική τοποθέτηση, σκοπός της συμβουλευτικής είναι να διευκολύνει το άτομο να επιτύχει τις απαραίτητες αλλαγές στη συμπεριφορά του ή στη συμπεριφορά των άλλων, ώστε να εξασφαλίσει τη συνετότερη αξιοποίηση του εαυτού του.

Η έννοια του αντικειμένου της συμβουλευτικής μπορεί να προσεγγιστεί από δύο κατευθύνσεις: η μία κατεύθυνση αφορά το αντικείμενο ενδιαφέροντός της, δηλ. την πελατεία της, και σ'αυτή μπορεί να οδηγήσει κανείς κάνοντας το έρωτημα: "Προς ποιούς απευθύνεται η συμβουλευτική;" Η άλλη κατεύθυνση αφορά το επιστημονικό περιεχόμενό της, και αυτό μπορεί να οδηγηθεί κανείς μέσω μιας "ανάλυσης περιεχομένου της".

Η συμβουλευτική απευθύνεται προς πολλές ομάδες ατόμων, ανάλογα με τους χώρους της εκάστοτε εφαρμογής της. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, απευθύνεται σ'όλα τα υγιή

άτομα του κάθε χώρου. Αυτό όμως δεν αποκλείει την αντισταθμική και επανορθωτική της χροιά, η οποία όμως δεν αποτελεί τον κύριο σκοπό της συμβουλευτικής.

Σύμφωνα με τον Δημητρόπουλο (1993), είναι πολύ δύσκολο να οριοθετηθεί με σαφήνεια το επιστημονικό περιεχόμενο της συμβουλευτικής. Και τούτο για δύο κύριους λόγους: ο πρώτος είναι ότι δεν υπάρχουν όρια στις υπηρεσίες βοήθειας, τα οποία να οριστούν με ακρίβεια, καθώς οι δυνατότητες για επικούρηση του ατόμου σταματούν εκεί που εξαντλούνται η διάθεση και η δυνατότητα για βοήθεια.

Ο άλλος λόγος σχετίζεται με την αυτοτέλεια της συμβουλευτικής. Καθώς η συμβουλευτική δεν είναι από μόνη της ξεχωριστή επιστήμη, τα όριά της χάνονται μέσα στους χώρους της κάθε επιστήμης και γίνονται πλέον δυσδιάκριτα και δυσπροσδιόριστα.

Ως αναφορά το επιστημονικό περιεχόμενο της συμβουλευτικής μπορούμε να καταλήξουμε στα παρακάτω:

α) Έχει ήδη γίνει μια βασική διάκριση της συμβουλευτικής σε προληπτική και θεραπευτική.

β) Μεταξύ των λειτουργιών της συμβουλευτικής οι κυριότερες, αλλά όχι οι μόνες, θεωρούνται οι παρακάτω: η επίλυση προβλημάτων, η αυτογνωσία και περιβαλλοντογνωσία, η τοποθέτηση, η παραπομπή, η πληροφόρηση, η παρακολούθηση, και η παρέμβαση, η λήψη αποφάσεων, η προσαρμογή ή η ανάπτυξη υγιών σχέσεων, η διατήρηση της ψυχικής υγείας, η απόκτηση δεξιοτήτων καθημερινής ζωής,

η σωστή επικοινωνία, η ανάπτυξη αποτελεσματικών ανθρώπινων σχέσεων, η επιτυχής μετάβαση κ.λ.π..

γ) Κατά μια άλλη θεώρηση, η συμβουλευτική μπορεί να είναι Εκπαιδευτική, Επαγγελματική Συμβουλευτική, Κοινωνική συμβουλευτική, ψυχολογική ή και φιλοσοφική συμβουλευτική.

δ) Τέλος, το περιεχόμενο της συμβουλευτικής οριοθετείται σε συνάρτηση με το χώρο εφαρμογής της. Έτσι, γίνεται λόγος για Σχολική συμβουλευτική, ποιμαντική συμβουλευτική κ.λ.π..

3. Παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάπτυξη της συμβουλευτικής.

Στην ανάπτυξη της συμβουλευτικής συντέλεσαν αποφασιστικά μερικοί παράγοντες, οι οποίοι θα μπορούσαν για λόγους πρακτικούς να θεωρηθούν ότι ανήκουν σε δύο κατηγορίες: σ' εκείνους που αναφέρονται στην ανάγκη για προώθηση και ανάπτυξη της συμβουλευτικής, και σ' εκείνους που απλώς διευκόλυναν την ανάπτυξη και διαμόρφωσή της.

α) Στην πρώτη ομάδα εντάσσονται όλοι εκείνοι οι λόγοι που έκαναν επιτακτική την ανάγκη καθιέρωσης γενικά των θεσμών και υπηρεσιών επικούρησης του ανθρώπου. (Δημητρόπουλος, 1993). Αυτοί οι λόγοι αναφέρονται σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής και οργανωμένης κοινωνίας: τον κοινωνικό, τον εκπαιδευτικό, τον επαγγελματικό, τον ψυχολογικό, τον συναισθηματικό, ακόμα

ίσως και τον φιλοσοφικό, τον ιδεολογικό κ.λ.π.. Αναφέρονται, δε, ως προβλήματα που προκαλούν στον άνθρωπο των σημερινών κοινωνιών οι σημερινές συνθήκες οργάνωσης της κοινωνικής, της οικογενειακής και κατ'επέκταση της προσωπικής ζωής και φυσικά της ατομικής σωματικής, ψυχικής, κοινωνικής κ.λ.π. υγείας του.

i) Στον εκπαιδευτικό χώρο ανάγκη για συμβουλευτική των ατόμων των σημερινών κοινωνιών, ιδίως των νέων ατόμων, προκάλεσαν μεταξύ άλλων η αύξηση του εύρους και του βάθους της παιδείας, η ύπαρξη ανισοτήτων στις ευκαιρίες για αξιοποίηση των αγαθών που παρέχει η εκπαίδευση, η αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών επιλογών κ.λ.π..

ii) Στον τομέα της αγοράς εργασίας την ανάγκη για θέσπιση συμβουλευτικών δραστηριοτήτων την προκάλεσαν παράγοντες όπως η αλματώδης τεχνολογική εξέλιξη, οι διάφορες μορφές ανεργίας, η αλλαγή των επαγγελματικών αξιών του ανθρώπου, η δυσκολία επιλογής, οι ανάγκες για συμβουλευτική συμπαράσταση των εργαζομένων στους χώρους εργασίας κ.λ.π.

iii) Στον κοινωνικό τομέα η ίδια ανάγκη στοιχειοθετείται ως αποτέλεσμα των κοινωνικών αναστατώσεων που προκλήθηκαν είτε από την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, είτε από την πολιτιστική και πολιτική εξέλιξη, είτε από την κοινωνική ανισότητα, είτε από τις ιδεολογικές ανακατατάξεις της εποχής μας κ.λ.π..

iv) Στον τομέα της ψυχικής υγείας και γενικότερα της υγείας και πρόνοιας υπήρξαν αλματώδεις διαφοροποιήσεις. Οι τελευταίες μάλιστα δεκαετίες του αιώνα μας σηματοδεύτηκαν από δραματικές επιπτώσεις της λειτουργίας των οργανωμένων κοινωνιών στην ψυχική υγεία του ανθρώπου.

β) Στη δεύτερη ομάδα εντάσσονται οι παράγοντες που λειτούργησαν, με σκόπιμο και οργανωμένο τρόπο ή έστω και συμπτωματικά, διευκολυντικά στην εξέλιξη της συμβουλευτικής. Τέτοιοι παράγοντες είναι πολλοί, και λογικά πρέπει να τους αναζητήσει κανείς στις στάσεις και στις εξελίξεις στους χώρους θεωρητικής και πρακτικής εφαρμογής των επιστημών, στις οποίες στηρίζεται η συμβουλευτική.

i) Ένας παράγοντας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο είναι το ενδιαφέρον που αναπτύχθηκε στον αιώνα μας για τον άνθρωπο.

ii) Ένας άλλος παράγοντας είναι η εξάπλωση της ψυχολογίας και η καθιέρωσή της ως ξεχωριστής επιστήμης, από την οποία η συμβουλευτική δανείστηκε ένα σημαντικό μέρος της θεωρίας της, της μεθοδολογίας της, της πράξης της.

iii) Το ενδιαφέρον των σημερινών κοινωνιών για την ψυχική υγεία και τη σωστή εξέλιξη του ανθρώπου, είναι ένας ακόμη παράγοντας.

iv) Τα διάφορα κινήματα αναμόρφωσης της παιδείας, ιδίως αυτά που υποστήριζαν την ατομοκεντρική προσέγγιση στην εκπαίδευση, έδωσαν μια σημαντική ώθηση στη συμβουλευτική.

v) Η θετική προδιάθεση που σιγά-σιγά αναπτύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες στις υπηρεσίες ψυχολογικής βοήθειας, απέναντι στις δυνατότητες αλλά και προθέσεις τους να βοηθήσουν πραγματικά τον άνθρωπο.

vi) Η εξοικείωση του μέσου ανθρώπου με την έννοια του αποκλίνοντος, του ειδικού, η αποδοχή του ατόμου με ειδικές ανάγκες, η ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο, η αύξηση του ενδιαφέροντος για το άτομο αυτό και η αναζήτηση τρόπων συμπαράστασης και βοήθειας.

4. Πού εφαρμόζεται η συμβουλευτική γενικά και ειδικά στη χώρα μας

α) Γενικά: Το να απομονώσει κανείς ονομαστικά και ειδικά όλους τους χώρους στους οποίους εφαρμόζεται στην πράξη η συμβουλευτική είναι έργο δύσκολο. Γιατί πρακτικά εφαρμόζεται παντού, είτε αυτοτελώς είτε ως διάσταση άλλων λειτουργιών και δραστηριοτήτων.

i) Η Συμβουλευτική εφαρμόζεται πρώτα απ'όλα στην εκπαίδευση, στα σχολεία και γενικά στα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων.

ii) Εφαρμόζεται στις υπηρεσίες απασχόλησης του (κάθε αντίστοιχου του) οργανισμού απασχολήσεως εργατικού δυναμικού (ΟΑΕΔ).

iii) Εφαρμόζεται στις εκκλησιαστικές υπηρεσίες είτε ως κοινωνική μέριμνα και προσφορά, είτε ως ποιμαντική συμβουλευτική.

iv) Εφαρμόζεται στις καλά οργανωμένες επιχειρήσεις για τη συμβουλευτική βοήθεια προς τους εργαζόμενους, για την ψυχολογική τους στήριξη σε περιπτώσεις δυσκολιών κ.λ.π..

v) Εφαρμόζεται στις υπηρεσίες Κοινωνικής Υγείας και Πρόνοιας, όπως π.χ. στα ψυχοπαιδαγωγικά κέντρα, στους συμβουλευτικούς σταθμούς, στα νοσοκομεία κ.λ.π..

vi) Ένα μεγάλο μέρος της ιδιωτικής πρακτικής, ανεξάρτητα απ'τους τίτλους που χρησιμοποιούνται στην κάθε περίπτωση, είναι στην ουσία Συμβουλευτική, είτε ατομική, είτε ομαδική.

vii) Εφαρμόζεται ακόμη στις ένοπλες δυνάμεις και στις συναφείς υπηρεσίες (Δημητρόπουλος, 1993, σελ. 28-29-30).

β. Ειδικά στη χώρα μας.

Η Συμβουλευτική στην Ελλάδα έχει μεν αρχίσει να γίνεται γνωστή και σε κάποιες περιπτώσεις να εφαρμόζεται, αλλά αυτό γίνεται προς το παρόν με τρόπο, ασυστηματοποίητο, αμέθοδο. Είναι, οπωσδήποτε, χρήσιμο να εντοπιστούν οι χώροι στους οποίους, συνειδητά ή ασυναίσθητα, επιστημονικά ή εμπειρικά, επιχειρείται μια εφαρμογή της Συμβουλευτικής στη χώρα μας.

i) Ένας χώρος είναι αμφισβήτητα ο ΟΑΕΔ με τις διάφορες υπηρεσίες του που είναι κατά βάση οι υπηρεσίες απασχόλησης και οι υπηρεσίες Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Πέραν όμως αυτών είναι και τα διάφορα προγράμματα που κατά καιρούς οργανώνει ο ΟΑΕΔ, στα οποία

κυρίαρχες είναι οι λειτουργίες της Συμβουλευτικής. (προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες, για τους στρατευμένους, για τις γυναίκες, κ.ά).

ii) Ένας άλλος χώρος, ίσως ο μεγαλύτερος, είναι η εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική και οι προσπάθειες που έχουν γίνει έχουν απολήξει στην εφαρμογή του θεσμού "Συμβουλευτική-Προσανατολισμός" σ'όλα τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας.

iii) Σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες ή ακόμη και υπηρεσίες του ευρύτερου δημόσιου τομέα συναντά κανείς ψήγματα Συμβουλευτικής που εφαρμόζονται από διάφορες κατηγορίες λειτουργών (ένοπλες δυνάμεις, ΟΤΑ, ΓΓΝΓ, τράπεζες κ.λ.π.).

iv) Ο ιδιωτικός χώρος αποτελεί ίσως την ουσιαστικότερη εφαρμογή της Συμβουλευτικής στη χώρα μας, κυρίως στη μορφή της ιδιωτικής πρακτικής.

v) Ένας χώρος με δυνατότητες για ευρεία εφαρμογή λειτουργιών της Συμβουλευτικής είναι τα ιδρύματα υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών γενικότερα. (νοσοκομεία, κλινικές, ιδρύματα περιθάλψης, αποκατάστασης, επανένταξης, κακοποίησης κ.λ.π.).

Στους χώρους αυτούς, εφαρμόζεται σε έκταση η Συμβουλευτική τόσο άμεσα (στα ίδια τα άτομα) όσο και έμμεσα (στο περιβάλλον τους) κυρίως από Κοινωνικούς Λειτουργούς, ψυχολόγους, ψυχιάτρους κ.λ.π..

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

A.Εισαγωγή-Σε ποιούς απευθύνεται

Η Συμβουλευτική οικογένειας αποτελεί σήμερα έναν απ'τους κύριους τομείς της Συμβουλευτικής. Γίνεται, συνήθως, αναφορά σε διάφορες καταστάσεις: στη "συμβουλευτική ζευγαριών", στην "συμβουλευτική συζύγων", στην "συμβουλευτική γονέων", στη "συμβουλευτική διαζυγίου" ή γενικά στη "συμβουλευτική οικογένειας".

Σύμφωνα με τη Λοϊζου (1993), η Συμβουλευτική οικογένειας είναι ο κλάδος εκείνος της Συμβουλευτικής που ασχολείται κυρίως με την επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν από τη συζυγική ή οικογενειακή σχέση, αλλά επεκτείνει το ρόλο της για να συμπεριλάβει και τον οικογενειακό προγραμματισμό -την προετοιμασία δηλ. για τον γάμο και την οικογένεια- και τις περιπτώσεις διαζυγίων, όπου πλέον η απόφαση για τη διάλυση της οικογένειας έχει ληφθεί και η βοήθεια του ειδικού έγκειται κυρίως στο να βοηθήσει τα μέλη της οικογένειας να αντιμετωπίσουν πιο εποικοδομητικά τα προβλήματα που προκύπτουν απ'αυτή τη διάλυση.

Η συζυγική ή οικογενειακή Συμβουλευτική αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τα τελευταία 50 χρόνια, γιατί, λόγω και της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης στα ανθρώπινα δικαιώματα μπόρεσαν κυρίως τα πιο "αδύναμα" μέλη της οικογένειας -οι γυναίκες και τα παιδιά- να υψώσουν τη

φωνή τους και να αναδείξουν έτσι πολλά απ'τα οικογενειακά προβλήματα που αντιμετώπιζαν.

Επιπλέον, τα όλο και μεγαλύτερα ποσοστά διαζυγίων και χωρισμών, οι γεωγραφικές μετακινήσεις της οικογένειας και η απομάκρυνση από άλλα συγγενικά πρόσωπα καθιστούν έντονη την ανάγκη των μελών της οικογένειας να μιλήσουν και να ζητήσουν βοήθεια για τις συγκρούσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Η οικογενειακή Συμβουλευτική εφαρμόζεται σε πολλούς χώρους, αλλά τη μεγαλύτερη ίσως εφαρμογή την έχει στην ιδιωτική πρακτική.

Η εφαρμογή αυτή της Συμβουλευτικής, απευθύνεται προς κάθε ζευγάρι ή κάθε οικογένεια (ή ομάδες ζευγαριών και οικογενειών) που νοιώθει ότι με τη Συμβουλευτική βοήθεια θα εξασφαλίσει υγιέστερη συντροφικότητα και πιο ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή και αυτοπραγμάτωση. Φυσικά, απευθύνεται και σε μεμονωμένα μέλη των οικογενειών.

Β.Σκοποί, προβλήματα, ανάγκες.

Πολλές φορές, οι οικογένειες αναζητούν συμβουλευτική βοήθεια σε προληπτική βάση. Τις πιο πολλές φορές όμως προσφεύγουν στον ειδικό όταν έχουν ήδη κάνει την εμφάνισή τους κάποια προβλήματα ή μάλλον όταν τα προβλήματα γίνονται πιεστικά. Μια επιλογή τέτοιων προβλημάτων, ίσως και τομέων ενδιαφέροντος της εφαρμογής αυτής, είναι οι παρακάτω:

- 1) Στην προ του γάμου σχέση, βασική ανάγκη των δύο ατόμων που αποτελούν το ζευγάρι είναι να αποκτήσουν την καλύτερη δυνατή γνώση, αντίληψη και γνωριμία ο ένας για τον άλλον, ώστε να είναι βέβαιοι ότι έχουν κάνει σωστή επιλογή συζύγου.
- 2) Προβλήματα σχετικά με την αναπροσαρμογή που χρειάζεται να κάνουν πολλά άτομα μετά το γάμο σε σχέση με συνήθειές τους και συμπεριφορά τους πριν από το γάμο.
- 3) Προβλήματα σχέσεων με τρίτους, όπως για παράδειγμα με τους γονείς του ενός ή του άλλου συζύγου, ιδίως όταν ο ένας σύζυγος συνεχίζει να διατηρεί στενούς δεσμούς με κάποιον απ'τους γονείς του.
- 4) Προβλήματα δεύτερου γάμου, που μπορεί να παίρνει διάφορες ειδικές μορφές, όπως σχέση με πρώην σύζυγο, σχέση με παιδιά προηγούμενου γάμου, σχέσεις προηγούμενων παιδιών μ'εκείνα του νέου γάμου κ.α.
- 5) Προβλήματα επικοινωνίας. Είναι μια πολύ συνήθης ομάδα προβλημάτων τόσο στα νέα όσο και στα παλιά ζευγάρια, και αναφέρεται στην επικοινωνία τόσο μεταξύ των δύο συζύγων όσο και μεταξύ γονέων και παιδιών, γονέων και παππούδων και άλλων συγγενών κ.λ.π.
- 6) Η σεξουαλική συμπεριφορά είναι ένας ακόμη τομέας στον οποίο τα ζευγάρια χρειάζονται βοήθεια. Η έλλειψη σεξουαλικής αγωγής σε νεότερες ηλικίες, προκαλεί σε πολλά ζευγάρια προβλήματα αργότερα. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να σχετίζονται με λανθασμένες ή μη

αποδεικτές συνήθειες, προδιαθέσεις και στάσεις, ιδίως στη σχέση μεταξύ σεξ και αγάπης. Τριβές μπορεί να δημιουργούν και οι διαφορετικές συνήθειες ή απαιτήσεις.

- 7) Προβλήματα σχετικά με απιστία (εξωσυζυγικές σχέσεις). Τέτοια προβλήματα είναι συνήθη, και η βοήθεια που αναζητείται μπορεί ν'αφορά τρόπο επικοινωνίας, διαδικασίες χωρισμού, προβλήματα ζηλοτυπίας κ.α.
- 8) Προβλήματα που σχετίζονται με κακοποιημένες συζύγους και κακοποιημένα παιδιά, με βάνουση συμπεριφορά, με απομάκρυνση απ'το σπίτι, εγκατάλειψη κ.λ.π.
- 9) Προβλήματα οικονομικά είναι κάποτε σοβαρά. Μπορεί να αναφέρονται στην έλλειψη πόρων και ανέχεια, αλλά κάποτε αφορούν διχόνοιες λόγω τρόπου διαχείρισης των χρημάτων. Συναφή είναι και τα επαγγελματικά προβλήματα είτε του ενός είτε του άλλου, τα οποία μεταφέρονται στο σπίτι και τα προβλήματα λόγω δυσκολίας ανεύρεσης εργασίας (ανεργία).
- 10) Προβλήματα σχετικά με την ανατροφή και αγωγή των παιδιών είναι πολλές φορές η αιτία τριβής. Μπορεί να αναφέρονται είτε στον τρόπο και τη μεθοδολογία ανατροφής, είτε στις σπουδές των παιδιών και στις επιλογές τους. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τις περιπτώσεις γονέων που έχουν παιδιά με ειδικές ανάγκες διαφόρων κατηγοριών.

- 11) Προβλήματα χωρισμού-διαζυγίου. Ο σκοπός της προσπάθειας είναι καταρχήν να αποφευχθεί η διάλυση της σχέσης, αλλά εάν αυτό είναι εκ των πραγμάτων αδύνατο, η λύση της να συντελεστεί με την μικρότερη δυνατή φθορά για τα άτομα που συνδέονται στη σχέση αυτή. Μια άλλη διάσταση του θέματος αφορά τη βοήθεια προς τα άτομα ν'ανταπεξέλθουν στα προβλήματα που μπορεί να προκάλεσε ένας χωρισμός, τα οποία πολλές φορές οδηγούν ακόμα και σε απο-οργάνωση της προσωπικότητας.
- 12) Στην περίπτωση των χωρισμένων γονιών, μεγάλη είναι η ανάγκη για συμβουλευτική στήριξη των παιδιών, ιδίως στις μικρές ηλικίες, ώστε να μην επεκταθούν σ'αυτά οι προεκτάσεις των προβλημάτων των γονέων τους. Το ίδιο ισχύει για την περίπτωση των γονέων με προβλήματα επικοινωνίας ή συγκρούσεις. (Δημητρόπουλος, 1993 σελ. 241-243).

Γενικός σκοπός, λοιπόν, της Συμβουλευτικής οικογένειας είναι η εξασφάλιση καταρχήν της λειτουργίας της οικογένειας και του ζευγαριού και φυσικά η βελτίωσή της σε βαθμό, ώστε να επιτευχθεί υγιής εξέλιξη στο πλαίσιο της οικογένειας, αυτοπραγμάτωση των μελών της, ικανοποίηση απ'τη λειτουργία της κ.ο.κ.

Γ.Τεχνικές και μέσα που προσφέρονται

Η Συμβουλευτική οικογένειας απαιτεί γνώσεις διαφορετικές από εκείνες της ατομικής Συμβουλευτικής. Προϋποθέτει γνώσεις και κατανόηση των τρόπων με τους οποίους λειτουργούν τα ζευγάρια αλλά και ολόκληρη η οικογένεια. Σε κάθε φάση της εξέλιξής της η οικογένεια αντιμετωπίζει διαφορετικές καταστάσεις και οι συγκρούσεις ή οι κρίσιμες φάσεις που περνάει προέρχονται από άλλες πηγές. Άλλα προβλήματα αντιμετωπίζει το νιόπαντρο ζευγάρι, άλλα η νεαρή οικογένεια, άλλα η οικογένεια με παιδιά στην εφηβεία κ.ο.κ.

Οι Davidson και Siegel (1985) συνοψίζουν σε τέσσερις τις γενικές προσεγγίσεις στη Συμβουλευτική οικογένεια:

- i) Τη "δομική προσέγγιση", όπου δίνεται έμφαση στην οικογένεια ως όλον και στη δυναμική λειτουργίας αυτού του όλου.
- ii) Την προσέγγιση "θεραπείας συμπεριφοράς", η οποία στηρίζεται στις τεχνικές τροποποίησης της συμπεριφοράς.
- iii) Την επικοινωνιακή προσέγγιση, όπου έμφαση δίνεται στα πρότυπα επικοινωνίας μεταξύ των μελών, και
- iv) Την ψυχοδυναμική προσέγγιση, η οποία στηρίζεται στις ψυχαναλυτικές θέσεις περί σχέσεων μέσα στην οικογένεια.

Οι Cohen και Cohen (1985) προσθέτουν μία ακόμη, τη "συστημική προσέγγιση", που δίνει έμφαση στην

αλληλεπίδραση όλων των μερών που συνθέτουν την οικογένεια, ενώ ο Simon (1985) παρουσιάζει τη "στρατηγική προσέγγιση", η οποία δίνει έμφαση στην παρούσα κατάσταση και στην άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων, καθώς και την "εμπειρική-επικοινωνιακή προσέγγιση" που δίνει έμφαση στην διευκόλυνση της επικοινωνίας των μελών.

Η διαδικασία της οικογενειακής Συμβουλευτικής οπωσδήποτε διαφέρει από ειδικό σε ειδικό ωστόσο υπάρχουν ορισμένες αρχές που τηρούνται απ'όλους. Μια απ'αυτές είναι πως, τουλάχιστον στις πρώτες συναντήσεις, ο ειδικός βλέπει και συζητάει με κάθε μέλος ξεχωριστά, έτσι ώστε και τα ίδια τα μέλη της οικογένειας να μιλήσουν και να εκφραστούν πιο ελεύθερα (αφού δεν θα είναι παρούσα ή υπόλοιπη οικογένεια για να αντιδικήσει ή να διαφωνήσει) και ο ειδικός ν'αποκτήσει μια προσωπική εντύπωση για το κάθε μέλος.

Μια άλλη αρχή είναι πως, από τη στιγμή που ο ειδικός θα κατανοήσει την άποψη κάθε μέλους και θα αναγνωρίσει τις πηγές των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα μέλη στις μεταξύ τους σχέσεις, θ'αρχίσει να ερμηνεύει τις στάσεις και τα συναισθήματα του κάθε μέλους και να τα μεταφέρει ενδεχομένως και στους υπόλοιπους, για να διευκολύνει κάποια καλύτερη επικοινωνία μεταξύ τους.

Τέλος, όταν καταλάβει ότι αρχίζει να υπάρχει κάποιο σημείο επαφής μεταξύ των μελών της οικογένειας, θα τους συναντήσει και θα συζητήσει με όλους μαζί, θα τους αφήσει να μιλήσουν και μεταξύ τους, διευθύνοντας ο ίδιος τη συζήτηση, έτσι ώστε να βρουν από κοινού μια λύση στο

πρόβλημα τους. (Λοΐζου, 1993, σελ. 311-312). Η βασική τεχνική είναι η διασαφήνιση του προβλήματος αλλά και των διαθέσεων και συναισθημάτων που το φορτίζουν. Γενικά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχει πάντα ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα που ο Herbert Apretkar ονομάζει "εξωτερικευμένο πρόβλημα" και που το άτομο αναγνωρίζει. Το επίκεντρο της Συμβουλευτικής είναι η άμεση κοινωνική κατάσταση που πρέπει να επιλυθεί και σκοπός της η επιστράτευση της συνεργασίας των ατόμων. Όπως παρατηρεί ο E.Bibring "η διασαφήνιση που οδηγεί στην κατανόηση ορισμένων διαθέσεων και συναισθημάτων και στην ανάδειξη της πραγματικότητας απέναντι στην υποκειμενική της θεώρηση, επιτρέπει νά "δει" το άτομο τον εαυτό του και το περιβάλλον σε μια πιο αντικειμενική προοπτική που του δίνει την ευκαιρία για καλύτερο έλεγχο".

Η Συμβουλευτική μπορεί να περιλάβει συνεπώς παροχή πληροφοριών, επεξήγηση και ανάλυση μιας κατάστασης και ακομη ενημέρωση των σταδίων που περιλαμβάνει η πορεία της επίλυσης. Αναφέρεται στη λεπτομερή συζήτηση ενός αιτήματος σε σχέση πάντοτε με την πραγματικότητα που το περιβάλλει, την κατάσταση σε αντίθεση με την ευχή, τη φαντασία, τη συναισθηματική φόρτιση. Αναλυτικά οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται είναι: α) η ανάλυση του προβλήματος, β) η από κοινού διερεύνησή του, γ) η παροχή πληροφοριών, η ερμηνεία και η διασαφήνιση, η ενθάρρυνση του συμβουλευομένου για νέες προοπτικές και στόχους, ε) η προσφορά ενδιαφέροντος, υποστήριξης, παροχής ευκαιριών για κινητοποίηση, στ) η παραπομπή σε αρμόδιες οργανώσεις-

πηγές της κοινότητας όταν και όπου χρειάζεται και στην προκειμένη περίπτωση είναι απαραίτητη και αναφέρεται σε συγκεκριμένα κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού.

Στις περισσότερες μορφές της η Συμβουλευτική αποσκοπεί στη νοητική κατανόηση χωρίς βέβαια να παραβλέπεται η σχέση της με τα συναισθήματα. Σε περίπλοκες διαπροσωπικές σχέσεις η Συμβουλευτική δεν αρκεί. Συχνά αναβιώνουν συναισθήματα που τονίζονται περισσότερο, μέσα ακριβώς από την σχέση του ατόμου-ων με τον κοινωνικό λειτουργό. Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού φέρνει στην επιφάνεια συγκρούσεις "ξεχασμένες" από καιρό. Τότε η Συμβουλευτική οδηγεί στη θεραπευτική Συνέντευξη και τη Διεπιστημονική Ομάδα για την ολιστική αντιμετώπιση του ατόμου-ων. (Παπαϊωάννου, Εκλογή, τ.98,1993).

Δ. Δυσκολίες στην εφαρμογή-Αποτελεσματικότητα

Για να ασχοληθεί κάποιος με την Συμβουλευτική οικογένειας θα πρέπει να έχει καλή κατάρτιση σε θέματα ψυχολογίας και κοινωνιολογίας της οικογένειας. Ένα ερώτημα που τίθενται είναι κατά πόσο στις περιπτώσεις διαταραγμένων σχέσεων στο ζευγάρι, είναι σωστό να βοηθάει ο ίδιος σύμβουλος και τους δύο συζύγους. Έρευνες έχουν γίνει πολλές, οριστική απάντηση, όμως, δεν έχει δοθεί. Φαίνεται ότι άλλοτε ενδείκνυται η ενιαία αντιμετώπιση απ'τον ίδιο σύμβουλο, και άλλοτε εκδεικνυται η ξεχωριστή δουλειά από δύο συμβούλους που όμως συνεργάζονται σωστά

μεταξύ τους.

Οι δυσκολίες είναι πολλές στην άσκηση της Συμβουλευτικής, ιδιαίτερα όταν οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι οι ίδιοι νεαρά άτομα αλλά ακόμη και εξαιτίας της έλλειψης εξειδίκευσης στην εκπαίδευσή τους. Επιπλέον η σεξουαλική ζωή του ζευγαριού έχει μια ιερότητα που είναι σχεδόν απρόσιτη, κυρίως γιατί η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εμπλεκομένων δεν έχει πραγματοποιηθεί ποτέ (οικογένεια, σχολείο, κοινότητα), με αποτέλεσμα καθετί που έχει σχέση με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις, έστω και έμμεσα, να μην συζητιέται. Εξάλλου, οι ρόλοι των συζύγων, ακόμη και στις αστικές περιοχές και για ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, (αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένο με το πολιτισμικό επίπεδο του ζευγαριού), η σεξουαλική ζωή του ζευγαριού και ο προγραμματισμός της οικογένειας φαίνεται να είναι θέμα περισσότερο του συζύγου. Συχνά σύζυγοι-γυναίκες με αγωνία ζητούν απ'τον κοινωνικό λειτουργό να μην αναφέρει στο σύζυγο ότι συζητούν για οικογενειακό προγραμματισμό ή ότι μόνο αυτή και χωρίς να το γνωρίζει ο άνδρας της, θα επισκεφθεί το κέντρο οικογενειακού προγραμματισμού. Δε νοείται όμως Συμβουλευτική με ζευγάρια χωρίς το ζευγάρι! Έτσι μια σημαντικότερη προσφορά της Συμβουλευτικής είναι να βοηθήσει το ζευγάρι να "έλθει πιο κοντά", να καταλάβει ο ένας τον άλλον, να εκφράσει ο καθένας τη θέση του, να μιλήσουν για την κοινή ζωή και τα σχέδιά τους.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα

διλήμματα του Κοινωνικού Λειτουργού στη Συμβουλευτική του Ζευγαριού: 1) στη δική του προσωπική τοποθέτηση επάνω στο ευαίσθητο θέμα που τον δυσκολεύει και τον αναγκάζει συχνά να εκλογικεύεται, 2) στη σχεδόν παντελή έλλειψη ενημέρωσης της κοινότητας. Και τα δύο είναι απόρροια του ότι θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα είναι σχεδόν απογορευμένα στην οικογένεια και στο σχολείο. (Παπαϊωάννου, Εκλογή, τ.98, 1993).

Η Συμβουλευτική οικογένειας εμφανίζεται απ' την έρευνα ως μια από τις πιο επιτυχείς εφαρμογές της Συμβουλευτικής, με τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Μάλιστα, η συγκεκριμένη προσέγγιση που εμφανίζεται ότι έχει τα καλύτερα αποτελέσματα είναι αυτή στην οποία και οι δύο σύζυγοι δουλεύουν μαζί με τον σύμβουλο, και που αναπτύσσεται σωστή σχέση μεταξύ συμβούλου, και συζύγων. Αν μάλιστα η αναζήτηση συμβουλευτικής βοήθειας γινόταν έγκαιρα, γιατί συνήθως γίνεται όταν η κατάσταση φτάνει στο απροχώρητο, τα αποτελέσματα θα ήταν ακόμα καλύτερα. (Δημητρόπουλος, 1993, σελ.254)

**Ε. Ειδικές εφαρμογές της συμβουλευτικής
οικογένειας σε προληπτική και θεραπευτική βάση
και προτάσεις κατά τομέα.**

1. Προγραμμασία Συμβουλευτική.

Η προετοιμασία δύο νέων ανθρώπων για τη σωστή εκλογή συντρόφου και το γάμο παρουσιάζεται στην εποχή μας σαν

μια έντονη ατομική, μα και κοινωνική ανάγκη. Ιδιαίτερα σ'ότι αφορά η ανάγκη γίνεται πιο επιτακτική, μια και ο γάμος αποτελεί μοναδική υπόθεση μπροστά στην οποία στέκονται φοβερά προβληματισμένοι οι νέοι και το ίδιο ταλαιπωρημένοι, αργότερα, οι έγγαμοι. Είναι ένας τομέας ζωής, όπου βασανίζεται, δοκιμάζεται και στο μεγαλύτερο ποσοστό αποτυγχάνει μεγάλος αριθμός των συνανθρώπων μας. Είναι εξάλλου παράξενο πως, ενώ ο σύγχρονος άνθρωπος χρειάζεται προετοιμασία και γνώση για θέματα μικρότερης σημασίας, αντιμετωπίζει τυχαία, συμπτωματικά το πολύ σοβαρό θέμα για τον εαυτό του, μα και την κοινωνία ολόκληρη: το γάμο, την οικογένεια.

Το άτομο χρειάζεται ή έστω επιζητεί το γάμο. Παλαιότερα, τα κίνητρα ήταν πολλαπλά: η επίλυση του οικονομικού προβλήματος, του σεξουαλικού, η κοινωνική προαγωγή, η αποκατάσταση, η απόκτηση νόμιμων απογόνων κ.α.. Σήμερα, τα κίνητρα είναι διαφορετικά. Μια και η σεξουαλική ανάγκη, το οικονομικό πρόβλημα, η απόκτηση παιδιών, μπορούν ν'αντιμετωπιστούν και έξω από το γάμο, μένουν, σα βασικό κίνητρο για το γάμο, οι ψυχολογικές ανάγκες του νέου ανθρώπου. Αυτές ζητούν ικανοποίηση, αυτές αγνοούνται και τελικά αυτές "εκδικούνται".

Σαν τέτοιες ψυχολογικές ανάγκες θεωρούμε: α) την έντονη τάση του κάθε ανθρώπου ν'αγαπήσει και ν'αγαπηθεί, να πάρει συναισθηματικά και να δώσει, β) να αποφύγει τη μοναξιά, διάχυτο στοιχείο της εποχής μας, σύμπτωμα της αποπροσωποποίησης και της αλλοτρίωσης, γ) να δημιουργήσει

τη "δική" του μικρή ομάδα και ν'ακουμπήσει σ'αυτήν, δημιουργώντας το κλίμα εμπιστοσύνης και προστασίας για κάθε μελλοντικό κίνδυνο, δ) να έχει κοντά του το "δικό" του άνθρωπο, πολύτιμο σύντροφο και συζητητή στον αναγκαίο καθημερινό διάλογο της ζωής, μα και τον γενικότερο προβληματισμό της εποχής μας, ε) να προωθήσει ιδανικά και αξίες ζωής που θα περάσουν σιγά-σιγά στους απογόνους, συνεχιστές της προσωπικής του ζωής. Αυτοί και άλλοι παραπλήσιοι λόγοι, συνειδητοί ή υποσυνείδητοι, είναι τα κίνητρα που η δύσκολη, αγχώδης, ανασφαλής εποχή μας δημιουργεί στους νέους και τους σπρώχνει-όπως δείχνουν οι σχετικές έρευνες-να επιζητούν και πάλι τον γάμο. (Χουρδάκη, 1989, σελ.9).

Μέσα στις ανασφάλειες των σπουδών, της εργασίας, τους κινδύνους του σεξ (AIDS), της πυρηνικής απειλής, οι νέοι αισθάνονται έντονη την ανάγκη μιας ζεστής σταθερής μα και αγωνιστικής γωνιάς, που μπορεί να λέγεται θεσμός του γάμου, οικογένεια. Μα που διαφέρει πολύ απ'το παλιό του σχήμα. Οι νέοι εξελίσσονται, δεν επιστρέφουν πίσω, θέλουν να δημιουργήσουν νέα σχήματα οικογενειακής συμβίωσης, ανάλογα με την γενικότερη ιστορική, κοινωνική εξέλιξη. Νέες σχέσεις ισότητας αναπτύσσονται ανάμεσα στο ζευγάρι, εμπιστοσύνης, αλληλοκατανόησης, σεβασμού της προσωπικότητας, της αλήθειας.

Κατά τη Χουρδάκη (1989), ένα θεμελιακό στοιχείο, που υπογραμμίζεται για το ξεκίνημα της συζυγικής ζωής είναι πως κάθε σύζυγος πρέπει να είναι σε θέση να παρακολουθεί

και αν ερμηνεύει την προσωπική του ψυχολογία και συμπεριφορά. Πράγμα, όπως ξέρουμε, πολύ δύσκολο, αφού δεν υπάρχει σχετική προπαιδεία ούτε από την οικογένεια ούτε απ'το σχολείο. Έτσι, το άτομο καλείται ν'αντικρύσει τον εαυτό του στο ξεκίνημα της έγγαμης ζωή του, σε φάση κρίσιμη της προσωπικής του ιστορίας. Υπάρχουν πολλές μορφές συμπεριφοράς, όπως π.χ. η επιθετικότητα του ενός συντρόφου προς τον άλλο, οι συνεχείς προσβολές, η μόνιμη προβολή του "εγώ", που δυσχεραίνει την ταύτιση και το πέρασμα στο "εμείς", η έλλειψη ειλικρίνειας, εμπιστοσύνης, ο μονόλογος, η έλλειψη διαλόγου και επικοινωνίας κ.α.. Τέλος, είναι γνωστό, ότι ανάμεσα στο νέο ζευγάρι αναπτύσσεται συχνά η αντιπαλότητα των δύο φύλων, οι ανταγωνιστικές σχέσεις ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα, όταν δεν κατανοούνται σωστά τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις.

Για να μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ένα άτομο ψυχολογικά ώριμο είναι ανάγκη να έχει κατακτήσει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τις παρακάτω ιδιότητες:

1) **Να έχει αυτογνωσία.** Να γνωρίζει περίπου τον εαυτό του, να ξεχωρίζει τα θετικά στοιχεία της προσωπικότητάς του και να τα προωθεί, να ξεχωρίζει τ'αρνητικά και να τα περιορίζει.

2) **Να κάνει σωστή αυτοκριτική.** Δεν χρειάζεται να υπερτιμά τον εαυτό του, ούτε, αρρωστημένα, να τον υποτιμά. Να παραδέχεται τα λάθη του, σαν στοιχεία εμπειρίας, που βοηθούν στο μέλλον.

3) Να παρακολουθεί την ψυχολογία του, και να την ελέγχει, να την κατευθύνει.

4) Να αναλαμβάνει την ευθύνη των πολλαπλών ρόλων του, στην οικογενειακή, στην επαγγελματική, στην κοινωνική ζωή.

5) Να έχει διάθεση συνεργασίας με τον άλλο και παραδοχής.

6) Να μεταφέρεται στη θέση του άλλου και να την καταλαβαίνει.

7) Να περιορίζει τον εγωκεντρισμό του.

8) Να είναι καλός ακροατής, να μη συζητά μόνιμα τα δικά του θέματα, καταργώντας τον απαραίτητο διάλογο στις ανθρώπινες σχέσεις.

9) Να μην υπερβάλλει στους μικροερεθισμούς της καθημερινής ζωής, χάνοντας τους κεντρικούς άξονες που έχει χαράξει για την πορεία του.

10) Να χαίρεται τα θετικά σημεία της ζωής του και να αισιοδοξεί για περισσότερα.

11) Να απαλλάσσεται από τα υπολείμματα της παιδικής και εφηβικής ηλικίας (εγωκεντρισμό, αποφυγή ανάληψης ευθυνών, άρνηση συνεργασίας, φυγή, απομόνωση κ.α.)

12) Να μην ξεχνά πως αποτελεί μέρος της πλατύτερης κοινωνικής ομάδας στην οποία πρέπει να εντάσσεται, αξιοποιώντας τις ικανότητές του και βοηθώντας τους υπολοίπους να υλοποιήσουν τα κοινά προγράμματα της κοινωνικής ζωής.

Μια μεταφορά των όσων αναφέραμε για το ώριμο άτομο

στις συζυγικές σχέσεις θα φώτιζει καλά το κύριο πρόβλημα, που ορθώνεται στο θέμα της κρίσης ή αποτυχίας ενός γάμου στην εποχή μας. Οι σύζυγοι ξεκινούν μια υπόθεση έντονα φορτισμένη ψυχολογικά και την ίδια ώρα αγνοούντα στοιχεία του προβλήματος, που είναι η συνειδητοποίηση της δικής τους ψυχολογίας, όσο και της ψυχολογίας του συντρόφου τους. Έτσι, π.χ. α) δεν γνωρίζουν και δεν ερμηνεύουν τις αμοιβαίες ψυχολογικές τους ανάγκες, β) δεν μεταφέρονται στη θέση του άλλου, γ) αποφεύγουν τον διάλογο και τη βαθύτερη επικοινωνία, δ) δεν ανεξαρτοποιούνται σωστά από την πατρική εξάρτηση, οικονομικά και ψυχολογικά, στ) υιοθετούν μόνιμη στάση αντιπαλότητας προς τον σύντροφό τους. Για όλους αυτούς τους λόγους καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως αν θέλουμε να θεμελιώσουμε σε σωστές βάσεις τη συμβίωση δύο ατόμων, χρειάζεται να τους βοηθήσουμε με τα δεδομένα της επιστήμης. Χρειάζεται να μάθουν πολλά, πριν αποφασίσουν την κοινή πορεία τους.

Η επιστήμη προσπαθεί ν'αποδείξει, ότι μια εκλογή θα μπορούσε να ήταν καλύτερη από μια άλλη, αλλά τα ευρήματα είναι λιγότερο ρομαντικά και περισσότερο πρακτικά. Κοινωνικό υπόβαθρο, μορφωτική αναλογία, κοινά ενδιαφέροντα, δεν είναι μυστικιστικά πεπρωμένα.

Ο Ντράϊκορς (1974) αναφέρει ότι ο κυριότερος παράγοντας μιας καλής εκλογής, είναι η θέλησή σου να διαλέξεις με κοινή λογική, και απόφαση να χαρείς αυτό που διάλεξες. Αυτοί που συμπεριφέρονται μ'αυτό τον τρόπο πάντα θα βρουν τον κατάλληλο σύντροφο, οι άλλοι θα μείνουν

πάντα ανικανοποίητοι. Όσο λιγότερο θάρρος έχουμε, τόσο χειρότερη θα είναι η εκλογή μας, και έτσι θα ψάχνουμε για δικαιολογίες και όχι για ευκαιρίες. Αλλά κάθε εκλογή έχει και τις ευνοϊκές της πιθανότητες. Κανένας άνθρωπος δεν είναι ολότελα κακός, όπως και κανένας δεν είναι ιδανικός. Όλα εξαρτώνται από το τι διακρίνουμε στο σύντροφό μας, και τι ανταπόκριση του προκαλούμε.

2. Σωστή Επικοινωνία σαν προϋπόθεση για καλές σχέσεις.

Η πρώτη επικοινωνία ανάμεσα σε δύο ζωντανά πλάσματα γίνεται στο μη λεκτικό επίπεδο και συνεχίζεται ή όχι, στο λεκτικό. Η εξωλεκτική (μη λεκτική) επικοινωνία είναι πολύ ισχυρή. Αυτή εκπέμπει τα πρώτα μηνύματα, που συμπληρώνονται από τα λεκτικά. Το περιεχόμενο της λεκτικής επικοινωνίας πάλι ενισχύεται, συμπληρώνεται, επιβεβαιώνεται ή διαψεύδεται από την έκφραση του προσώπου, του τόνου και την ένταση της φωνής, τις κινήσεις μας, τη στάση του σώματός μας. Μια απλή φράση, όπως "άργησες να γυρίσεις", μπορεί να εκφράσει μομφή, παράπονο, εκνευρισμό, ανησυχία, αγωνία, ενδιαφέρον, στοργή, αγάπη. Το ίδιο λεκτικό περιεχόμενο αποκτά διαφορετική σημασία ανάλογα με τις σκέψεις μας, τα συναισθήματά μας, τη διάθεσή μας, τις προσχηματισμένες μας αντιλήψεις για τη στάση, τις σχέσεις και τις πράξεις του συνομιλητή μας.

Οι τρόποι επικοινωνίας μαθαίνονται. Πολύ νωρίς στην παιδική ηλικία, απ' τον τρόπο που επικοινωνούσαν οι άλλοι

μαζί μας και από τους τρόπους που εμείς χρησιμοποιούσαμε για να προστατέψουμε τον εαυτό μας, να βελτιώσουμε τη θέση μας, ν'αποφύγουμε δυσάρεστες καταστάσεις ή να πετύχουμε αυτό που θέλαμε, καθιερώσαμε κάποιους τρόπους επικοινωνίας που, ίσως τώρα που μεγαλώσαμε πια, δεν μας χρειάζονται.

Έτσι είναι καιρός, όταν σε μία σχέση που μας ενδιαφέρει πολύ κάτι δεν πάει καλά, ν'αναρωτηθούμε: τί κάνω εγώ σ'αυτή τη σχέση; τί μηνύματα εκπέμπω στον άλλο για να μ'αντιμετωπίσει έτσι; μήπως εγώ προκαλώ μία συμπεριφορά ή μήπως την παρερμηνεύω;

Σύμφωνα με την Χουρδάκη (1993), επικοινωνητική, αποτελεσματική επικοινωνία, εννοούμε αυτή που σε φέρνει κοντά στον άλλο, που εκφράζει τις δικές σου ανάγκες και επιτρέπει στον άλλο να τις καταλαβαίνει. Παράλληλα δίνει τις ίδιες ευκαιρίες στο συνομιλητή μας: να εκφραστεί ελεύθερα, έτσι που και εμείς να νιώσουμε τις δικές του ανάγκες, τις δικές του σκέψεις και τα συναισθήματά του. Για να επικοινωνήσουμε επικοινωνητικά μ'ένα άλλο άτομο χρειάζεται ν'αποκτήσουμε δύο ικανότητες: την τέχνη ν'ακούμε τον συνομιλητή μας και την ικανότητα να ακούμε τον εαυτό μας, τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας. Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται είναι να επικοινωνήσουμε με τον εαυτό μας. Ν'αναρωτηθούμε: τί αισθάνομαι; θυμό, φόβο, απειλή, ενοχή, ντροπή, υποψία, ανασφάλεια, προσβολή, αδικία; Τί σκέφτηκα και αισθάνομαι έτσι;

Αντί λοιπόν ν'αμυνόμαστε με επίθεση, με κηρύγματα,

κατηγορίες, επικρίσεις, ηθικολογίες και αόριστες γενικότητες ή απόσυρση, είναι καλύτερο να εκφράζουμε τα συναισθήματά μας και να διατυπώνουμε τις "κρυφές" μας σκέψεις. Έτσι ο συνομιλητής μας ή ο σύντροφός μας θα μας γνωρίσει καλύτερα. Θα έχει την ευκαιρία να διαλύσει κάποια σφαλερή μας ίσως εντύπωση, να μας ξεκαθαρίσει τις σκέψεις του και τις προθέσεις του, το νόημα που είχε για αυτόν η συγκεκριμένη έκφραση ή συμπεριφορά.

Το δεύτερο βήμα για μια αποτελεσματική επικοινωνία είναι ν'αποκτήσουμε την τέχνη ν'ακούμε το συνομιλητή μας. Ν'ακούμε όχι μόνο με τ'αυτιά, αλλά με το μυαλό και την καρδιά.

Μπορούμε να εξασκηθούμε στο ν'ακούμε το συνομιλητή μας, αν δεν τον διακόπτουμε, καθώς προσπαθεί να εκφραστεί. Αν δεν συμπληρώνουμε εμείς δυνατά ή ακόμη χειρότερα από μέσα μας τις μισοτελειωμένες του φράσεις, πριν ολοκληρώσει τις σκέψεις του. Αν δεν βάζουμε στο στόμα του, με την αυθαίρετη ερμηνεία μας, λόγια, που εκείνος δεν είπε.

Ας θυμηθούμε ότι σκοπός της επικοινωνίας δεν είναι να κατακτήσουμε μια νίκη, να κατατροπώσουμε έναν εχθρό ή να καλυφθούμε απ'αυτόν, αλλά να μας φέρει πιο κοντά, να γνωριστούμε καλύτερα.

Τέλος, θ'αναφέρουμε μερικά πράγματα που καλό είναι ν'αποφεύγουμε με τους ανθρώπους που θέλουμε να νιώθουμε και θέλουμε να μας νιώθουν πολύ κοντά.

Χρειάζεται:

- Ν'αποφεύγουμε τις αόριστες γενικότητες, όπως: οι άνθρωποι Είναι σωστό Κανείς δε μ'αγαπάει Ποτέ δε με υπολογίζει Πρέπει-Δεν πρέπει Πάντοτε Ποτέ Είναι καλό-κακό κ.τ.λ.. Όλοι συμφωνούμε ότι..... Το ξέρουν Στη θέση τους μπορούμε να λέμε: Νομίζω, Η γνώμη μου είναι, έχω την εντύπωση Εγώ πιστεύω Πολλές φορές
- Να εγκαταλείψουμε τις προστακτικές, τις προειδοποιήσεις, τις απειλές. Τέτοιες ενέργειες οδηγούν το συνομιλητή μας σε θέση άμυνας.
- Να μάθουμε να εκφράζουμε τις ιδέες, σκέψεις και απόψεις μας, χωρίς να κατηγορούμε, να γελοιοποιούμε, να ειρωνευόμαστε, να καυτηριάζουμε. Αντί γι'αυτό ας λέμε ξεκάθαρα πια συμπεριφορά δεν μας αρέσει και για πιο λόγο: "δεν μου αρέσει αυτό, διότι με κάνει να νιώθω", "γιατί μου κλέβει χρόνο με το να", "γιατί μου προσθέτει παραπανήσιους κόπους".
- Αντί να δίνουμε διαταγές ή συμβουλές ας κάνουμε μερικές προτάσεις, αν μας ζητηθούν και ας αφήσουμε τον άλλο να διαλέξει κάτι απ'αυτές ή καλύτερα να βρει τις δικές του λύσεις.
- Τέλος, ποτέ να μην τσιγκουνευόμαστε τις καλές, ζεστές κουβέντες, όταν πραγματικά τις νιώθουμε.

3. Συμβουλευτική για καλύτερες σχέσεις ζευγαριού- συγγενών.

Πολλοί γονείς βλέπουν τα παιδιά τους να παντρεύονται, και ο τρόπος με τον οποίο δέχθηκαν αυτό το γάμο έχει οπωσδήποτε μεγάλη σημασία στη διαμόρφωση των μελλοντικών τους σχέσεων με το νέο ζευγάρι. Οι επιφυλάξεις και οι αντιρρήσεις, που υπάρχουν πριν το γάμο, συνήθως ξεχνιούνται γρήγορα απ'τους γονείς, μπορεί όμως να παραμείνουν σαν μια κακιά ανάμνηση στους νεαρούς συζύγους. Ένα κακό προηγούμενο, που ίσως αργότερα γίνει πηγή συγκρούσεων, ανάμεσα στους μεγάλους γονείς και το νέο ζευγάρι. Συμβαίνει όμως και το αντίθετο. Στην περίπτωση αυτή, οι νέοι βρίσκουν μια ζεστή υποδοχή και μια σχέση χωρίς ανταγωνισμούς και αντιπαλότητες.

Όπως και να έχουν τα πράγματα όμως οι σχέσεις αυτές δεν παύουν να είναι ευαίσθητες και να χρειάζονται ιδιαίτερο χειρισμό και από τις δύο πλευρές.

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1989), οι κυριότεροι αρνητικοί παράγοντες στις σχέσεις συγγενών-ζευγαριού είναι οι εξής:

Ο πρώτος είναι η συμβίωση και η συγκατοίκηση. Η νύφη χάνει την αυτονομία της, την ανεξαρτησία της, ενώ μπορεί να δέχεται καθημερινά κριτική, συγκρίσεις και υποβιβασμούς από τις επεμβάσεις της πεθεράς. Σαν δικαίωση ζητά απ'τον σύζυγό να την υποστηρίξει. Εκείνος όμως πιέζεται ψυχολογικά, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές

να μένει έξω απ' το παιχνίδι, από φόβο μη χειροτερέψει την όλη κατάσταση.

Απόγνωση, πικρία, οργή είναι τα συναισθήματα που νιώθουν συνήθως οι νεαρές γυναίκες, μαζί μ' έναν μόνιμο εκνευρισμό, που, όπως ομολογούν, πολύ συχνά βρίσκει διέξοδο στα παιδιά τους.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η οικονομική βοήθεια. Επειδή στην Ελλάδα τα οικονομικά των νέων ζευγαριών δεν είναι πάντα καλά, οι συγγενείς από παράδοση, χρέος και συμφέρον προσφέρουν υλικά αγαθά, με αντάλλαγμα τον έλεγχο της οικογενειακής ζωής του ζευγαριού και την εξασφάλιση μιας μόνιμης συντροφιάς. Οι νέοι προκειμένου να εξασφαλίσουν ορισμένες ανέσεις συχνά χάνουν την ανεξαρτησία τους και αυτό τους γεμίζει θυμό. Απ' την άλλη πλευρά πάλι, οι γονείς περιμένουν γι' αυτές τους τις προσφορές αναγνώριση και ευγνωμοσύνη, που ίσως δεν έρθουν ποτέ και είναι επόμενο να νιώθουν πικρία και απογοήτευση.

Αποτέλεσμα: οι οικονομικές παροχές και η φύλαξη των εγγονιών είναι σήμερα μόνιμες πηγές ελέγχου και προστριβών ανάμεσα στις δύο γενιές.

Ο τρίτος παράγοντας είναι η προκατάληψη. Η νέα γυναίκα φτάνει συχνά στο γάμο με αρνητική προδιάθεση και με συναίσθημα αγωνίας. Πρώτα, γιατί θα βρεθεί μέσα σε μια πολύ στενή σχέση μάνας-γιου και δεύτερον, γιατί θα βρει απέναντί της μια δυνατή αντίπαλο, την πεθερά της. Υπάρχει λοιπόν εδώ απ' την αρχή και απ' τις δύο πλευρές αντιζηλία και ανταγωνιστική διάθεση. Στόχος και των δύο είναι η

κατάκτηση και η διατήρηση της υπεροχής στο γιό ή σύζυγο αντίστοιχα.

Ο τέταρτος παράγοντας είναι το υπέρτατο καθήκον φροντίδας και περιποίησης των ηλικιωμένων γονιών. Οι νόρμες της ελληνικής κοινωνίας είναι, από την αρχαιότητα μάλιστα, πολύ αυστηρές στο θέμα αυτό, η δε σύγχρονη λύση των οίκων ευγηρίας είναι ακόμη για τους περισσότερους Έλληνες απωθητική. Ο μεγαλύτερος φόβος και η εφιαλτική ανησυχία, για πολλούς απ'τους ηλικιωμένους γονείς, είναι η απειλή και η πιθανότητα να κλειστούν απ'τα παιδιά τους σε κάποιους ίδρυμα. Το θεωρούν εγκατάλειψη, διώξιμο, καταδίκη σε μόνιμη αποξένωση και δυστυχία.

Ο πέμπτος παράγοντας είναι η λειτουργικότητα και η ωριμότητα του ζευγαριού να χαράζει από νωρίς και σωστά τα όριά του. Όσο πιο νέοι τόσο πιο δύσκολο, γιατί από ανωριμότητα και άγνοια δεν ξέρουν πως να λειτουργήσουν στους νέους τους συζυγικούς τους ρόλους και παραμένουν κόρες και γιοί.

Έτσι, το καθεστώς του συνδέσμου και της αλληλεξάρτησης των γονέων και των παιδιών στη χώρα μας αποτελεί μια κοινωνιολογική εξήγηση της διάλυσης των γάμων, όταν οι σύζυγοι δεν κατορθώνουν ν'ακολουθήσουν τη "μέση οδό" και ως ότου καταλάβουν ότι από το στενό οικογενειακό δεσμό πρέπει να κρατήσουν τα πλεονεκτήματα και να απορρίψουν τις αρνητικές του όψεις.

Γενικά, οι σχέσεις μεταξύ του νέου ζευγαριού και των συγγενών τους είναι λεπτές και εύκολα μπορούν να γίνουν

δυσλειτουργικές, αν και οι δύο πλευρές δεν δείξουν κατανόηση, δεν αναλάβουν τις ευθύνες τους και δεν αναπροσαρμόσουν τους ρόλους τους έγκαιρα. Πολλοί νέοι σύζυγοι οδηγούνται σε αδιέξοδο από ακατάλληλες επεμβάσεις τρίτων και πολλοί γονείς απομακρύνονται συναισθηματικά απ'τα παιδιά τους, γιατί δεν υπάρχει σωστή επικοινωνία και επαφή. (Κανελλοπούλου, 1986, σελ.127).

Πιστεύουμε, ότι η πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση, η βοήθεια των ειδικών και η καλή διάθεση αποτελούν τη βάση για να εδραιωθεί η ειρηνική συνύπαρξη ανάμεσα στις τρεις οικογένειες και στις δύο γενιές.

4. Ζήλεια-Απιστία και ανάγκη για συμβουλευτική.

Χρειάζεται να κατανοήσουμε την ψυχολογία του ανθρώπου που ζηλεύει, αλλιώς μένουμε τυφλοί ως προς τις πραγματικές αιτίες της ζήλειας του. Για τον άνθρωπο που ζηλεύει, αυτές είναι σχεδόν άχρηστες, επειδή ο ίδιος δεν μπορεί να δει τον εαυτό του καθαρά όταν υποκύπτει στις συγκινήσεις του.

Όποιος αντιμετωπίζει ένα άτομο που ζηλεύει δε θα βρει δυσκολία ν'αναγνωρίσει τους ψυχολογικούς παράγοντες. Αλλά πώς θα τους μεταχειριστεί; Αυτό είναι το πιο αποφασιστικό στοιχείο της κάθε ψυχολογικής πληροφορίας. Πρέπει να καταλάβουμε ότι η ψυχολογία, όπως και κάθε ανθρώπινη επινόηση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλούς και κακούς σκοπούς. Μπορεί να γίνει όπλο φοβερής

καταστροφής ή βάση για συμπάθεια και κατανόηση. Εάν το θύμα του ζηλιάρη αναφέρει επιστημονικές ανακαλύψεις για να υποδείξει στον αντίπαλο, ότι μεταχειρίζεται τις συγκινησεις του μόνο για προσέλιυση προσοχής ή για τυραννία, το αποτέλεσμα πολύ θα απέχει από το να είναι ωφέλιμο. Απλώς θα αποθηριώσει περισσότερο και θα χειροτερέψει την κακή σχέση. Η κατάλληλη χρήση της ψυχολογικής γνώσης, είναι ν'αποφεύγουμε προσεκτικά κάθε λεκτική έκφραση γνώσεων και αντί αυτού να τις μεταχειριστούμε για καταλληλότερη συμπεριφορά και βοήθεια.

Είναι δυνατό να βοηθήσουμε ένα σύντροφο που ζηλεύει; Τί μπορεί να κάνει ένας σύζυγος που έχει μια ζηλιάρα σύζυγο; Πολλοί που είχαν τη δυστυχία αυτή, αρνιούνται ότι μπορεί να γίνει οτιδήποτε. Τονίζουν ότι ο άλλος δεν επιδέχεται τη "λογική". Γιατί δε γνωρίζουν ότι με "λογική" εννοούν μία τελείως μάταιη προσπάθεια να τον πείσουν. Η λογική δεν είναι τόσο αποτελεσματική όσο πιστεύουμε. Μπορεί να έχουμε απόλυτα δίκιο, αλλά κάνουμε λάθος να θέλουμε να εξηγήσουμε το δίκιο μας. Δεν έχει σημασία αν έχουμε δίκιο ή άδικο, και οπωσδήποτε δεν φτάνει να έχουμε δίκιο. Δεν θα πετύχουμε ποτέ αν λογικά έχουμε δίκιο και οι ενέργειες μας είναι λανθασμένες ψυχολογικά.

Η στάση του αντιπάλου μας, με υπόβαθρο δυνατές συγκινησεις, δεν θ'αλλάξει με επιχειρήματα είτε είναι λογικά, είτε όχι. Για κάθε έξυπνο επιχείρημά μας, ο άλλος έχει τρία καλύτερα. Το μόνο αποτέλεσμα είναι, αμοιβαίος θυμός και αγανάκτηση. (Νιτράϊκορς, 1974, σελ. 128-130).

Ένα ακόμη λάθος χαρακτηρίζει την συμπεριφορά προς το ζηλιάρη. Επειδή δεν καταλαβαίνουμε τον τρόπο που σκέφτεται δεν συνειδητοποιούμε τις πραγματικές αιτίες του πόνου, αναγνωρίζουμε μόνο το άδικο που μας κάνουν. Αισθανόμαστε ότι μας κατηγορούν χωρίς λόγο και μας χτυπούν άδικα. Η ανικανότητα μας σ' αυτή την ανασφαλή κατάσταση, μας κάνει να θυμώνουμε. Καθώς δεν ξέρουμε ποια στάση να κρατήσουμε, γινόμαστε εχθρικοί και πολεμούμε και εμείς.

Πολύ συχνά συναισθήματα ζήλειας, μπορούν να καταπραΰνθούν με έξυπνο και λεπτό τρόπο, αν είμαστε σίγουροι για τον εαυτό μας και συγκρατήσουμε το αίσθημα, ότι μας ταπεινώνουν και μας κακομεταχειρίζονται. Μια έκφραση καλοσύνης και υπομονής, μια λέξη πραγματικής αγάπης, ένα στοργικό φιλί, μπορούν να κάνουν θαύματα. Ίσως βρεθεί κάποια ευχάριστη απασχόληση που θα ηρεμήσει τη σύγκριση, εάν περιμένουμε λίγο. Συζητήσεις και μαλώματα δεν βοηθούν την απαραίτητη χαλάρωση. Μόνο αφού καθαρίσει η ατμόσφαιρα και λείψει η ένταση, υπάρχει ευκαιρία αποτελεσματικής βοήθειας.

Και αυτός που ζηλεύει, όμως, χρειάζεται τη βοήθειά μας. Περιττεύει να του λέμε ότι έχει άδικο. Ο καθένας ξέρει πόσο άδικο είναι να υποκύπτεις στη ζήλεια. Στην πραγματικότητα έχει λιγότερο άδικο από όσο φαίνεται, από λογικής σκοπιάς. Εφόσον όμως δεν καταλαβαίνει τον εαυτό του, εκφράζεται άσχημα. Οι κατηγορίες λογικά, είναι λανθασμένες. Αλλά το αίσθημα ανικανότητας ή εγκατάλειψης δεν είναι άδικο. Είναι ένα ψυχολογικό γεγονός. Ένας σύντροφος

με συμπάθεια, μπορεί πολλά να κάνει για να ενθαρρύνει και να δώσει ένα ορισμένο αίσθημα ασφάλειας. Το να επιμένεις σε μια συζήτηση είναι εκτός θέματος. Αλλά διαβεβαιώσεις αγάπης και στοργής αγγίζουν τις ρίζες της αναταραχής. Δείγματα υπόλειψης και εκτίμησης προλαβαίνουν την τάση ζηλίας. Όταν κάποιος ξέρει πόσο ανάγκη του έχουμε, θα βοηθηθεί να ξεπεράσει το αίσθημα ανικανότητας του.

Πρέπει ν'αποφύγουμε και άλλο ένα συχνό λάθος. Όταν κάνουμε παράπονα ή θυμώνουμε, δυσανασχετούμε ή περιφρονούμε, υποκύπτουμε συνήθως στις απαιτήσεις του ανθρώπου που ζηλεύει. Προσπαθούμε να τον καθησυχάσουμε υποκύπτοντας. Εκτός αυτού δεν δίνει ήσυχη συνείδηση στον κατήγορο. Παρ'όλα που η ζηλία θριαμβεύει, ο θριαμβευτής σύντροφος καταλαβαίνει πόση δυσανασχέτηση προκάλεσε και κάθε νίκη αυξάνει μόνο το φόβο της αναπόφευκτης τελικής ήττας (Ντράϊκορς, 1974, σελ. 132-134).

Για τον κοινό άνθρωπο είναι σημαντικό να ξέρει τι μπορεί να κάνει για την προσωρινή προσαρμογή του εάν υποφέρει, γιατί έχει την τάση να ζηλεύει. Η αυτογνωσία των τάσεων μας, μπορεί να μας βοηθήσει πολύ. Χωρίς αμφιβολία, όταν πρόκειται για τις δικές μας συγκινήσεις, η διάγνωση είναι δύσκολη και η αλλαγή ακόμη περισσότερο. Από τη στιγμή που δικαιολογούμε τη συμπεριφορά μας, βασιζόμενοι στις συγκινήσεις και στα συναισθήματά μας, αποκλείουμε τη λογική σαν αποτελεσματικό παράγοντα. Καμιά άλλη επιρροή δεν κατορθώνει να δυναμώνει τόσο στις

τοποθετήσεις μας, όσο οι συγκινήσεις μας. Να, γιατί είναι τόσο δύσκολο να υπερνικήσουμε τη ζήλεια στον εαυτό μας. Γιατί εγκαταλείπουμε τη λογική, με την εφαρμογή της οποίας, θ'αποθούσαμε τις συγκινήσεις μας;

Εν μέρει γιατί είναι χαρακτηριστικό όλων των συγκινήσεων να έρχονται και να χάνονται χωρίς φανερή αιτία και λογική. Γι'αυτό είμαστε πεπεισμένοι, ότι δύσκολα επηρεάζονται και ακόμα λιγότερο αλλάζουν, λογικεύοντας τον εαυτό μας.

Εάν ζηλεύουμε, δεν αρκεί να παραδεχθούμε, ότι η συμπεριφορά μας είναι λανθασμένη. Ίσως το παραδεχθούμε και όμως ακόμα να έχουμε το αίσθημα, ότι οι προθέσεις μας ήταν καλές. Η πραγματική αυτογνωσία απαιτεί λεπτομερή εξέταση των πραγματικών μας προθέσεων. Μήπως θέλουμε να κερδίσουμε περισσότερη προσοχή; Μήπως να πληγώσουμε ή να δικαιολογήσουμε την αποτυχία μας στο γάμο; Μόνο αφού δεχθούμε πλήρως την ευθύνη των προθέσεών μας και επομένως των συγκινήσεων μας, θα βοηθήσουμε τον εαυτό μας. Εάν καταλάβουμε και ειλικρινά παραδεχθούμε μέσα μας, τους στόχους μας, ανακαλύπτουμε πόσο πραγματικά είμαστε κύριοι των συγκινήσεων μας προς το καλό ή το κακό.

Ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα της συζυγικής ζωής είναι πως θα διατηρηθεί η πίστη. Γιατί δυστυχώς αμφιβάλλουμε όχι μόνο για τους συντρόφους μας αλλά και για τον εαυτό μας. Τίποτα δεν θα διαταράξει τη συζυγική σχέση, εφ'όσον και οι δύο σύντροφοι πιστεύουν ότι μπορούν ν'αντιμετωπίσουν ειλικρινά και από κοινού τα προβλήματά

τους. Δεν έχει σημασία πόσο δύσκολο είναι το πρόβλημα -κι η απιστία βεβαίως δεν είναι από τα εύκολα- μπορεί και πρέπει να λυθεί, αρκεί και οι δύο να έχουν πίστη, θάρρος και επιθυμία να βρουν τη λύση. Όσο μεγαλύτερο είναι το πρόβλημα που δύο άνθρωποι θα κατορθώσουν να λύσουν μαζί, τόσο στενότερη θα γίνει η σχέση τους, γιατί στις δυσκολίες τους χρειάζονται και ίσως συναντήσουν ο ένας τον άλλο. Κι όταν ο κίνδυνος περάσει, η ευγνωμοσύνη για την αμοιβαία βοήθεια και κατανόηση, αυξάνει το αίσθημα ότι ανήκουν ο ένας στον άλλο, που είναι τόσο σημαντικό.

Σύμφωνα με τον Πιντέρη (1985), πολλοί θεωρούν τη ζήλεια, σαν μόνη σωστή απάντηση στην απιστία του συντρόφου. Γι'αυτούς δεν υπάρχει εκλογή και μόνη λύση είναι να κλείνουν τα μάτια, να δείχνουν ακλόνητη αδιαφορία, που ίσως σημαίνει άνεση, αλλά αυτό δε λύνει το πρόβλημα. Ξεχνούν επίσης ότι η ζήλεια δεν έχει λύσει ποτέ κανένα πρόβλημα. Αντί να φέρει πίσω τον άπιστο δημιουργεί μεγαλύτερη απόσταση βάζοντας σε κίνδυνο την ένωσή του. Η υποψία και ο φόβος που οδηγούν οπωσδήποτε σε ανοικτή εχθρότητα, απλώς χειροτερεύουν το πρόβλημα, που καταρχήν έσπρωξε στον πειρασμό τον σύντροφο να βρει εκτός του γάμου ερωτικές περιπέτειες.

Η απιστία είναι ένα φόβητρο, κάθε ματιά που ρίχνει ο κάθε σύζυγος, μπορεί να σημαίνει μοιραία περιπλοκή. Τα πρώτα σημάδια εξωσυζυγικού ενδιαφέροντος σημαίνουν ανωμαλία. Αδιαφορία ή υπερβολικός ζήλος μπορεί να χειροτερέψουν το κακό. Με κατανόηση ένας έξυπνος

σύντροφος, θα βρει πολλούς λεπτούς τρόπους να φέρει πίσω το σύζυγο, που ζητά περιπέτειες, χωρίς να καταπιέζει την ελευθερία και την ανεξαρτησία του.

Υπάρχει όμως περίπτωση μια εξωσυζυγική σχέση ν'αποτελέσει κίνητρο, για να πάρουμε ξεκάθαρες αποφάσεις για τη ζωή μας. Την απόφαση να διακόψουμε ένα φθοροποιό γάμο, να ξεφύγουμε απ'το βάρος της διπλής ζωής, την παγωνιά του συμβιβασμού και να ζήσουμε μια αληθινή ζωή. Ίσως σκληρή, μοναχική, αλλά καθαρή. Είναι δυνατόν να διαλύσουμε τις αυταπάτες, τις ψεύτικες προσδοκίες και την επίρρηση ευθυνών στους άλλους. Μπορεί, αφού εμπλακούμε σε μια νέα σχέση, να κινδυνεύουμε να χάσουμε το σύντροφό μας, να συνειδητοποιήσουμε πόσο σημαντικός είναι για μας και να του αφοσιωθούμε πια ολοκληρωτικά. Αφού απομακρυνθούμε για λίγο από το σύντροφό μας, μπορεί να πάψουμε να επικεντρώνουμε την προσοχή μας στις ατέλειες και τις ελλείψεις του και να επανεκτιμήσουμε τα χαρίσματά του και τη σημασία που έχουν για μας. Μπορεί να γυρίσουμε πίσω στο γάμο μας αποφασισμένοι να κάνουμε κάθε προσπάθεια να τον κρατήσουμε ζωντανό και να τον πλουτίσουμε.

Υπάρχει και η περίπτωση μια εξωσυζυγική εμπειρία να δώσει νέες διαστάσεις στην εικόνα του γάμου και να μας οδηγήσει σ'έναν καλύτερο ποιοτικά νέο γάμο ή στη βελτίωση του δικού μας γάμου. (Χούρδάνη, 1989, σελ. 74-75).

5. Συζυγική βία και ανάγκη παρέμβασης.***

Στον διεθνή χώρο και ιδιαίτερα στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. την τελευταία δεκαετία, γίνεται προσπάθεια αποκάλυψης του προβλήματος της συζυγικής βίας με έρευνες και μελέτες.

Το γυναικείο κίνημα αναμφίβολα έδωσε την πρώτη ώθηση προς αυτή τη κατεύθυνση, παράλληλα με την αποκάλυψη του προβλήματος της παιδικής κακοποίησης. Παρατηρούμε μια εκτεταμένη προσπάθεια ενημέρωσης του ευρύτερου κοινού για την ύπαρξη του προβλήματος και τις επιπτώσεις του, καθώς και την ίδρυση υπηρεσιών και κέντρων προστασίας από τη βία και νομοθετικές αλλαγές.

Πρέπει όμως να σημειωθεί, ότι οι προσπάθειες αυτές για πρόληψη και αποτελεσματική παρέμβαση παρεμποδίζονται λόγω της ύπαρξης προκαταλήψεων, αδιαφορίας, έλλειψης κατανόησης και ακόμη αποδοχής της κατάστασης αυτής.

Με βάση την εμπειρία από τον διεθνή χώρο, ορισμένες συγκεκριμένες εισηγήσεις μπορούν να δρομολογήσουν ένα σωστό τρόπο παρέμβασης για πρόληψη, καταστολή και θεραπεία.

Πρώτον. Συστηματική ενημέρωση του ευρύτερου κοινού μέσω ραδιοφώνου, τηλεόρασης, φυλλαδίων και ομιλιών για το πρόβλημα της συζυγικής βίας και τις επιπτώσεις που αυτή έχει στην οικογένεια και κατ' επέκταση στην ευρύτερη κοινωνία.

Δεύτερον. Συστηματική εκπαίδευση των αστυνομικών και των κοινωνικών λειτουργών στο χειρισμό αυτών των

περιπτώσεων, αφού τις περισσότερες φορές απ'αυτούς εξαρτάται η κατεύθυνση που θα πάρει μια περίπτωση, δηλ. αν θα αποσιωπηθεί ή εάν θα ενεργοποιηθεί, αφού κατά κανόνα είναι οι πρώτοι με τους οποίους έρχονται σε επαφή τα θύματα της συζυγικής βίας.

Τρίτον. Δημιουργία στα μεγάλα αστικά κέντρα τηλεφωνικής υπηρεσίας σε 24ωρη βάση, όπου τα θύματα θα μπορούν να απευθύνονται επώνυμα ή ανώνυμα για συμβουλή, γενική βοήθεια και παραπομπή τους σε ειδικές υπηρεσίες.

Τέταρτον. Δημιουργία ειδικής υπηρεσίας από εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς που θα χειρίζονται περιπτώσεις συζυγικής και γενικά οικογενειακής βίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έλλειψη εξειδικευμένων υπηρεσιών έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχισης στα θύματα και το μπλέξιμό τους στο γραφειοκρατικό δαίδαλο των υπηρεσιών, που κατά συνέπεια τα αποθαρρύνει να συνεχίσουν.

Πέμπτον. Δημιουργία σπιτιών βραχυπρόθεσμης στέγασης και φροντίδας των κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους, όπου θα τους δίνεται η ευκαιρία επανεξέτασης της κατάστασής τους για τη λήψη αποφάσεων.

Έκτον. Δημιουργία θεραπευτικών ομάδων στα κέντρα ψυχικής υγιεινής, εφόσον αυτό ενδείκνυται, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τα παιδιά τους.

Έβδομον. Νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων της γυναίκας που κακοποιείται απ'το σύζυγό της, ώστε να είναι σαφές σε όλους, ότι η γυναίκα δικαιούται προστασία όταν ο σύζυγος καθ'οιονδήποτε τρόπο βιαιοπραγεί επάνω της.

(Μουζακίτης, 1990).

Σύμφωνα με την Λενόρ Ουόκερ (1989), χρειάζεται μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση για ν'αναπτυχθούν νέες υπηρεσίες για τις κακοποιημένες γυναίκες. Αυτό το σύστημα έχει τρία επίπεδα: 1) Πρωτοβάθμια πρόληψη, 2) Δευτεροβάθμια παρέμβαση και 3) Τριτοβάθμια παρέμβαση.

1) Πρωτοβάθμια πρόληψη.

Αυτή, περιλαμβάνει προγράμματα που έχουν στόχο τον περιορισμό των αιτιών που προκαλούν άμεσα ή έμμεσα το πρόβλημα.

Ιδιαίτερα, πρέπει:

α) Να μειωθεί ο στερεότυπος διαχωρισμός των δύο φύλων. Βιβλία, κινηματογραφικές ταινίες, διαφημίσεις και τηλεοπτικά προγράμματα θα πρέπει ν'αντανανκλούν την ισότητα των δύο φύλων.

β) Να μειωθεί η βία στην κοινωνία μας. Η τηλεόραση και η βιομηχανία του κινηματογράφου πρέπει να πειστούν να ελαττώσουν τη βία στα προγράμματά τους. Η "καλλιτεχνική" βία πρέπει να σταματήσει.

γ) Να μειωθεί η σκληρότητα στην πειθάρχιση των παιδιών. Θα πρέπει να μάθουμε να χρησιμοποιούμε θετικά κίνητρα και όχι σωματικές τιμωρίες για της κατάκτηση της πειθαρχίας.

δ) Να κατανοηθεί η διαδικασία που μετατρέπει την κακοποιημένη γυναίκα σε θύμα. Θα πρέπει να μειώσουμε το φαινόμενο της επίκτητης αδυναμίας που είναι τόσο διαδεδομένο στον γυναικείο πληθυσμό.

2) Δευτεροβάθμια παρέμβαση.

Σ' αυτό το επίπεδο, είναι καταλληλότερες οι πιο περιορισμένες παρεμβάσεις. Για παράδειγμα, επισκέψεις στο σπίτι, τηλεφωνήματα, νομικές συμβουλές, οικονομική ενίσχυση και παροχή πληροφοριών. Βασικός στόχος των παρεμβάσεων είναι να κατανοήσει η γυναίκα ότι είναι κακοποιημένη, ότι αυτό που της συμβαίνει δεν είναι φυσιολογικό. Όσο πιο γρήγορα το κατανοήσει η κακοποιημένη γυναίκα, τόσο πιο επιτυχημένη θα είναι η παρέμβαση. Σ' αυτό το επίπεδο, τα άτομα που θέλουν να βοηθήσουν τη γυναίκα θα πρέπει να ρωτούν εκείνη για το είδος της βοήθειας που χρειάζεται.

3) Τριτοβάθμια παρέμβαση.

Σ' αυτό το επίπεδο, η κακοποιημένη γυναίκα χρειάζεται ένα περιβάλλον που θα την στηρίξει ολικά μέχρι να καταφέρει να πάρει η ίδια τις αποφάσεις της. Καταφύγιο, άμεση νοσηλεία και μακροχρόνια ψυχοθεραπεία είναι τα απαιτούμενα μέσα. Πολύ συχνά, η τριτοβάθμια παρέμβαση απαιτείται να είναι άμεση για να προσφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια στη γυναίκα. Ο χρόνος που χρειάζεται να περάσει μια γυναίκα σε καταφύγιο εξαρτάται απ' το κάθε άτομο. Πολλές γυναίκες τρομοκρατούνται όταν σκέφτονται ότι θα πρέπει ν' αναλάβουν μόνες τους τις ευθύνες για τη ζωή τους και ξαναγυρίζουν στις βίαιες σχέσεις τους. Μετά από λίγο, όμως, εγκαταλείπουν πάλι το δράστη. Αυτό το

πήγαινε-έλα συχνά μπορεί να συμβεί τρεις έως πέντε φορές, μέχρι ν'αποφασίσουν οριστικά να μείνουν ανεξάρτητες.

Και τα τρία επίπεδα παρέμβασης πρέπει να υπάρχουν ταυτόχρονα. Αλλά μόνο μια αλλαγή στις στάσεις του κοινού θα επιτρέψει στην κοινωνία να είναι έτοιμη για να δεχθεί τη γυναίκα. Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση και αποτελεσματικότητα των εισηγήσεων αυτών είναι η συνεργασία, ο συντονισμός και η ουσιαστική συμπαράσταση της πολιτείας για νομικές αλλαγές και την οικονομική ενίσχυση των προγραμμάτων αυτών. Το κοινωνικό αυτό πρόβλημα, δεν μπορεί ν'αντιμετωπιστεί σωστά με ημίμετρα και σποραδικές προσπάθειες ορισμένων μόνο ατόμων, αλλά χρειάζεται συστηματική αντιμετώπιση απ'όλους τους επαγγελματίες που εμπλέκονται στον χειρισμό περιπτώσεων συζυγικής βίας.

6. Συμβουλευτική σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών.

Η σωστή κατανόηση των βασικών δυναμικών της οικογένειας που κακοποιεί τα παιδιά της θα καταλήξει σε μια πιο ρεαλιστική απόφαση όσον αφορά τη θεραπεία και γενικά τον τρόπο παρέμβασης. Δυστυχώς ο αριθμός των οικογενειών αυτών που είναι διατεθειμένες να προχωρήσουν σε θεραπεία είναι περιορισμένος. Οικογένειες που κακοποιούν τα παιδιά τους και που δεν έχουν ανάγκη βοήθειας από δημόσιο οργανισμό, πολύ σπάνια έρχονται στην προσοχή θεραπευτικών προγραμμάτων. Αργότερα, ένας σοβαρός

αριθμός τέτοιων περιπτώσεων ανακαλύπτεται από δημόσιους οργανισμούς εξαιτίας της επαναστατικότητας των παιδιών, της αντικοινωνικής τους συμπεριφοράς και για διάφορα ψυχολογικά προβλήματα, που είναι αποτέλεσμα βλάβης που έχουν υποστεί. Τότε όμως η πιθανότητα επιτυχίας της παρέμβασης είναι πολύ περιορισμένη.

Σύμφωνα με τον Μουζακίτη (1990), η θεραπευτική παρέμβαση θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευελιξία και να προσαρμόζεται στις ανάγκες των γονέων και των παιδιών, παίρνοντας υπόψιν την ψυχοκοινωνική και οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Ακόμη η παρέμβαση θα πρέπει να βασίζεται στις ανάγκες των γονέων και των παιδιών και όχι στην ιδιαίτερη προτίμηση του ειδικού για ένα συγκεκριμένο πρότυπο παρέμβασης. Θα πρέπει να τονιστεί, ότι οι περιπτώσεις αυτές είναι μακράς διάρκειας και απαιτούν πολύ χρόνο δουλειάς. Εάν δεν υπάρξει συνέχεια στην παρέμβαση και συντονισμένη, εντατική εμπλοκή, τ'αποτελέσματα θα είναι πολύ περιορισμένα. Οι ειδικοί στην προστασία του παιδιού θα πρέπει να λάβουν υπόψιν τη διαθεσιμότητα και τις πιθανές ελλείψεις του οργανισμού υπηρεσιών, ώστε ν'αποφασίσουν σ'ένα ρεαλιστικό σχέδιο παρέμβασης, που πιθανόν ν'απαιτεί παραπομπή σε άλλους οργανισμούς που έχουν τα μέσα καλύτερης εξυπηρέτησης και φροντίδας.

Είναι βασικής σπουδαιότητας η κατανόηση των δυναμικών αυτών οικογενειών και των διαφόρων προτύπων παρέμβασης για την επιλεκτική χρήση τους, ώστε να υπάρχει

ανταπόκριση στις ανάγκες συγκεκριμένων περιπτώσεων. Η μέθοδος προσέγγιση που ενδείκνυται είναι αυτή που χαρακτηρίζεται σαν εκλεκτική, σύμφωνα με την οποία ο Κοινωνικός Λειτουργός ή ο οποιοσδήποτε ειδικός μπορεί ν'ανταποκριθεί γρήγορα στις ανάγκες μια περίπτωσης και στην αποδοχή και προσαρμογή τεχνικών δεξιοτήτων, που είναι ο πιο κατάλληλος για την επίτευξη των στόχων της θεραπευτικής παρέμβασης.

Η θεραπεία αυτών των οικογενειών θα πρέπει να έχει διπλό στόχο και αυτό εξαρτάται από τα προβλήματα και την ηλικία των παιδιών. Όταν τα παιδιά είναι πολύ μικρά, στην βρεφική και πρώτη παιδική ηλικία, ο κύριος στόχος θα πρέπει να είναι οι γονείς. Οι αντικειμενικοί στόχοι στη θεραπεία περιλαμβάνουν την εξάλειψη πειστικών προβλημάτων στην οικογένεια, που έχουν σχέση με το γάμο, τα οικονομικά, τις ψυχολογικές δυσκολίες και την έλλειψη γονικών δεξιοτήτων.

Όταν τα παιδιά είναι μεγαλύτερης ηλικίας, θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην όλη εμπλοκή της θεραπείας. Οι αντικειμενικοί θεραπευτικοί στόχοι με τα παιδιά θα πρέπει να είναι η επιτυχής αντιμετώπιση της ψυχολογικής βλάβης. Απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του θα πρέπει να είναι η τελευταία επιλογή και πρέπει να χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις, όπου όλες οι προσπάθειες εμπλοκής των γονέων στη θεραπεία έχουν αποτύχει.

Σύμφωνα με τον Ντράϊκορς (1979), τα παιδιά-θύματα, που έχουν υποστεί κακοποίηση για μακρά χρονική περίοδο,

αποτελούν περισσότερο δύσκολες και περίπλοκες περιπτώσεις και τα προβλήματά τους έχουν γίνει μέρος της ύπαρξής τους. Παρομοίως τα προβλήματα των γονέων και η παθολογία που παρουσιάζουν έχουν γίνει χρόνια.

Επειδή οι υπηρεσίες προστασίας του παιδιού απαιτούν μεγάλη εξειδίκευση, παρέμβαση σε περιπτώσεις κακοποίησης απαιτούν από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και άλλους ειδικούς να είναι κάτοχοι εκτεταμένων γνώσεων παιδικής ψυχολογίας και ανάπτυξης δυναμικών της ανθρώπινης συμπεριφοράς καθώς και γενικών τεχνικών για αποτελεσματικές παρεμβάσεις. Η επιτυχής θεραπεία απαιτεί από τον επαγγελματία-ειδικό ετοιμότητα, ώστε ν'ανταποκρίνεται στις πιεστικές και άμεσες ανάγκες κάθε περίπτωσης με ενεργό εμπλοκή.

Είναι βασικής σημασίας η αποφυγή ανταγωνισμού με τους γονείς από μέρους των ειδικών για τα παιδιά τους, με το να αναλαμβάνουν γονικούς ρόλους που συχνά προξενούν την αντίδραση των γονέων. Επιπλέον, ο επαγγελματίας ειδικός μπορεί να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις, που τα προβλήματά τους έχουν πάνω στο παιδί και ακόμη να τους διδάξει δεξιότητες, οι οποίες θα τους διευκολύνουν στις απαιτήσεις των ρόλων τους σαν γονείς.

Εάν ο ειδικός διαπιστώσει ότι δεν έχει στη διάθεσή του τα μέσα για ν'ανταποκριθεί στις ανάγκες της οικογένειας, θα πρέπει να τους παραπέμψει σε άλλη υπηρεσία ή ειδικό επαγγελματία.

Είναι αναγκαίο οι γονείς να επιδείξουν συναισθηματικές και συμπεριφοριακές αλλαγές με συγκεκριμένες πράξεις. Σε περίπτωση που ακολουθηθεί ο δρόμος προς το δικαστήριο είναι απαραίτητη μια επιστημονικά θεμελιωμένη γνωμάτευση. Σε κάθε περίπτωση κακοποίησης πρέπει να τηρείται ακριβές έγγραφο πληροφοριακό υλικό. (Μουζακίτης, 1990).

Με βάση τα παραπάνω μπορούν να γίνουν οι εξής προτάσεις:

1) Στις αστυνομικές σχολές, στις σχολές κοινωνικής εργασίας, νομικής, ιατρικής και νοσηλευτικής να εισαχθούν προγράμματα σε σχέση με την αιτιολογία του προβλήματος, τη έκταση του και ιδιαίτερα σε σχέση με τις εξειδικευμένες υπηρεσίες που απαιτούνται και τις διατάξεις που υπάρχουν στον αστικό και ποινικό κώδικα της Ελλάδας.

2) Να ιδρυθεί σε καθε γεωγραφική περιοχή της χώρας υπηρεσία προστασίας του παιδιού, που θα πρέπει να λάβει μεγάλη δημοσιότητα.

3) Να ιδρυθεί στην Ελλάδα ένα κεντρικό αρχείο αναφορών κακοποίησης του παιδιού ή ένα εθνικό σύστημα αναφορών, όπου θα συγκεντρώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα όλες οι αναφερθείσες περιπτώσεις και το οποίο θα παρέχει σε όλους τους ειδικούς, που έχουν αναλάβει περιπτώσεις κακοποίησης, πληροφορίες σχετικά με προηγούμενες αναφορές των περιπτώσεων και το είδος των υπηρεσιών που είχαν παρασχεθεί.

4) Εξειδικευμένη εκπαίδευση των επαγγελματιών, ώστε να καταστούν ικανοί να χειρίζονται το πρόβλημα της κακοποίησης του παιδιού, πέρα από την αρχική κρίση, οπότε ενδείκνυνται οι υπηρεσίες της αστυνομίας και των δικαστηρίων. Γονείς που κακοποιούν και παραμελούν τα παιδιά τους, κηδεμόνες και άλλοι έχουν ανάγκη εντατικής παρέμβασης, ώστε να βοηθηθούν να ανανήψουν από την ψυχολογική και κοινωνική παθολογία τους και να ενισχυθούν για να μπορούν στο μέλλον ν'ανταποκρίνονται στον γονεϊκό ρόλο και τις ευθύνες τους.

5) Η ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας του παιδιού, απαιτεί ενίσχυση και ρυθμίσεις από τη νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική εξουσία της Κυβέρνησης της Ελλάδας. Τέτοια ενίσχυση θα εξασφαλίζει προστασία από υπερβολές, αλλά και κατά κύριο λόγο από την άρνηση ότι το πρόβλημα της κακοποίησης του παιδιού είναι υπαρκτό στην Ελλάδα. (Μουζακίτης-Ζαφείρης, Εκλογή, τ.87, 1990).

7. Σεξουαλική συμπεριφορά και συμβουλευτική ζευγαριού.

Όταν δύο άνθρωποι αρχίζουν μια σεξουαλική σχέση, καθένας τους φέρνει στην ένωση αυτή την προσωπικότητά του, πολλές προηγούμενες εμπειρίες και βεβαίως τη σωματική του διάπλαση. Θα είναι εξαιρετική σύμπτωση αν στ'αλήθεια ταιριάζουν τέλεια.

Κάθε σεξουαλική σχέση είναι μια διαδικασία αμοιβαίας

προσαρμογής αν προχωρήσει πέρα από την πρώτη πράξη του ξεσπάσματος του πάθους. Ας σημειώσουμε μερικές απ' τις διαφορές που δύο ερωτευμένοι συναντούν ο ένας στον άλλον. Ο καθένας μπορεί να είναι παθητικός ή ενεργητικός, να οδηγεί ή ν'ακολουθεί. Ο καθένας μπορεί να είναι επιθετικός ή υπομονετικός, απότομος ή ευαίσθητος, εγωκεντρικός ή να υπολογίζει και τον άλλον. Όλες αυτές οι ιδιότητες εκφράζονται στη σεξουαλική συμπεριφορά. Σε ορισμένα σημεία ή συνήθειες μπορεί να υπάρξει μια αυθόρμητη συμφωνία, μια αμοιβαία αρμονία. Αλλά μπορούμε να την ελπίζουμε σε όλα τα προσωπικά χαρακτηριστικά και τις συνήθειες; Ένα ζευγάρι, πόσα λίγα γνωρίζει ο ένας για τον άλλον, πριν ενωθούν τόσο στενά-και γι' αυτό πόσο εύκολα απογοητεύεται. (Ντραϊκός, 1974, σελ. 145).

Δεν αντιμετωπίζουμε ένα πραγματικό άτομο, αλλά πρώτα το σύμβολο για ό,τι αγαπήσαμε και ό,τι περιμένουμε. Ακόμη κι αν οι συνθήκες είναι ευνοϊκές και ο σύντροφος ανταποκριθεί σε κάθε αίτημα, αργά ή γρήγορα θα ξυπνήσουμε απ' το όνειρο. Και τότε πρέπει να μάθουμε ν'αναγνωρίζουμε το σύντροφό μας και ν'αγαπήσουμε το άτομο. Αλλά αν τον αγαπούμε για ό,τι αντιπροσωπεύει στο νού μας, τότε μας απογοητεύει και απομακρυνόμαστε. Η αγάπη μας μπορεί να επιζήσει, μόνο αν η νέα εμπειρία είναι αρκετά δυνατή για να κατακτήσει το παρελθόν και ν'ανοίξει νέο κεφάλαιο στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες μας.

Αν οι σύντροφοι αποτύχουν στην αναγκαία αυτή αμοιβαία προσαρμογή, το αποτέλεσμα θα είναι σεξουαλική απογοήτευση

και ολοένα μεγαλύτερη δυσαρμονία.

Ο αγώνας για αναγνώριση είναι δυστυχώς πολύ συνηθισμένος και είναι πηγή πολλών προστριβών και απογοητεύσεων. Λίγοι μόνο αναγνωρίζουν τη σεξουαλική ικανοποίηση που νιώθει αυτός που την προσφέρει. Όχι πως δεν έχουν την πρόθεση να ικανοποιήσουν, αλλά δεν ζουν ο ένας μέσα στον άλλον, αλλά μόνο στον εαυτό τους. Εκείνο που έχει σημασία είναι τα προσωπικά τους αισθήματα, η δική τους ικανότητα, το δικό τους πλήγωμα ή η απόρριψη.

Ικανοποιητικός έρωτας σημαίνει να δοκιμάζεις και να αισθάνεσαι την αγάπη του άλλου χωρίς περιορισμούς και όρους. Μόλις νιώσει κανείς το αίσθημα απαίτησης, αποτραβιέται ο νους του απ'τον άλλον και συγκεντρώνεται γύρω από τον εαυτό του.

Η ανικανότητα και η ψυχρότητα είναι συνέπειες συγκινησιακής αποχώρησης. Είναι νευρωτικοί μηχανισμοί που κρύβουν τις πραγματικές προθέσεις τους όπως γίνεται με όλα τα νευρωτικά συμπτώματα. Ενώ μοιάζει κανείς ότι ενδιαφέρεται συνειδητά να ικανοποιήσει και να ικανοποιηθεί, ενδιαφέρεται στ'αλήθεια περισσότερο για το ίδιο το γόητρο ή την αποτυχία και άλλα αμυντικά προβλήματα. Η αποστροφή για το γυναικείο τους ρόλο κάνει πολλές γυναίκες διστακτικές στο να παίξουν τον θηλυκό τους ρόλο στην ένωση και αυτή η δυσαρέσκεια γεννά την αναφροδισία. (Ντραϊκορς, 1974, σελ. 147).

Συχνά οι γυναίκες δεν έχουν καν την επίγνωση ότι είναι ψυχρές, γιατί αγαπούν τους άντρες τους και

αισθάνονται την σεξουαλική διέγερση. Τους λείπει όμως η τελική συγκινησιακή κορύφωση που αποδεικνύει την απόλυτη παράδοση. Άλλες, περιμένουν μάταια κάποια διέγερση, γιατί δεν συνειδητοποιούν ότι οι ίδιες εμποδίζουν τις συγκινήσεις τους ν'αναπτυχθούν μέχρι πλήρους απόδοσης. Παρόμοια είναι και η αντρική ανικανότητα.

Έλλειψη σεξουαλικής διέγερσης ή ανεπαρκές βάθος συγκίνησης πάντα σημαίνει συγκράτηση και επιθυμία απόστασης, που προέρχεται συχνά από συζυγική δυσαρέσκεια και διαφωνία σε άλλους τομείς της ζωής.

Πολύ συχνά, η πρώτη νύχτα του γάμου είναι η πρώτη μεγάλη απογοήτευση και πολύ συχνά σημειώνουμε την αρχή της συζυγικής απογοήτευσης και δυστυχίας. Η νύφη και ο γαμπρός δεν μπορούν να βρουν αμοιβαία ικανοποίηση, ούτε και αργότερα μαθαίνουν πώς να καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον καλύτερα. Εξηγούν ότι η σεξουαλική τους διαμόρφωση είναι πολύ διαφορετική. Μόλις ικανοποιηθεί ο πόθος τους γυρεύουν νέες σεξουαλικές διεργασίες, νέες περιπέτειες και νέες εμπειρίες. Ακόμη και σε λιγότερο ακραίες περιπτώσεις πολλοί άνθρωποι πιστεύουν, ότι η διέγερση δεν μπορεί να επιζήσει της καθημερινής ρουτίνας και ότι νέες εμπειρίες είναι απαραίτητες για να κρατηθεί ο πόθος αναμμένος, γιατί η μονοτονία σκοτώνει την ευχαρίστηση.

Εκατομμύρια άνθρωποι πιστεύουν στην έμφυτη σεξουαλική συμφωνία και στη φυσιολογική εξανέμιση του πόθου, γιατί οι εμπειρίες τους μοιάζουν να επιβεβαιώνουν τις πεποιθήσεις τους και δεν μπορούν να δουν βαθύτερα και

πέρα απ'αυτές.

Πολλοί άνθρωποι, ξεχνούν μόλις παντρευτούν, πόσο ακόμα μπορούν να γοητεύουν και να προκαλούν. Και πιστεύουν ότι το συμβόλαιο του γάμου τους δίνει αυτομάτως, το δικαίωμα για ικανοποίηση. Και όταν οι προσμονές τους δεν πραγματοποιούνται, ζητούν περισσότερα αντί να προσπαθήσουν να προσελκύσουν περισσότερο. Πολλές γυναίκες πιστεύουν, ότι η αγάπη του συζύγου τους είναι εξασφαλισμένη και δεν φαίνεται να τις απασχολεί αν προκαλούν αισθήματα και συγκινήσεις στο σύντροφό τους.

Πολλοί άντρες απ'την άλλη μεριά, φέρονται κι αυτοί σε πολλά σημεία με τον ίδιο τρόπο. Μετά τον γάμο ξεχνούν συχνά τα "γλυκά μικροπράγματα" που έδιναν στη σύζυγό τους τόση χαρά. Δεν καταλαβαίνουν, ότι μια γυναίκα ζητά σημάδια αγάπης και στοργής και δεν θεωρεί τίποτα αυτονόητο αν δεν εκφράζεται ξανά και ξανά.

Παρασυρμένοι απ'τα καθημερινά τους προβλήματα και καθησυχασμένοι για την αγάπη του συντρόφου τους, αφήνουν να τους παίρνει η καθημερινή ρουτίνα στα "γρανάζια" της. Παράλληλα, το σεξ καταντά μια μηχανιστική και μονότονη διαδικασία εκτόνωσης, που γίνεται πάντα σαν το τελευταίο πράγμα της ημέρας, χωρίς ερωτική ατμόσφαιρα, δημιουργικότητα και φαντασία. Έτσι σταδιακά, ο ένας παύει ν'αποτελεί ερεθιστική πρόκληση για τον άλλο και ναι μεν η αγάπη τους εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά έχει χάσει την ερωτική της διάσταση. (Πιντέρης, 1994, σελ. 99-100).

Τα δύο μέρη πρέπει να μάθουν ότι η συμμετοχή στο σεξ

είναι καθήκον και των δύο συντρόφων και ότι η έκταση της αμοιβαίας προσαρμογής είναι σχεδόν απεριόριστη. Τα πάντα είναι σωστά εφόσον αρέσουν και στους δύο. Αν είναι μονόπλευρη η σεξουαλική ικανοποίηση είναι πάντα μια κατάχρηση του συντρόφου που λίγο διαφέρει από τον βιασμό. Ο έρωτας και η αγάπη είναι ένα αμοιβαίο καθήκον, η σεξουαλική σχέση μια αμοιβαία κατανόηση.

8. Σωστοί τρόποι χειρισμού των παιδιών.

Οι περισσότεροι γονείς θα έκαναν τα πάντα για να είναι σίγουροι ότι τα παιδιά τους θα εξελιχθούν σε υγιείς και ευτυχισμένους ενήλικες με πετυχημένη καριέρα, ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή, πολλούς καλούς φίλους και οικονομική ασφάλεια. Αν και ανησυχούν όμως για το μέλλον των παιδιών τους, οι περισσότεροι γονείς πιστεύουν ότι είναι πολύ λίγα αυτά που μπορούν να κάνουν για να τα βοηθήσουν. Γι' αυτό όλοι οι γονείς χρειάζονται συμβουλές, γιατί ο τρόπος της ζωής τους δεν εξασφαλίζει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού.

Σύμφωνα με τον Ντραϊκόρς (1974), η βάση των αρχών είναι ο σεβασμός και η κατανόηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Στις σχέσεις τους με το παιδί, οι γονείς πρέπει να σέβονται την αξιοπρέπεια τη δική τους αλλά και του παιδιού. Παραμέληση της δικής μας αξιοπρέπειας σημαίνει επιείκεια, παραμέληση της αξιοπρέπειας του παιδιού σημαίνει καταπίεση. Και τα δύο καταστρέφουν τη

συνεργασία και τα δύο φτιάχνουν τυράννους και σκλάβους. Μια άλλη αρχή είναι: "ούτε πόλεμος, ούτε υποχωρήση". Προς όφελος της οικογενειακής ανατροφής θα πρέπει να προσθέσουμε αυτές τις αλήθειες "κάνε το παιδί να παραδεχτεί την τάξη" και "δίνε θάρρος στο παιδί".

Αυτές οι τρεις αρχές, όχι πόλεμος, διατήρηση της τάξης και συνεχής ενθάρρυνση, είναι αδιαίρετες. Καμιά δεν είναι δυνατή χωρίς τις άλλες δύο. Αν πολεμούμε δεν θα μπορέσουμε να κάνουμε το παιδί να δεχτεί την τάξη και σίγουρα θα το αποθαρρύνουμε. Η αποτυχία της επιμονής μας να μάθει το παιδί τη διατήρηση της τάξης μας οδηγεί οπωσδήποτε στον πόλεμο, το παιδί που δεν μπορεί να συμμορφωθεί στην τάξη θα αναγκάσει τους γονείς του να το πολεμήσουν.

Πολλοί γονείς δεν πιστεύουν, ότι τα παιδιά μπορούν ν'ανατραφούν χωρίς να μεταχειριστούμε βία. "Όταν κάνεις οικονομία στο μαστίγιο, χαλάς το παιδί". Είναι χαρακτηριστική έκφραση, της δυσπιστίας στην ανθρώπινη φύση η οποία κατ'αυτόν τον τρόπο μπορεί να δαμαστεί, αλλά δε θα γίνει κοινωνία χωρίς καταπίεση. Πρέπει να δαμαστεί, αλλά δε θα γίνει κοινωνία χωρίς καταπίεση. Πρέπει να πειστούν αυτοί οι γονείς, ότι όταν καταφεύγουν στον πόλεμο με το παιδί τους, οπωσδήποτε χαμένοι θα είναι αυτοί. Το παιδί έχει περισσότερα πλεονεκτήματα με το μέρος του, γνωρίζει πολύ καλύτερα να μεταχειριστεί τους γονείς απ'ότι αυτοί αυτό. Καθώς αφιερώνει όλο του το χρόνο στο να παρατηρεί το περιβάλλον του, γνωρίζει κάθε

ασθενές σημείο των γονιών του. Έχει φαντασία και εφευρίσκει διάφορους τρόπους για να τους πολεμήσει, ενώ ο αλύγιστος μεγάλος επιμένει σε τρία ή τέσσερα μέτρα, που επιπλέον είναι μάταια.

Το παιδί γνωρίζει ακριβώς, πως θα κάνει αυτό που θέλει και οι γονείς παρ'όλο τον αγώνα συνήθως παραδίδονται.

Είναι φανερό ότι ο πόλεμος είναι μάταιος. Όλοι οι τόποι ταπείνωσης, φωνές, μαλώματα και ξύλο πετυχαίνουν μόνο στιγμιαία, αν έχουν κάποιο αποτέλεσμα. Το παιδί θα ξανακτυπήσει σε πρώτη ευκαιρία και για κάθε φαινομενική νίκη των γονιών το παιδί σημειώνει τουλάχιστον δέκα πραγματικές νίκες. Η συνηθισμένη ανυπακοή είναι μια φυσική συνέπεια, αλλά όπου υπάρχει φιλική σχέση με πραγματική κατανόηση μεταξύ γονιών και παιδιών, τα πράγματα είναι πολύ πιο εύκολα. Το κάθε παιδί είναι πολύ ευαίσθητο στην καλοσύνη, αλλά και στη σταθερότητα επίσης. Τα παιδιά που δεν ανταποκρίνονται, έχουν μάθει, ότι μόνο η βία έχει σημασία.

Πολλοί γονείς ακόμη και ο καλύτεροι, αποτυγχάνουν παταγωδώς στο ν'αναγνωρίζουν τη σημασία της τάξης. Ειλικρινά αγαπούν το παιδί. Θέλουν να το προστατέψουν από κάθε απογοητευτική και οδυνηρή εμπειρία. Επειδή θέλουν να κάνουν τη ζωή του ευτυχισμένη αποφεύγουν κάθε κανόνα τάξης. Η θέληση του παιδιού είναι διαταγή. Ελπίζουν ότι αργότερα το παιδί θα μάθει να καταλαβαίνει καλύτερα και θα συναισθάνεται περισσότερο. Πόσο λάθος κάνουν. Όταν το

παιδί μάθει, ότι η επιθυμία του είναι παντοδύναμη, θεωρεί κάθε απόπειρα γονιών ή δασκάλων ν'αρνηθούν την παντοδυναμία του, σαν αδικία, σαν προσπάθεια να του στερήσουν προνόμια που τα πιστεύει φυσικά του δικαιώματα και θα τα ερμηνεύει σαν σημάδια απόρριψης και ταπείνωσης.

Με την υπερπροστασία και την επιείκεια δεν κερδίζεται ένα παιδί, δεν το κάνουν συνεργάσιμο και θαρραλέο. Του στερούν τη χαρά της τάξης και την εμπειρία της προσωπικής του δύναμης να επαρκεί στον εαυτό του και να είναι χρήσιμο στους άλλους. Αντί να προλάβει τις δυσάρεστες εμπειρίες, η επιείκεια εκθέτει το παιδί σε περισσότερο και μεγαλύτερο πόνο. Αντί να το βοηθά, το βάζει σε κίνδυνο και η ένταση και ο αγώνας που φοβόμαστε γίνονται αναπόφευκτα. Η επιείκεια βασίζεται στη λανθασμένη ιδέα της ελευθερίας.

Από την άλλη πλευρά, είναι απαραίτητο να δώσουμε στα παιδιά ελευθερία και προσωπική έκφραση, αλλά είναι αδύνατο να υπάρξει ελευθερία χωρίς τάξη. Ελευθερία δεν είναι δικαίωμα να κάνουμε ό,τι θέλουμε, γιατί μια τέτοια ελευθερία, σημαίνει επιβολή στους άλλους προνομίους μας που όμως τους αρνιόμαστε.

Αν ο καθένας κάνει ό,τι του αρέσει, αδιαφορώντας για τις επιθυμίες του πλησίου του, τότε κανένας δε χαίρεται την ελευθερία και το αποτέλεσμα είναι αναρχία. Με την πρόφαση ότι δίνουν στα παιδιά τους ελευθερία, οι γονείς δημιουργούν δυστυχημένους δεσπότες, που δεν μπορούν να έχουν σχέσεις με άλλους και που αισθάνονται, πως ό,τι

τους απορρίπτει οπωσδήποτε δεν δέχεται να υποταχθεί στους δικούς τους νόμους.

Ο Ντράϊκορς, (1979) αναφέρει ότι, ο πιο σπουδαίος κανόνας είναι ότι το παιδί χρειάζεται συνεχή ενθάρρυνση. Η ενθάρρυνση είναι το μέσο για κάθε δημιουργική επιρροή στην αγωγή του παιδιού. Η σημερινή μέθοδος ανατροφής των παιδιών είναι τελείως αποθαρρυντική. Επιείκεια και καταπίεση δημιουργούν αμέτρητες εμπειρίες αποθάρρυνσης. Οι γονείς βλέπουν παντού πιθανούς κινδύνους και δεν πιστεύουν ότι το παιδί μπορεί να φροντίσει τον εαυτό του μόνο του. Στην πραγματικότητα το παιδί γενικά έχει περισσότερες σωματικές και πνευματικές ικανότητες απ'ότι του αναγνωρίζουν οι γονείς.

Δύο είναι οι ουσιαστικότεροι παράγοντες στην ενθάρρυνση: η ειλικρίνεια και η αναγνώριση των προσωπικών αναγκών του παιδιού. Κάθε παιδί έχει προσόντα και ικανότητες που μπορούν να σχολιαστούν και πονεμένα σημεία που θέλουν στοργική προσοχή. Χωρίς πίστη στο παιδί κανείς δε θα μπορέσει να του εμπνεύσει καλύτερη ιδέα του εαυτού του. Ένα παιδί με αναπτυγμένο μέσα του το αίσθημα της αυτοεκτίμησης είναι ικανό να εκμεταλλευτεί μ'επιτυχία κάθε ευκαιρία που του παρουσιάζεται στη ζωή.

Το παιδί λοιπόν χρειάζεται συνείδηση, εσκεμμένη και συστηματική ενθάρρυνση για ν'αναπτύξει την εμπιστοσύνη του στον εαυτό του, δύναμη, κοινωνικό ενδιαφέρον, αυτοπεποίθηση και όλη την επιδεξιότητα και την ικανότητα που του χρειάζονται για ν'αντιμετωπίσει πετυχημένα τη

ζωή.

Το πραγματικό πρόβλημα, λοιπόν, είναι οι γονείς όχ
τα παιδιά. Πρέπει να τους βοηθάμε, ώστε να μπορούν να
χαίρονται τη μεγαλύτερη ανθρώπινη εμπειρία, να έχεις
παιδιά. Όποιος μάθει να χαίρεται το παιδί του είναι
ευτυχής να πληρώνει το τίμημα-άϋπνες νύχτες δίπλα στο
κρεβάτι άρρωστου παιδιού, φόβο και λύπη στους κινδύνους,
απογοητεύσεις και ευθύνες στις αποτυχίες του παιδιού.
Είναι ασύγκριτη η χαρά, του να βλέπεις ένα παιδί να
μεγαλώνει. Αντιστρέφει τη σημασία του χρόνου, κάθε χρόνο
που εμείς χάνουμε, εκείνο τον κερδίζει. Το δικό μας βήμα
υποχώρησης αναπληρώνεται με το παραπάνω με την άνοδο του
παιδιού μας, στη θέση που εγκαταλείψαμε, όχι για το δικό
μας γόητρο, αλλά για τη διατήρηση των δικών μας ιδεωδών,
πεποιθήσεων, για κάθε τι που πιστεύουμε σημαντικό. Δια
μέσου των παιδιών μας θα οικοδομήσουμε το μέλλον και μόνο
στο μέλλον θα εκτιμηθεί αυτό που κάνουμε σήμερα.

9. Συμβουλευτική διαζυγίου.

Είναι γεγονός, ότι τα τελευταία χρόνια όσοι
ασχολούνται στη δουλειά τους με γονείς και παιδιά όλο και
πιο συχνά συναντούν οικογένειες που βρίσκονται σε
χωρισμό-διαζύγιο. Όλοι μιλούν για μια διαδικασία που
ξετυλίγεται επί χρόνια, έτσι μπορεί ν'αρχίσει απ'τα πρώτα
χρόνια του γάμου και να τελειώσει σύντομα ή και ποτέ. Ως
μια τέτοια διαδικασία λοιπόν, που έχει συνέχεια ή και

διάρκεια, περνά από διάφορες φάσεις. Τα όρια ανάμεσα στις φάσεις αυτές δεν είναι σαφή και η διάρκειά τους ποικίλλει. Αυτό που χρειάζεται να τονιστεί είναι ότι κάθε φάση φέρνει γονείς και παιδιά μπροστά σε καινούργιες καταστάσεις, απαιτήσεις, ανάγκες, δυσκολίες, τις οποίες πρέπει ν'αντιμετωπίσουν. Η αντίληψη που υπήρχε παλιά, ότι ο χωρισμός είναι ένα στιγμιαίο γεγονός στη ζωή του ανθρώπου, τείνει σήμερα να ξεπεραστεί. (Αντωνιάδου, Κοινωνική Εργασία, τ.31, 1993).

Όσες συμβουλές κι αν έχουμε στη διάθεσή μας, όσες γνώσεις και μόρφωση, τίποτε δεν προλαβαίνει την περίπτωση συζυγικών καταστάσεων τόσο τεταμένων και γεμάτων ανταγωνισμό, που να φαίνεται αδύνατο να διατηρηθεί ικανοποιητικά ένας γάμος, είτε πιστεύουμε στο διαζύγιο είτε όχι. Υπάρχουν αναπόφευκτα γάμοι που απειλούν όχι μόνο την αρμονία αλλά και την πνευματική και καμιά φορά και τη σωματική κατάσταση ενηλίκων και παιδιών.

Ο χωρισμός τότε φαίνεται να είναι η μόνη λύση για την επιβίωση. Από την άλλη πλευρά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι συχνά διαλέγεται το διαζύγιο εκεί που θα μπορούσε να γίνει μια προσαρμογή, είτε με ειλικρινή πρόθεση είτε ζητώντας κατάλληλη βοήθεια. Δεν υπάρχει κανόνας για το πότε και υπό ποιές συνθήκες δικαιολογείται το διαζύγιο. Φαίνεται εντούτοις ότι συνήθως η πιο θαρραλέα λύση είναι και η καλύτερη.

Μερικοί διαλέγουν το διαζύγιο, γιατί είναι δειλοί και επιθυμούν ν'αποφύγουν το καθήκον της συμμετοχής και της

παροχής. Άλλοι, αποφεύγουν το διαζύγιο και εξακολουθούν έναν δυστυχημένο και καταστρεπτικό γάμο, γιατί φοβούνται ν'αντιμετωπίσουν τη ζωή μόνοι και ν'αναλάβουν την ευθύνη του εαυτού τους και των παιδιών τους.

Οτιδήποτε γίνεται με βάση το φόβο είναι επικίνδυνο και μεγαλώνει τον πόνο και τη δυστυχία.

Εξαρτάται απ'την κάθε περίπτωση ποια λύση απαιτεί θάρρος και αυτοπεποίθηση. Τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερομένων πρέπει να ληφθούν υπόψη και πρώτα απ'όλα των παιδιών, όπου υπάρχουν. Ένα σπίτι γεμάτο προστριβές και ταπεινώσεις, εκμετάλλευση και βία είναι χειρότερο από μια σχετικά ειρηνική σπιτική ατμόσφαιρα με τον ένα γονιό. Αναμφισβήτητα και οι δύο έχουν πολλά να προσφέρουν στην ανατροφή των παιδιών, αλλά η αρμονία και ένα πνεύμα αγάπης και καλοσύνης είναι σημαντικότερα απ'οτιδήποτε άλλο.

Πάντα συμβουλεύουμε ν'αναζητά κανείς τη γνώμη ειδικού πριν κάνει το αποφασιστικό βήμα, γιατί είναι πάντα δύσκολο ν'αξιολογηθεί δίκαια μια κατάσταση, όπου παρεμβάλλονται προσωπικά ενδιαφέροντα και συγκινήσεις (Ντραϊκορς, 1974, σελ. 175-176).

Ο πρώτος στόχος της Οικογενειακής Συμβουλευτικής είναι η ενημέρωση, η πρόληψη και μετά η συμβουλευτική πρώτα στους συζύγους και μετά στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Οι σύζυγοι μέσα από την πρόληψη και τις ψυχολογικές διαδικασίες μαθαίνουν να ζουν με τον άλλο και όχι σε

βάρος του άλλου σελ.121. Γνωρίζουν και συμφιλιώνονται με τον εαυτό τους, βοηθιούνται να γνωρίσουν τη δική τους προσωπικότητα, ενώ συγχρόνως αποδέχονται την προσωπικότητα του άλλου. Οι δύο σύντροφοι μαθαίνουν να ζουν μαζί, ελεύθερα και ανεξάρτητα, χωρίς να καταπιέζει ο ένας τον άλλον, αλλά αντίθετα ν'αφήνουν πλατιά περιθώρια ο ένας στον άλλο για την προσωπική τους εξέλιξη.

Σε περίπτωση διαζυγίου, οι διαζευγμένοι βοηθιούνται ν'αντιμετωπίσουν σωστά και να ξεπεράσουν τ'αρνητικά συναισθήματα που συνήθως συνοδεύουν έναν χωρισμό και τις δυσκολίες και τα προβλήματα που ακολουθούν. (Χουρδάκη, 1989, σελ.109-110).

Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε, ότι και το ίδιο το διαζύγιο είναι ένα συζυγικό πρόβλημα και γι'αυτό πρέπει να λυθεί με την συνεργασία των συζύγων. Σε κάθε γάμο, είναι η τελευταία προσπάθεια συνεργασίας, αλλά για πολλούς είναι και η πρώτη. Αν άντρας και γυναίκα δεν φτάσουν να καταλάβουν ότι το διαζύγιο είναι ένα κοινό καθήκον που πρέπει να λυθεί με τη συνεργασία και των δυο, τότε η διαδικασία του διαζυγίου μπορεί εύκολα να γίνει πηγή συνεχών προστριβών, σκληρότητας και δυστυχίας.

Στην εποχή μας ευτυχώς αυτή η άποψη άρχισε να γίνεται συνείδηση και πολλοί ενδιαφερόμενοι που δεν κατάφεραν να κάνουν έναν επιτυχή γάμο επιθυμούν ένα επιτυχές διαζύγιο.

Επιτυχές διαζύγιο υπάρχει και όταν οι δύο σύζυγοι πολιτισμένα καταλήξουν σ'αυτή την απόφαση, που τελικά μπορεί να είναι η καλύτερη. Όταν βοηθούμε τον άνθρωπο ν'απαλλαγεί απ'τις μικροπρέπειες του ανθρώπινου ψυχισμού, να δει και αυτή την ταλαιπωρία του με μια ανώτερη στάση,

τέτοια που δεν θα τον υποβιβάσει αυτόν τον ίδιο, αυτό θα του δώσει τη διάθεση να θελήσει να μην υποβιβάσει ή να βασανίσει τον άλλο.

Πολλές φορές η ταλαιπωρία του διαζυγίου ωριμάζει τους ανθρώπους. Υπάρχουν άνθρωποι που ξεκίνησαν ανώριμοι να φιλονικούν για το καθετί, και όταν έφτασαν στο διαζύγιο τότε έκαναν αυτοκριτική και είδαν πραγματικά πόση ανωριμότητα είχαν και πόσο δεν ήταν σωστή η τακτική που ακολουθούσαν. Αυτοί οι άνθρωποι δεν γίνονται δυστυχείς, γιατί είναι πια σε θέση να ελέγξουν την ψυχολογία τους, να ξέρουν τι ζητούν, να ξέρουν τι τους έφταιξε στο παρελθόν και έτσι να ξεκαθαρίζουν καλύτερα το μέλλον τους με περισσότερη τώρα πια ωριμότητα και ευθύνη. (Χουρδάκη, 1993).

Βέβαια, το κυριότερο μέλημα των συζύγων που χωρίζουν είναι η επιμέλεια, η προστασία των παιδιών, αν υπάρχουν. Αν έπαψαν να είναι σύζυγοι δεν θα πάψουν ποτέ να είναι γονείς.

Έχοντας υπόψη μας, απ'τη μια πλευρά ότι τα παιδιά τη περίοδο αυτή έχουν έντονη την ανάγκη να νιώθουν τη σιγουριά ότι δεν αφήνονται, ότι δεν εγκαταλείπονται και από την άλλη πλευρά την κατάσταση που μπορεί να βρίσκονται οι ίδιοι οι γονείς, πόσο δηλ. απορροφημένοι μπορεί να είναι με τα δικά τους ώστε να μην φροντίζουν, να μην προσέχουν τα παιδιά τους, να μειώνονται δηλ. οι γονεϊκές τους ικανότητες, μπορούμε να πούμε ότι αρχικά ένα βασικό κομμάτι της δουλειάς του ειδικού την περίοδο

αυτή είναι η στήριξη των γονιών στο γονεϊκό τους ρόλο.

Σε επίπεδο παρέμβασης θ'αναφέρουμε μερικούς γενικούς χειρισμούς που φαίνεται να βοηθούν τα παιδιά στη φάση αυτή; όπως:

- Να ενημερώνονται με σαφείς και ξεκάθαρες εξηγήσεις για ό,τι συμβαίνει ή πρόκειται να συμβεί. Είναι οδυνηρό να ενημερώνεται το παιδί για την απομάκρυνση του γονιού μετά ένα μήνα. Η ηλικία, το φύλο, το στάδιο ανάπτυξης του παιδιού, είναι απ'τους βασικούς παράγοντες που πρέπει να πάρουμε υπόψη μας.
- Να μην εμπλέκονται τα παιδιά σε διαμάχες, συγκρούσεις, συμμαχίες των γονιών.
- Το παιδί την περίοδο αυτή χρειάζεται να έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τις δικές του ανησυχίες, τους δικούς του φόβους.

Ο χωρισμός, είναι ένα γεγονός της ζωής. Σημασία έχει πως ο καθένας αντιμετωπίζει το γεγονός αυτό. Γι'άλλους μπορεί να είναι πηγή δυστυχίας και το τέλος κάθε προσπάθειας, ενώ γι'άλλους να σημαίνει την αρχή μιας καινούργιας ζωής. (Αντωνιάδου, Κοινωνική Εργασία, τ. 31, 1993).

Για πολλούς ανθρώπους που χωρίζουν η σκέψη ενός νέου δεσμού προκαλεί συχνά φόβο, και καταδικάζουν τον εαυτό τους σε μια μόνιμη συναισθηματική, γιατί όχι και σεξουαλική στέρηση. Πίσω από αυτήν την αυτοεπιβαλλόμενη στέρηση υπάρχει συνήθως η έλλειψη τόλμης για ένα νέο ξεκίνημα, ο κίνδυνος μιας μελλοντικής αποτυχίας ή μια

υποσυνείδητη μορφή αυτοτιμωρίας για παλιές ενοχές.

Ο άνθρωπος που χωρίζει χρειάζεται χρόνο. Μια νέα σχέση για να είναι γόνιμη, προϋποθέτει να έχει μεσολαβήσει ένα αρκετό χρονικό διάστημα από την προηγούμενη. Μια χρονική περίοδος αναζήτησης, απολογισμού και θετικής επαφής με τον εαυτό του, είναι απαραίτητη, πριν σκεφτεί κανείς να ξαναοργανώσει τη ζωή του. Είναι η ασφαλιστική δικλείδα, για να μην επαναλάβει αρνητικές συμπεριφορές και ασυμβίβαστους ρόλους.

Η αλλαγή προσώπου δεν έχει νόημα όταν δεν αλλάζει ο τρόπος συμβίωσης και επαφής με τον άλλο. Μ'αυτό το κριτήριο, η νέα σχέση δεν θα πρέπει να είναι η φυγή απ'το αδιέξοδο της προηγούμενης γιατί αυτό κινδυνεύει να οδηγήσει το άτομο σε μια αλυσίδα χωρισμών-σχέσεων με κίνητρο, κάθε φορά, τη φυγή απ'τα εμπόδια.

Σύμφωνα με την Χουρδάκη (1989), μια νέα επιτυχημένη σχέση σημαίνει ότι και δύο σύντροφοι ξέρουν τι θέλουν απ'τον εαυτό τους, τι θέλουν ο ένας απ'τον άλλο και τι θέλουν απ'την ίδια τους τη σχέση. Θα πρέπει λοιπόν να έχουν το κουράγιο να ξεχάσουν το παρελθόν και να δούν δημιουργικά το μέλλον.

Ποιά είναι τα στοιχεία που μπορεί να κάνουν μια νέα σχέση ή ένα δεύτερο γάμο επιτυχημένο; Είναι τα εξής:

α) Η εμπειρία μιας αποτυχίας και η πείρα της προηγούμενης συμβίωσης.

β) Το πέρασμα του χρόνου, αν δεχτούμε ότι συμβάλλει στην ωρίμανση του ανθρώπου, επιτρέπει μια πιο σωστή

επιλογή.

γ) Η σεξουαλική ικανοποίηση παρουσιάζει υψηλό ποσοστό επιτυχίας, γιατί υπάρχει εμπειρία και αυτογνωσία,

δ) Οι νέοι σύντροφοι έχουν αναπροσαρμόσει τις προσδοκίες και απαιτήσεις τους και μπορούν ν'αποφύγουν ευκολότερα τις καθημερινές απογοητεύσεις και τους εξωπραγματικούς στόχους.

ε) Η νέα σχέση προσφέρει μια ευκαιρία για ανανέωση και διευκολύνει το άτομο στο δρόμο της κοινωνικής επανένταξης.

Παρόλο το φόβο για το άγνωστο, τις ενοχές, το φορτισμένο παρελθόν, την κλονισμένη αυτοπεποίθηση, τις εσωτερικές αναστολές, και τις πρακτικές δυσκολίες οι άνθρωποι συνεχίζουν τον αγώνα για μια καλύτερη ζωή. Ψάχνουν, για μια καινούργια σχέση, που θα τους προσφέρει αγάπη, ασφάλεια και στοργή. Ζητάνε να βρεθούν ξανά μέσα σε μια ζεστή, μόνιμη και αποκλειστική συντροφιά, ξεπερνώντας το φάσμα της μοναξιάς, της απομόνωσης.

10. Οικογενειακός Προγραμματισμός

Υπάρχει πολύ άγνοια και πολύ ψεύτικη φιλολογία γύρω από το θέμα της αναπαραγωγής του ανθρώπου. Γι'αυτό και υπάρχει σοβαρή παρεξήγηση, ηθελημένη και μη, γύρω από το θέμα του Οικογενειακού Προγραμματισμού.

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός υποστηρίζει, ότι πρέπει οι άνθρωποι να καθοδηγούνται όχι μόνο από

παρορμήσεις, αλλά από λογική και αξιοπρέπεια, και πρέπει για την προστασία της δικής τους σωματικής υγείας και των παιδιών τους να μπορούν να επιλέγουν πότε μπορούν και πότε θέλουν ν'αποκτούν παιδιά.

Με βάση την αρχή ότι το παιδί πρέπει να είναι επιθυμητό, όταν έρχεται στη ζωή, ο οικογενειακός προγραμματισμός πιστεύει ότι το μέγεθος της οικογένειας δεν θα πρέπει να είναι θέμα τύχης, αλλά θέμα εκλογής του ζευγαριού.

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός απευθύνεται σε όλα τα ζευγάρια, που έχουν ολοκληρωμένες σχέσεις και γίνεται από ειδικευμένο προσωπικό στα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού. Βοηθάει το νέο ζευγάρι ν'αποφασίσει ελεύθερα και υπεύθυνα πόσα παιδιά θέλει και πότε τα θέλει. Πολλοί άλλωστε μπορεί να είναι οι λόγοι που επιβάλλουν σ'ένα ζευγάρι να προγραμματίσει πόσα παιδιά θ'αποκτήσει και σε πόση χρονική απόσταση μεταξύ τους, π.χ. λόγοι υγείας, κοινωνικοί, οικονομικοί, επαγγελματικής αποκατάστασης.

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός δεν ταυτίζεται με τον περιορισμό των γεννήσεων. Ενδιαφέρεται ν'αποκτήσουν τα νέα ζευγάρια παιδιά υγιή και επιθυμητά. Με υπεύθυνη και αντικειμενική πληροφόρηση σε θέματα αναπαραγωγής και υγείας βοηθάει τους νέους να δημιουργήσουν γερές και σταθερές οικογένειες. Επιπλέον, στόχος του είναι:

- η βοήθεια σε όσους δεν μπορούν ν'αποκτήσουν παιδιά.
- η σωστή και υπεύθυνη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στους

νέους.

- η πληροφόρηση σχετικά με την προστασία της γονιμότητας του άντρα και της γυναίκας. (Φυλλάδιο της Εταιρίας Οικογ. Προγραμματισμού. 1994).

Το ανεπιθύμητο για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους παιδί, το παιδί με γενετική αναπηρία ή ασθένεια, το παιδί οικογένειας πολυτέκνων και ιδίως αστικής χωρίς αντίστοιχη οικονομική δύναμη, τα παιδιά που προέρχονται από έναν πρόωρο γάμο, που έγινε κάτω απ' την πίεση μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, από την ώρα της σύλληψής τους, έχουν πολύ περιορισμένες πιθανότητες να είναι ευτυχισμένα.

Ακόμη, ποιές γυναίκες έχουν αυξημένες πιθανότητες να δημιουργήσουν δυστυχισμένα παιδιά; Η πολύ νέα κοπέλα 12-18 χρ., λόγω ανωριμότητας σωματικής και ψυχικής ή ακόμα οι γυναίκες πάνω από 40. Η γυναίκα ή ο άντρας με ψυχική ασθένεια, η γυναίκα που έχει γίνει ήδη μητέρα και αντενδείκνυται η άμεση νέα τεκνοποίηση, το ζευγάρι τέλος που για δικούς του προσωπικούς λόγους δεν θέλει σε μια ορισμένη εποχή παιδί. Όλες αυτές οι περιπτώσεις έχουν μεγάλες πιθανότητες να δημιουργήσουν δυστυχισμένα παιδιά.

Ακόμα, θα πρέπει να ξέρει κανείς:

α) ότι πολλοί θα μπορούσαν να είχαν προλάβει τη στειρότητα, τα αφροδίσια νοσήματα ή τη γέννηση παιδιού με μεσογειαική αναιμία, σύνδρομο DAWN ή σπαστικό παιδί, αν ήταν ενημερωμένοι για τις δικές τους παθήσεις.

β) ότι μια φυσιολογική γυναίκα κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγικής ηλικίας, από 12-18 χρ. μέχρι 40-45 χρ.,

θεωρητικά τουλάχιστον, θα μπορούσε ν'αποκτήσει 12 παιδιά.

γ) ότι οι κίνδυνοι για τη γυναίκα και το παιδί είναι κάτω από τις ίδιες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες, πολύ μεγαλύτεροι, όταν η μητέρα είναι κάτω από 18 και πάνω από 40.

δ) ότι αυξάνονται οι κίνδυνοι για μητέρα και παιδί, αν είναι πολλές οι εγκυμοσύνες και μικρά τα μεσοδιαστήματα.

ε) ότι πολλά ανεπιθύμητα παιδιά, για λόγους κοινωνικούς ή οικονομικούς, βρίσκουν πρόωρο θάνατο από κακομεταχείριση ή ζουν δυστυχημένα σε χέρια γονιών που δεν είναι σε θέση, όχι πάντα από δικό τους λάθος, να τα μεγαλώσουν και να τ'αναθρέψουν με στοργή.

στ) ότι οι εκτρώσεις στη χώρα μας είναι ο πιο συνηθισμένος τρόπος, που χρησιμοποιείται, για τον έλεγχο των γεννήσεων.

ζ) ότι μία στις τρεις παντρεμένες γυναίκες παραδέχονται τουλάχιστον μία έκτρωση.

Το πώς παίρνει κανείς την απόφαση να κάνει έκτρωση είναι για κάθε περίπτωση μια διαφορετική εργασία. Τις περισσότερες φορές είναι αυτονόητο πως ούτε τα μέσα, ούτε η στιγμή είναι κατάλληλα για παιδί. Σήμερα δεν υπάρχει ηθική και κοινωνική υποστήριξη για την κοπέλα, που θέλει να κρατήσει το παιδί. Αλλά δεν υπάρχει και ενημέρωση και οικονομική βοήθεια, ώστε η γυναίκα να μπορέσει να προφυλαχθεί από την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και να μην αναγκαστεί να καταφύγει στην έκτρωση, που πιθανότατα να

της δημιουργήσει άγχος, φόβο και ενοχή.

Ας δούμε μερικές από τις πιθανές συνέπειες της έκτρωσης για τη γυναίκα:

1) Απειλείται η φυσιολογική ακεραιότητα και η υγεία της γυναίκας.

2) Πρέπει ν'αποφασίσει να χάσει κάτι, που ίσως έχει ήδη αγαπήσει και αυτό φέρνει θλίψη.

3) Μπορεί η έκτρωση να σημαίνει και το τέλος μιας ερωτικής σχέσης και αυτό τη γεμίζει θυμό και απογοήτευση.

4) Μπορεί να αισθάνεται ένοχη, γιατί καταστρέφει μια ζωή.

5) Μπορεί να νοιώθει ντροπή, γιατί δεν ανταποκρίνεται στο σύστημα αξιών της οικογένειάς της και της κοινωνίας.

6) Μπορεί να χάσει την αυτοεκτίμησή της και να πιστέψει ότι δεν αξίζει σαν άνθρωπος.

Όταν αναλογιστεί κανείς όλα αυτά και τα προβλήματα μιας ολόκληρης ζωής, που έχει ν'αντιμετωπίσει η ανύπαντρη μητέρα, θα συμφωνήσει ότι η πληροφόρηση και η αντισύλληψη είναι τα καλύτερα προληπτικά μέτρα για ελεύθερες και υπεύθυνες σχέσεις.

Ο έλεγχος του αριθμού και του χρόνου γεννήσεων διασφαλίζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ισότητα ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες. Είναι μια σοβαρή κοινωνική ευθύνη. (Χουρδάκη, 1989, σελ. 85-86).

Υπηρεσίες Οικογενειακού Προγραμματισμού

- Εταιρεία Οικογενειακού Προγραμματισμού
Σόλωνος 121 τηλ. 3606390.
- Νοσοκομείο Παίδων "Αγία Σοφία"
Γουδί, τηλ. 7771611-14.
- Νοσοκομείο-Μαιευτήριο "Αλεξάνδρα"
Βασ.Σοφίας και Λούρου, Ιλίσια τηλ. 7799424.
- Νοσοκομείο "Αρεταίειο"
Βασ.Σοφίας 76.
- Νοσοκομείο-Μαιευτήριο "Μαρίνα Ηλιάδη".
Ελ.Βενιζέλου 2, Αμπελόκηποι τηλ. 6432221. (εσωτ. 149)
- Νοσοκομείο Γενικό Αθηνών "Βασ.Πάυλος" (Λαϊκό)
Αγίου Θωμά 17 τηλ. 7771101 και 7707808.
- Κέντρο Οικογενειακού Προγραμματισμού ΠΙΚΠΑ
Κων/πόλεως 7, Μπραχάμι, Αγ.Δημήτριος.
- "Τζάνειο", Γενικό Νοσοκομείο Πειραιώς
τηλ.4519411

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

- Νοσοκομείο "Αγία Σοφία"
Πρώτη γυναικολογική κλινική τηλ 837921

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

- Νοσοκομείο Ιωαννίνων "Χατζηκώστα"
τηλ.26292

11. Μονογονεϊκές οικογένειες και ανάγκη συμβουλευτικής

Στη χώρα μας, το κύριο σώμα των μονογονεϊκών οικογενειών το αποτελούν οικογένειες με αρχηγό μητέρα, ενώ η αλλαγή της παλιάς εκτεταμένης πατριαρχικής ελληνικής οικογένειας σε πυρηνική, φαίνεται πως κατακτά έδαφος στα μεγάλα αστικά κέντρα, αν και δεν έχει ερευνηθεί ακόμα σε βάθος και πλάτος η πυρηνικότητά της. Έτσι, στη χώρα μας έχει έλθει στην επιφάνεια μια καινούργια αυτόνομη ομάδα οικογενειών:

Οι μονογονεϊκές οικογένειες με αρχηγό κυρίως γυναίκα, που όσο τα ποσοστά των διαζυγίων αυξάνουν, όσο ο θάνατος θερίζει βίαια και πρόωρα, όσο τα ήθη αλλάζουν και η ελληνίδα διεκδικεί περισσότερες ελευθερίες, θα αποτελούν ένα όχι και τόσο ευκαταφρόνητο ποσοστό στο σύνολο των οικογενειών, που όχι μόνο δεν αναμένεται να μειωθεί, αλλά αντίθετα αναμένεται ν' αυξηθεί, όπως αναμένεται ν' αυξηθεί, σύμφωνα με τις διεθνείς προβλέψεις, ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών σε όλον τον κόσμο.

Κάτω από τις νέες αυτές θεωρήσεις η μονογονεϊκή οικογένεια στην Ελλάδα αποβαίνει, σιγά μεν αλλά σταθερά, μια αυτόνομη οικογενειακή μονάδα και αντιμετωπίζεται πλέον κάτω από ένα νέο πρίσμα, ενώ συστηματικά και μεθοδικά μπαίνουν οι βάσεις για τις αναγκαίες οικονομικές και κοινωνικές υποδομές, που θα εξασφαλίσουν ένα καλύτερο τρόπο ζωής και στον τύπο αυτό της οικογένειας, στη χώρα μας.

Εάν προσθέσουμε το σύνολο των μονογονεϊκών οικογειών με αρχηγό διαζευγμένο γονέα, με αρχηγό άγαμη μητέρα και με αρχηγό χήρα ή χήρο γονέα, θα λέγαμε εκ πρώτης όψεως ότι στη χώρα μας ένας αριθμός κυμαινόμενος από 33.000-35.000 οικογένειες ανήκουν σήμερα στην τυπική μορφή των οικογενειών μ'ένα γονέα λόγω θανάτου, διαζυγίου, ή αγαμίας των γονέων και απ'αυτές το συντριπτικό ποσοστό του 82% περίπου είναι οικογένειες με αρχηγό γυναίκα.

Το ποσοστό αυτό αυξάνει, αν προσθέσουμε και μια άλλη κατηγορία οικογενειών, τις λεγόμενες "χωλές" ή "οιωνεί μονογονεϊκές οικογένειες", όπως είναι η οικογένεια του μετανάστη, του ναυτικού κ.λ.π. δηλ. οι οικογένειες που ο ένας απ'τους γονείς για διάφορους λόγους (μετανάστευση, μακρά φυλάκιση, επάγγελμα ναυτικού κ.λ.π.), απουσιάζει για μεγάλο χρονικό διάστημα ή και δια βίου από την οικογένειά του (Κανελλοπούλου, 1986, σελ. 130-136).

Με βάση τα παραπάνω και τα ειδικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μονογεϊκές οικογένειες, προτείνονται ορισμένα ενδεικτικά μέτρα που θα μπορούσαν να μελετηθούν στη χώρα μας με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης κοινωνικής πολιτικής για μονογονεϊκές οικογένειες.

1. Έρευνα.

Κατ'αρχήν θα πρέπει να πραγματοποιηθεί στη χώρα μας μία ολοκληρωμένη και εκτεταμένη έρευνα από ειδικούς φορείς (π.χ. το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών), για

τον εντοπισμό των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα -των συνθηκών διαβίωσής τους, των αναγκών που απορρέουν από αυτές κ.λ.π.- χωρίς να περιοριστεί στα άτομα που επιδοτούνται από κάποιο φορέα γι'αυτή τους την ιδιότητα π.χ τις Υπηρεσίες Πρόνοιας των Νομαρχιών.

2) Σύλλογοι Μονογονεϊκών Οικογενειών.

α) Δημιουργία Συλλόγων Μονογονεϊκών Οικογενειών στις πόλεις που θα βρεθεί υψηλός αριθμός γονέων, για την άσκηση πίεσης προς την πολιτεία και την διεκδίκηση δικαιωμάτων για μια ποιότητα ζωής, καθώς και για την οικονομική και νομική αυτονομία τους.

β) Η απασχόληση Κοινωνικού Λειτουργού στους Συλλόγους (π.χ. με απόσπαση από άλλους μεγάλους φορείς πρόνοιας) που θα εντοπίζει τα προβλήματά τους και θα συνεργάζεται με τις υπηρεσίες της κοινότητας για την πραγμάτωση των αναγκαίων αλλαγών.

3. Επαγγελματική κατάρτιση-εργασία

α) Να δίνεται προτεραιότητα στους αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών για επαγγελματική κατάρτιση σε σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ ή σε άλλες σχολές, καθώς και σε σεμινάρια επαγγελματικής επιμόρφωσης, πριν αρχίσουν να εργάζονται, για τη διευκόλυνσή τους στην εύρεση εργασίας.

β) Να διαθέτει το Κράτος ορισμένες θέσεις στο Δημόσιο για τους μόνους γονείς. Επίσης προσφορά βοήθειας για τη δημιουργία συνεταιρισμών που θ'αναλάβουν μέλη των Συλλόγων.

4. Στέγαση.

α) Δημιουργία προσωρινών ξενώνων που να δέχονται πολύ δύσκολες ή και "κακοποιημένες" περιπτώσεις μονογονεϊκών οικογενειών, όπου τα μέλη τους θα παραμείνουν μέχρι να βρεθούν λύσεις στα επείγοντα προβλήματά τους.

β) Προτεραιότητα στη λήψη δανείων για αγορά κατοικίας. Διευκολύνσεις όπως σε άλλες κατηγορίες οικογενειών π.χ. πολύτεκνες.

γ) Στα κρατικά οικιστικά προγράμματα μερίδα των κατοικιών αυτών να δίνεται σε αυτές τις οικογένειες με χαμηλό ενοίκιο και για περιορισμένο χρονικό διάστημα.

5. Οικονομικές ενισχύσεις.

α) Σημαντική αύξηση του επιδόματος "παιδικής προστασίας για ν' ανταποκρίνεται στις τιμαριθμικές μεταβολές καθώς και επιμήκυνση του ανωτάτου ορίου ηλικίας των παιδιών που δικαιούνται επιδότησης.

β) Καθιέρωση ειδικού οικογενειακού επιδόματος της οικογένειας με ανεπαρκείς πόρους, που μαζί με τα άλλα επιδόματα, να φθάνει το ύψος του κατώτερου μισθού του ανιδεϊκτευτου εργάτη.

6. Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

α) Δωρεάν προσωρινή ιατροφαρμακευτική περίθαλψης στους αρχηγούς των μονογονεϊκών οικογενειών και στα παιδιά τους μετά τον θάνατο του ενός γονέα ή το διαζύγιο

ή στους άγαμους γονείς. (Σε όσους δεν έχουν δηλαδή).

β) Δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για τους μονους γονείς που δεν ασκούν επάγγελμα και τα εισοδήματά τους είναι πενιχρά.

7. Έλεγχος και βοήθεια για την εξασφάλιση διατροφής

Μετά το διαζύγιο και την ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού στον γονέα που είναι κατάλληλος για να την αναλάβει.

8. Προτεραιότητα εισαγωγής των παιδιών των μόνων γονέων σε ιδρύματα ημερήσιας περίθαλψης και αύξηση των ωρών λειτουργίας τους που θα εξυπηρετεί τους γονείς και κατά τη διάρκεια απογευματινής εργασίας. Χρησιμοποίηση και ανδρικού προσωπικού σε αυτά για την παρουσία ανδρικού προτύπου στα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς πατέρα.

9. Εκτύπωση ενημερωτικών φυλαδίων

Για παράδειγμα από τον ΟΑΕΔ και τα κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας που θα χρησιμεύουν σαν οδηγοί των μόνων γονέων, με απαντήσεις στα ερωτήματα που ανακύπτουν όταν βρεθούν στην κατάσταση αυτή. (Υπηρεσίες που μπορούν να απευθυνθούν, τα δικαιώματά τους, τις υποχρεώσεις ανάλογα με την περίπτωση).

10. *Εκτεταμένη χρήση οικογενειακού προγραμματισμού* και προετοιμασία του ζευγαριού πριν το γάμο θα είχαν θετικά αποτελέσματα στη μείωση των μονογονεϊκών οικογενειών που δημιουργούνται από διαζύγια και εκτός γάμου παιδιά.

11. Πρόσληψη στις κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες του απαραίτητου αριθμού κοινωνικών λειτουργών για να μπορούν να ανταποκριθούν ουσιαστικά στις ανάγκες αυτού του πληθυσμού εξυπηρετούμενων και όχι μόνο στις οικονομικές.

Με μια σειρά από τέτοια μέτρα θα μπορούσε να σταθεί η Πολιτεία κοντά σε αυτές τις οικογένειες και να τους δώσει ευκαιρίες για εξέλιξη και να τους δώσει ευκαιρίες για εξέλιξη και αξιοπρεπή διαβίωση. (Μπάρμπαλη, ΕΚΛΟΓΗ, τ. 98, 1993).

ΣΤ. Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝ.ΕΡΓΑΣΙΑ.

Η Συμβουλευτική Οικογ. στην Κοιν.Εργασία παίζει σημαντικότατο ρόλο στην πρόληψη διαταραγμένων σχέσεων, στην εξομάλυνση δυσκολιών στον οικογ. χώρο και στην διατήρηση αμοιβαιότητας και διαλόγου.

Η συχνότερη έκφραση της συνέντευξης στην Κοιν.Εργασία είναι η Συμβουλευτική, που θα μπορούσε να περιγραφεί σαν μια εκπαιδευτική διεργασία.

Σκοπός της είναι να βοηθήσει τα άτομα με λογικές πληροφορίες και επιχειρήματα να τακτοποιήσουν τα διάφορα κομμάτια της προβληματικής τους κατάστασης, να διασαφηνίσει το πρόβλημα, να συζητήσει την σκοπιμότητα διαφόρων τρόπων ενέργειας και τα απελευθερώσει από την ανησυχία ή και την άγνοια ώστε να είναι σε θέση μέσα στα πλαίσια της πραγματικότητας να αναλάβουν τις ευθύνες των επιλογών τους.

Η Συμβουλευτική Οικογ. χρησιμοποιείται είτε με μεμονωμένα άτομα είτε με ομάδα ή μέσα στα πλαίσια της κοινότητας και των επιτροπών. Ο Κοινωνικός Λειτουργός απαιτείται να έχει γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία προκειμένου ν'ασχοληθεί μ' αυτό τον τομέα.

Παρότι η Συμβουλευτική είναι μια εκπαιδευτική κατά κάποιο τρόπο διαδικασία, δεν αποτελεί μια καθαρά πνευματική διεργασία εφόσον κάθε μάθηση έχει απαραίτητα και συναισθηματικές προεκτάσεις. Μπορούμε να πούμε πως η Συμβουλευτική διαφέρει από την θεραπευτική κυρίως ως προς

το σκοπό που επιδιώκει, το είδος της επίγνωσης που επιζητείται και την ένταση της συναισθηματικής φόρτισης. Το επίκεντρο της Συμβουλευτικής στην Κοιν.Εργασία είναι η άμεση κοινωνική κατάσταση που πρέπει να επιλυθεί και σκοπός της να επιστρατεύσει την συνεργασία του συνειδητού "εγώ" στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και στην κοινωνική προσαρμογή.

Όπως υπογραμίζει ο Dr.E.Bibring "η διασαφήνιση που οδηγεί στην κατανόηση ορισμένων διαθέσεων και συναισθημάτων και στην ανάδειξη την πραγματικότητας απέναντι στην υποκειμενική της θεώρηση, επιτρέπει στο άτομο να "δει" τον εαυτό μου και το περιβάλλον σε μια πιο αντικειμενική προοπτική που δίνει την ευκαιρία για καλύτερο έλεγχο".

(Περιοδικό Εκλογή, Τεύχος 77, 4/5/-1988, "Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία" σελ. 68-69).

Η Συμβουλευτική μπορεί να περιλάβει λοιπόν παροχή πληροφοριών, επεξήγηση μιας κατάστασης, ανάλυση και ενημέρωση των σταδίων που οδηγούν στην επίλυση. Εξετάζεται-πέρα από την λεπτομερή συζήτηση ενός αιτήματος, η σχέση του με την πραγματικότητα, η κατάσταση σε αντίθεση με την ευχή, η φαντασία και η συναισθηματική φόρτιση.

Σε περίπτωση που η κατάσταση περιλαμβάνει και άλλα άτομα (γονείς, παιδιά, σύζυγο, ή άλλα συγγενικά πρόσωπα) μπορεί να εξελιχθεί σε θεραπευτική. Σαν παράδειγμα, πριν από πολλά χρόνια στα ιατροπαιδαγωγικά κέντρα το παιδί

αντιμετωπιζόταν συνήθως:

α) θεραπευτικά μόνο από τον ψυχίατρο και

β) οι γονείς με Συμβουλευτική μόνο από τον Κοινωνικό Λειτουργό.

Σήμερα το σύστημα οικογένεια-παιδί απαιτεί κατανόηση των διαπροσωπικών σχέσεων και αντιμετώπιση που βασίζεται σε διαγνωστική αντίληψη. Η ανάληψη της θεραπευτικής από την διεπιστημονική ομάδα περιλαμβάνει ερωτήματα σχετικά με το σκοπό, την θεραπευτικότητα, το χρονοδιάγραμμα, και καθορίζεται από το δυναμικό που διαθέτει το άτομο, τη δομή και την λειτουργία της Κοινωνικής Υπηρεσίας, τα μέσα που διαθέτει ο Κοινωνικός Λειτουργός και τις ανάγκες και τις πηγές της κοινότητας.

Στις περισσότερες μορφές της η Συμβουλευτική αποσκοπεί στην διανοητική κατανόηση χωρίς βέβαια να παραβλέπεται η σχέση της με τα συναισθήματα. Σε περίπλοκες διαπροσωπικές σχέσεις δεν αρκεί. Αναβιώνουν συναισθήματα που τονίζονται μέσα από την ίδια την σχέση του ατόμου με τον Κοινωνικό Λειτουργό. Όταν ο σκοπός είναι η τροποποίηση συμπεριφορών η Συμβουλευτική οδηγεί στην θεραπευτική συνέντευξη ή και στην ψυχοθεραπεία.

Η διεπιστημονική ομάδα λοιπόν για την ολιστική αντιμετώπιση του ατόμου είναι επιτακτική.

Η Συμβουλευτική όπως ήδη αναφέρθηκε μπορεί να ασκηθεί και με μία ομάδα ή κοινότητα. Αποτελεί τότε μέθοδο της κοινοτικής οργάνωσης και προϋποθέτει μία συμβουλευτική σχέση χωρίς αυταρχικότητα. Εδώ παρέχει οδηγίες, πληροφορίες, εμπειρία.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝ.ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΗΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Συμπτώματα όπως αντικοινωνικότητα, έλλειψη επικοινωνίας, αρρώστια, είναι ανάμεσα στα πολλά που αποτελούν αντικείμενο της Κ.Ε. με Οικογ. Για να επηρεάσει ο Κοινωνικός Λειτουργός αυτά τα συμπτώματα. Πρέπει να μπορεί να κατανοήσει ολόκληρο το σύστημα-οικογένεια. Στόχος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι η μείωση του συμπτώματος και η διάρθρωση της δυσλειτουργίας.

Μέσα από: την παρατήρηση των τρόπων επικοινωνίας και την διεύρυνση περιοχών που αποδεικνύουν πως δημιουργήθηκαν τα συμπτώματα (όπως έκφραση της ατομικότητας, αντιμετώπιση από τ'άλλα μέλη, κ.λ.π.) ο Κοινωνικός Λειτουργός με την Συμβουλευτική Οικογένεια θα καταβάλλει προσπάθειες ώστε να επιτευχθούν αλλαγές στο σύστημα-οικογένεια όπως:

- Ελευθερία για αυτοέκφραση του μέλους.
- Αντιμετώπιση του κάθε μέλους ως μοναδικού και ισάξιου ώστε οι αποφάσεις να παίρνονται όχι βάση της δύναμής τους μέσα στην οικογένεια, αλλά βάση κατανόησης, αμοιβαίας υπευθυνότητας και συναλλαγής.
- Διάλογος (που βέβαια δεν σημαίνει ομοφωνία), αλλά ελευθερία στην έκφραση μέσα στην οικογένεια.
- Σεβασμός στην μοναδικότητα του κάθε μέλους, αλλά με την προϋπόθεση να χρησιμοποιείται αυτή για

την ανάπτυξη και την εξέλιξη όλης της οικογένειας.

Η εμπέδωση των αλλαγών αυτών οδηγεί αναπόφευκτα στην βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των μελών και στην ωριμότητα να "δουν" καθαρότερα την δυσλειτουργία ώστε να προχωρήσουν σε θεραπευτική (ή όχι).

Για την ολοκλήρωση του έργου που μπορεί να προσφέρει ο Κοινωνικός Λειτουργός και την συστηματικότερη εφαρμογή της Συμβουλευτικής Οικογένειας από αυτόν, θα πρέπει να επιτευχθούν από το κράτος μία σειρά αλλαγές οι οποίες βέβαια ακολουθώντας τις ανάγκες και τις αλλαγές της σύγχρονης κοινωνίας φαίνεται καθαρά πως ήδη έχουν αρχίσει να έλθουν στον τόπο μας:

Πρώτον, η στελέχωση των υπηρεσιών που υπάρχουν και η δημιουργία νέων, με περισσότερους και πιο εξειδικευμένους Κοινωνικούς Λειτουργούς που ασκώντας την Συμβουλευτική Οικογένειας θα προλάβουν ή θα καταστείλουν συμπτώματα δυσλειτουργικότητας στην οικογένεια.

Δεύτερον, Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών ώστε να αισθάνονται, να θεωρούνται, και να είναι σε θέση

α) να συμμετέχουν στην έρευνα, στον σχολιασμό και στην χάραξη της κοινωνικής πολιτικής σε θέματα κοινωνικής προνοίας.

β) να μην είναι απλοί εκτελεστές αποφάσεων από εκπροσώπους άλλων επιστημονικών κλάδων ή άσχετων ειδικοτήτων.

Τρίτον, με την ταυτότητα του επιστήμονα ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να συμμετέχει ισότιμα σε διεπιστημονικές ομάδες, επιτροπές, συμβούλια που θ'αναλάβουν και θα υλοποιήσουν την πρόληψη, την θεραπεία και την αποκατάσταση της δυσλειτουργικής οικογένειας.

Τέταρτον, να γίνεται ενημέρωση και εκπαίδευση σε επίπεδο προπτυχιακής σπουδής κοινωνικών επιστημόνων (δασκάλων, γιατρών, δικηγόρων, δικαστικών) για την Κοιν. Εργασία και το περιεχόμενό της, όχι μόνο για μια πιο ολιστική αντιμετώπιση την οικογένειας, αλλά και να πληροφορηθούν ότι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί είναι επιστήμονες που δεν έχουν καμία σχέση με την φιλανθρωπία και τον ερασιτεχνισμό (3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, 1987, σελ. 246-247).

Συνεπώς πρέπει ν'αντιμετωπιστούν κάποιες βασικές δυσκολίες στο επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, οι οποίες τον καταστούν πολλές φορές ανασφαλή και επηρεάζουν την ανάληψη πρωτοβουλιών και ελεύθερης δράσης σ'όλα τα επίπεδα εφαρμογής της Συμβουλευτικής όπως και άλλων πτυχών του επαγγέλματος.

Αυτές είναι:

α) η φθορά του επαγγέλματος φθορά που ίσως υπάρχει σε όλα τα επαγγέλματα, αλλά που εδώ επιδεινώνεται διότι ο Κοινωνικός λειτουργός της Δημόσιας Πρόνοιας δοκιμάζει συνεχώς έντονο άγχος και από τις απαιτήσεις του

επαγγέλματός του (όπως προαναφέρθηκε) και από τις απαιτήσεις της Υπηρεσίας του στο να είναι καλλυμένος στα κριτήρια που θέτει η κυβερνητική βούληση και στην εφαρμογή τους, αλλά πολύ περισσότερο από τα βοηθούμενα άτομα και την Κοινότητα. Είναι δηλαδή πολύ περιορισμένα αυτά που μπορεί να προσφέρει στην οικογένεια, αφού είναι αναγκασμένος να διεκπεραιώσει 500 υποθέσεις το χρόνο, χωρίς στην ουσία να μπορέσει να ικανοποιήσει αρκετά καμία από αυτές. Το άγχος του μεγαλώνει γιατί πέρα από την επιδοματική πολιτική δεν μπορεί να προχωρήσει, κι αυτό γιατί ο οικονομικός παράγοντας όσον αφορά την δυσλειτουργία μέσα στην οικογένεια, αν και είναι πολύ σημαντικός, δεν είναι και ο μόνος. Δεν αρκεί λοιπόν ο Κοινωνικός Λειτουργός να είναι καλός διεκπεραιωτής γραφειοκρατικών διαδικασιών για να θεωρείται επαγγελματίας. Πρέπει να μπορεί να πλησιάζει την οικογένεια, να βλέπει το πρόβλημα, να βρίσκει πηγές βοήθειας και να προσφέρει "ουσία".

γ) Αυτό θα γίνει μόνο όταν ο Κοινωνικός Λειτουργός πάψει να βρίσκεται σε Νομαρχιακό επίπεδο όπου εξυπηρετούμενος είναι μακριά και νιώθει πως δεν ανήκει πουθενά, και αρχίσει να υπάρχει στην Τοπική Αυτοδιοίκηση ως γνώστης του χώρου που ανήκει και με όλα τα προσόντα να κάνει και τον εξυπηρετούμενο να νιώσει πως ανήκει και αυτός κάπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Καθώς αυξάνουν οι τάσεις εκσυγχρονισμού της Ελληνικής Κοινωνίας είναι επόμενο ότι θ' αυξηθούν ανάλογα και οι κοινωνικοπολιτιστικές διαφοροποιήσεις οι οποίες θέτουν τ' άτομα αντιμέτωπα με αντίρροπα συστήματα αξιών που κατά συνέπεια τείνουν να διαφοροποιούν τις δυνατές επιλογές ρόλων και στόχων ζωής που προσφέρονται σ' αυτά. Ταυτόχρονα όμως αυξάνουν και οι συγκρούσεις και αντιφάσεις από την αντιπαράθεση διαφορετικών αξιών και διαφορετικών προτύπων συμπεριφοράς: οι ασάφειες, οι αμφισβητήσεις όσον αφορά τους οικογενειακούς ρόλους, αλλά και οι ευρύτεροι κοινωνικοί παράγοντες, φέρνουν σε δυσχερή θέση τα ελληνικά ζευγάρια και κατά συνέπεια την Ελληνική Οικογένεια.

Αυτή είναι μία πραγματικότητα που μας αναγκάζει να στραφούμε στη χρήση αποτελεσματικότερων μέτρων-μεθόδων, ώστε ν' αποφευχθούν οι αυξημένες κοινωνικοψυχολογικές διαταραχές. Τόσο στο επίπεδο των ατόμων όσο και στο επίπεδο ολόκληρης της κοινωνίας είναι πλέον αναγκαιότητα να υιοθετηθεί και από το κράτος αλλά και από άλλες επιστημονικές και κοινωνικοπολιτιστικές οργανώσεις και ομάδες μία ενεργητική και δυναμική κοινωνική πολιτική προσφοράς κοινωνικών υπηρεσιών σε ατομικό, ομαδικό (οικογενειακό) και κοινοτικό επίπεδο, στην οποία σοβαρό τμήμα θ' αποτελέσουν και οι δραστηριότητες διαφώτισης και Συμβουλευτικής Εργασίας.

Είναι γεγονός πλέον με βάση τα νέα κοινωνικά δεδομένα, πως έφτασε η στιγμή που η Συμβουλευτική Οικογένειας μπορεί να μπει δυναμικά στη ζωή του Έλληνα πολίτη.

Αυτό θα συντελεστεί με την διεύρυνση, το "άνοιγμα" των διαφόρων φορέων προς αυτή την κατεύθυνση, όχι μόνο ως κομμάτι του Τομέα Οικογενειακού Προγραμματισμού αλλά και ως αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής της Ελληνικής Οικογένειας.

Η λεγόμενη "κάθαρση" και η φυγή από την φθορά και την ανηθικότητα της σύγχρονης εποχής είναι αυτά που συνήθως σπρώχνουν τα νεαρά ζευγάρια στην παγίδα ενός γάμου, δίχως οικονομική ενίσχυση, ειδική εκπαίδευση, σεξουαλική αγωγή, εξασφάλιση της εργαζόμενης μητέρας, προστασία του παιδιού, οικογενειακή κοινωνική πολιτική και χωρίς αναπλήρωση των χαμένων αξιών που πάνω τους στηριζόταν άλλοτε η οικογένεια. Ας γίνει λοιπόν τώρα, η αρχή για την συστηματικότερη εφαρμογή της Συμβουλευτικής, ώστε ν'αποτελέσει για όλους προσιτή πηγή πρόληψης και θεραπείας.

Ποιοί τρόποι θα μπορούσαν να συντελέσουν σ'αυτήν την κατεύθυνση;

Πρώτον, η αγωγή προς αυτή την κατεύθυνση είναι σημαντικό να ξεκινά από το πρώτο στάδιο κοινωνικοποίησης του ατόμου, το σχολείο. Συνεπώς θα πρέπει τα παιδιά από νωρίς να εντάσσονται σε μαθήματα οικογενειακής αγωγής από συμβούλους με εξειδίκευση σε θέματα οικογενειακής

ψυχολογίας και ψυχοθεραπείας.

Δεύτερον, θα πρέπει να δημιουργηθούν ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης των γονέων σε θέματα οικογένειας στα Κ.Ψ.Υ.. Τα οποία δεν θα εξασκούν την Συμβ.Οικογ. σε ατομικό μόνο επίπεδο, αλλά και με την μορφή ομάδων. Τα σεμινάρια αυτά, τα οποία θα είναι δωρεάν κρατική παροχή, συνίσταται να γίνονται σε βραχεία κλίμακα, αφού είναι στατιστικά αποδεδειγμένο πως της μακρόχρονης διάρκειας σεμινάρια είναι λιγότερο αποτελεσματικά για τον πελάτη και περισσότερο δαπανηρό για το κράτος. Οικογενειακοί σύμβουλοι (είτε κοιν.λειτουργοί είτε ψυχολόγοι-ψυχίατροι κ.λ.π.) επίσης θα πρέπει να υπάρχουν σε κάθε γειτονιά στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης, έτσι ώστε ο καθένας να μπορεί να βρίσκει τον χρόνο και να προσεγγίζει με άνεση τον ειδικό δίχως να στιγματίζεται για τις επισκέψεις του συγκεκριμένους χώρους λήψης ψυχιατρικής βοήθειας, και χωρίς βέβαια να σκέφτεται τον οικονομικό παράγοντα, καταστρέφοντας έτσι ότι πιο πολυτιμότερο: την ψυχική του γαλήνη και την οικογενειακή του ευτυχία.

Τρίτον, πρέπει να υπάρχει επιτέλους σύνδεση και συνεργασία των κοινωνικών υπηρεσιών με ειδικά ψυχιατρικά κέντρα, κέντρα ψυχικής υγείας και ιατροπαιδαγωγικά κέντρα. Δεν αρκεί συνεπώς η αναγνώριση της δυσλειτουργίας του μέλους ή των μελών της οικογένειας όταν σταματά εκεί. Θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα παραπομπής αυτών των περιπτώσεων σε εξειδικευμένα κέντρα, και αυτό θα συντελεστεί μόνο αν οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν

παραμένουν "ξεκομμένες" από το συνολικό πλαίσιο λήψεως των συγκεκριμένων λύσεων και συμβουλών.

Τέταρτον, πρέπει να δημιουργηθούν θέσεις συμβούλων ψυχιάτρων ή ψυχοθεραπευτών με ειδική εκπαίδευση σε κάθε τομεακή κοινωνική υπηρεσία.

Να μπορεί δηλαδή και ο κάθε Κοινωνικός Λειτουργός να έχει μία ή περισσότερες συμβουλευτικές συνεδρίες με τον ειδικό αυτό για την προβληματική των οικογενειών. Ο σύμβουλος αυτός θα πρέπει να μπορεί να βλέπει την οικογένεια ή το ζευγάρι μαζί με τον Κοινωνικό Λειτουργό, για ανταλλαγή απόψεων-γνώσεων και για την βοήθεια που μπορεί να προσφέρει διαγνωστικά στο τι δεν πάει καλά, καθώς επίσης και ποιοί άλλοι τρόποι διαφορετικής αντιμετώπισης υπάρχουν, είτε πρόκειται για ψυχιατρικά προβλήματα, είτε για προβλήματα γενικής φύσεως.

Πέμπτον, πρέπει να συστηματοποιηθεί η μετεκπαίδευση και επιμόρφωση των ήδη υπάρχοντων Κοινωνικών Λειτουργών σε σχετικά ειδικά κέντρα στην Ελλάδα.

Τέτοια κέντρα υπάρχουν βέβαια στον τόπο μας, αλλά λίγα και όχι τόσο εξειδικευμένα. Μερικά είναι μέσα στο κρατικό σύστημα (ψυχιατρικές κλινικές του Πανεπιστημίου) και άλλα έξω (Ινστιτούτα Κοινωνικής-Ψυχιατρικής/ Ψυχοθεραπείας, το Κέντρο Διερεύνησης Ανθρώπινων Σχέσεων στο Χαλάνδρι, η Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Ψυχιατρικής στην Πλάκα, το Ινστιτούτο Κοινωνικής Ψυχιατρικής στο Παγκράτι, το "Περιβολάκι" στο Μαρούσι κ.α", καθώς και το Ινστιτούτο Ομαδικής και Οικογενειακής Θεραπείας.

(3ο Παν.Συνέδριο Κοιν.Λειτουργιών, Αθήνα 1987, σελ, 239).

Το κράτος θα πρέπει να παρέχει άδειες στους Κοινωνικούς Λειτουργούς μερικές ώρες τουλάχιστον τον μήνα, καθώς και την κάλυψη των εξόδων, για να μπορούν να παρακολουθούν ειδικά σεμινάρια βραχύχρονης ή μακρόχρονης διάρκειας, σχετικά με την ψυχιατρική, την ψυχολογία και την ψυχοθεραπεία της οικογένειας.

Έκτον, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εξής σημαντικοί παράγοντες για την σωστή εφαρμογή της συμβουλευτικής οικογένειας:.

α) Το πλαίσιο (δηλ. ο χώρος και ο χρόνος, η ετοιμότητα της κοινωνικής υπηρεσίας να φέρει εις πέρας το ρόλο της).

Ο χώρος πρέπει όχι μόνο να είναι προσιτός αλλά και γνωστός. Να υπάρχει δηλαδή η απαραίτητη ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της κοινότητας για το επιτελούμενο έργο. Η προσιτότητα λοιπόν των Κοινωνικών Υπηρεσιών θ'αρχίζει με τις δημόσιες σχέσεις και την προώθηση του έργου των Κοινωνικών Λειτουργιών, που πάνω απ' όλα αυτοί ανταποκρίνονται στην ανάγκη των ατόμων να "μιλήσουν" σε κάποιον έξω από την οικογένεια για θέματα που τους αφορούν σε ατμόσφαιρα άνεσης και εχεμύθειας.

β) Η οργανωμένη κοινωνία.

Κάθε κοινωνική ομάδα έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να εξετάζεται:

- ο τόπος και το περιβάλλον διαβίωσης του ζευγαριού- της οικογένειας.

- οι μελλοντικές προοπτικές, οι στόχοι της οικογένειας.

- ο τύπος των σχέσεων μέσα στην οικογένεια

- η προηγούμενη εμπειρία με Κοινωνικούς Λειτουργούς και η γνώση του ρόλου του, καθώς επίσης και η ενημέρωση για τις κοινωνικές υπηρεσίες που μπορούν να τους προσφέρουν Συμβουλευτική.

Έβδομον, ένας ακόμη τρόπος για να "μπει" η Συμβουλευτική Οικογένειας στην ζωή του Έλληνα είναι η εκμετάλλευση των ήδη υπάρχοντων πηγών στην κοινότητα, όπως είναι ο Οικογενειακός Προγραμματισμός, και να εντάξουμε σ'αυτόν, πέρα από την ευαισθητοποίηση σε θέματα αντισύλληψης και γέννησης ανεπιθυμητών παιδιών, το τρίγωνο:

Ικανοποιητική σεξουαλική αγωγή Ζευγαριού --->
Οικογενειακός Προγραμματισμός ---> Επιθυμητά παιδιά.

Εάν το θέμα δεν είναι μελετημένο (και απ' το σχολείο), επομένως όχι και οικείο, το ζευγάρι διαιωνίζει τα taboo, τις αμφιβολίες και τις κεκαλυμμένες προκαταλήψεις, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ζωή της οικογένειας.

Όγδοον

Η πρόληψη συνεπώς και ο σχεδιασμός είναι πάντα πιο "φθηνά" οικονομικά και συναισθηματικά από την "θεραπεία". Ας μην ξεχνάμε πως η Συμβουλευτική Κοινωνική Εργασία με ζευγάρια αποτελεί μία ευκαιρία για να έλθει το ζευγάρι πιο κοντά με το μυαλό του και το συναίσθημα, και να συμμετάσχει ενεργά στον οικογενειακό σχεδιασμό του έτσι ώστε να επενδύσει κερδοφόρα στο μέλλον του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημητρόπουλος Ευστ., "Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία", Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1993.

Δημοπούλου-Λαγωνίκα Μ., Διδακτικές σημειώσεις απ' το μάθημα "Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια" ΣΤ' εξαμήνου.

Καλαντζή-Αζίζι Α.-Πατρίτσας Ν., "Η οικογένεια", Εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990.

Κατάκη Χ., "Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας", Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984.

Λακάν Ζακ, "Η οικογένεια", Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990.

Μαλικιώση-Λοίζου Μ., "Συμβουλευτική Ψυχολογία", Εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1994.

Ματζιαφού-Κανελλοπούλου Μαρία, "Οικογένεια: Ιστορική και κοινωνική μελέτη", Αθήνα 1979.

Ματζιαφού-Κανελλοπούλου Μαρία, "Η κοινωνική απομόνωση της σύγχρονης οικογένειας", Αθήνα 1986.

Μουζακίτης Χρ., "Διδακτικές σημειώσεις απ' το μάθημα "Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια"", Πάτρα 1990.

Napier Augustus, "Το ζευγάρι, ο εύθραστος δεσμός", Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.

Ντινκμέγιερ Ντον-Γκάρυ Μακ Καίυ-Τζών Κάρλσον, "Μάθε να παραδέχεσαι, να ενθαρρύνεις, να πειθαρχείς και να σέβεσαι τον εαυτό σου και τους άλλους", Εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1988.

Ντράϊκορς Ρούντολφ, "Η πρόκληση του γάμου", Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1974.

Ντράϊκορς Ρούντολφ, "Η πρόκληση να είμαστε γονείς", Εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1979.

Ουόκερ Λενόρ, "Η κακοποιημένη γυναίκα", Εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1989.

Παζίνι Ουίλι, "Μάθε ν' αγαπάς τον σύντροφό σου", Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1993.

Πιντέρης Γ., "Συντροφικότητα και αυτονομία στις σχέσεις του ζευγαριού", Εκδ. Θυμάρι.

Πιντέρης Γ., "Έρωτας, Αγάπη και Εξάρτηση", Εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1993.

Πράϊς Έλβιν-Πάρρυ Τζέϋ, "Πώς θα ενισχύσετε την αυτοπεποίθηση του παιδιού σας", Εκδ. Δωρικός.

Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνικών Λειτουργών.
Αθήνα 1987.

Τσαούσης Δ., "Η Κοινωνία του ανθρώπου", Εκδ. Gutenberg

Κουρδάκη Μ.-Μαρούδα Α.-Σταύρου Μ., "Θέματα προετοιμασίας
για γάμο- συμβίωση και σχέσεις στην οικογένεια", Αθήνα
1989.

Κουρδάκη Μ., "Οικογενειακή Ψυχολογία", Εκδ. Γρηγόρη,
Αθήνα 1993.

Αντωνιάδου Μαρία, "Οικογένεια σε χωρισμό", Κοινωνική
Εργασία, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 1993, τεύχος 31
σελ. 181-185.

Γεώργας Δημήτρης, "Ελληνική Οικογένεια-Κοινωνία και
Εξέλιξη" Ψυχολογικό σχήμα, Νοέμβριος 1990, τεύχος 2, σελ.
50-51.

Μουζακίτης Χρ. και Ζαφείρης Αλ., "Συχνότητα και χειρισμός
της κακοποίησης του παιδιού στην Ελλάδα", Εκλογή,
Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1990, τεύχος 87, σελ.
138.

Μπάρμπαλη Ειρήνη, "Προβλήματα και διέξοδοι για τις
μονογονεϊκές οικογένειες των αστικών περιοχών", Εκλογή.

Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 1993, τεύχος 98, σελ. 209-211.

Παπαϊωάννου Καλλιόπη, "Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία", Εκλογή, Αθήνα 1988, τεύχος 77, σελ. 68-71.

Παπαϊωάννου Καλλιόπη, "Συμβουλευτική με Ζευγάρια", Εκλογή, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 1993, τεύχος 98, σελ. 185-189.

Παπαϊωάννου Καλλιόπη, "Η Ελληνική Οικογένεια", Κοινωνική Εργασία, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 1994, τεύχος 35, σελ. 145-150.

Ενημερωτικά φυλλάδια από την Εταιρία Οικογενειακού Προγραμματισμού.
